

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRK ŞİİRİNDE ÇOCUK TEMASI (1923-1950)
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sedanur ALINMIŞ

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRK ŞİİRİNDE ÇOCUK TEMASI (1923-1950)
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sedanur ALINMIŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ertan ÖRGEN

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda 201512535003 numaralı Sedanur ALINMIŞ'ın hazırladığı "Türk Şiirinde Çocuk Teması (1923-1950)" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 30.05.2019 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

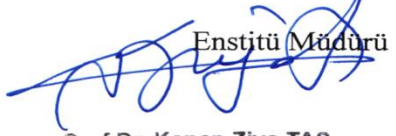

Başkan
Prof. Dr. Mehmet NARLI

Üye (Danışman)
Prof. Dr. Erton ÖRGEN

Üye
Doç. Dr. Dalen NEMUTLU

Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

24.06./2019

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ
Müdür

ÖN SÖZ

Çocukluk döneminin deneyimleri sanatçının bilinçaltını şekillendirerek düş gücünü etkiler. Sanatçılar, çocukluğun düş gücü yeteneğini yetişkinlikte kaybetmeyerek onu zenginleştirmiş kişilerdir. Yaratmanın temeli olan bu zenginlik ise eseri şekillendirir. Çocukluk sanat için tükenmeyen bir kaynaktır. Edebiyatta ise bu kaynak sanatçılar tarafından özenle kullanılmış, çocuğu konu edinen ve çocukluğun izlerini taşıyan birçok eser meydana getirilmiştir. Şiir türü çocuğa ait anlamları farklı imajlarla ortaya koyan; dilin gücünü kullanarak çocuğu, çocukluğu farklı boyutlarda anlatan bir alandır.

Sanatta çocuk konusu toplumun dinamiklerinden bağımsız değildir. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte değişen kültürel ortamda çocuk algısı dönemin şartlarına göre şekillenir. Toplumun çocuğa bakışı edebi eserlerde karşılığını bulmuştur. Tanzimat'ın ilanıyla birlikte değişen normlar çocuğun barındırdığı değerın anlaşılmasına zemin oluşturmuş, Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönemde ise bu değer iyice açığa çıkmıştır. Artık çocuk bir birey olarak algılanmış, değerı ve eşsizliği anlaşılmuştur. Böylece edebi alanda çocuk teması yoğun olarak kullanılmaya başlanmış, çocuğa dair farklı görünüşler ortaya çıkmış ve çocuk hakkında yapılan araştırmalar artış göstererek çeşitlilik kazanmıştır.

Çalışmanın amacı, Türk şiirinde çocuk temasının (1923-1950) çerçevesini belirlemek ve niteliklerini açığa çıkarmaktır. Çocuk teması; çocuğun barındırdığı değerlerin edebi alandaki görünümlerini ortaya çıkarmak ve bu alana katkı sağlayacak bir kaynak oluşturmak için seçilmiştir. Belirlenen tarihsel aralık Cumhuriyet'in ilanıyla çok partili hayata geçişe kadarki dönemi kapsadığından toplumda yaşanan değişimin çocuk teması üzerindeki etkileri izlenmeye çalışılmıştır.

Literatür taramasıyla devrin öne çıkan şairleri belirlenmiştir. Bu şairler: Ahmet Haşim, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Faruk Nafiz Çamlıbel, Halide Nusret Zorlutuna, Arif Nihat Asya, Ahmet Kutsi Tecer, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Asaf Halet Çelebi, Ziya Osman Saba, Ceyhun Atuf Kansu, Rifat Ilgaz, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cahit Irgat, Behçet Necatigil, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Sabahattin Ali, Nazım Hikmet Ran, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Sıtkı Tarancı, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Veli Kanık, Cahit Külebi, Salah Birsal, Necati

Cumalı, Atillâ İlhan, İlhan Berk'tir. Belirlenen şairlerin 1923 1950 yılları arasında yayınlanan 77 şiir kitabı çalışmanın dayanağını oluşturmaktadır.

Eserler, betimsel analiz yöntemi kullanılarak taranmış ve çocukla ilgili unsurlar tespit edilerek ortak başlıklar oluşturulmuştur. Elde edilen veriler çözümlenerek değerlendirilmiştir.

Çalışmada öncelikle çocuk ve çocukluk kavramlarının kapsamına, çocuk temasının Türk edebiyatındaki yerine ve çocuk teması literatürüne değinilmiştir. Çocukla ilişkili bireyler, nesnelere ve mekânlar üzerinden çocuk algısı ortaya konulmuştur. Çocukluğun şiirdeki yeri ve şairin biyografik özelliklerinin buna etkisi değerlendirilmiştir. Çocukla birlikte işlenen folklorik ürünler üzerinden çocuk algısı incelenmiştir. Toplumsal sorunların çocuk üzerindeki etkileri tespit edilmiş ve çocuk üzerinden kurulan gelecek düşüncesi açığa çıkarılmıştır. Şiirler dil ve üslup özelliklerine göre değerlendirilmiş, çocuğa dair ortak anlatımlar ele alınmıştır.

Böylece şiirdeki çocuk temasının çocuğun etkileşim kurduğu bireyler ve nesnelere üzerinden zenginleştiği söylenebilir. Çocuğa dair anlatımlarda çocukluk döneminin ve bu dönemin geçtiği mekânların etkileri bulunur. Çocuk temasının dönemin zihniyetinden ve şairin şahsından ayrı değerlendirilemeyeceği görülür. Eserlerde kimi folklorik ürünlerin çocuğu yansıtan özellikleri açığa çıkarılarak kullanılır. Şiirlerdeki dil ve üslupta çocuğu yansıtan, belirli yönlerden benzer ifade tarzları geliştirilmiştir.

Araştırma boyunca ilgisi ve ustalığıyla bana yol gösteren saygıdeğer danışmanım Sayın Prof. Dr. Ertan ÖRGEN'e teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca sırtımı yasladığım, destekleriyle bu günlere geldiğim aileme; sabırla ve teşvikiyle çalışmamda emeği geçen hayat arkadaşım İsmail ALINMIŞ'a teşekkürlerimi sunarım.

Sedanur ALINMIŞ

ÖZET

TÜRK ŞİİRİNDE ÇOCUK TEMASI (1923-1950)

ALINMIŞ, Sedanur

**Yüksek Lisans, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ertan ÖRGEN

2019, 128 Sayfa

Türk şiirinde çocuk teması, 1923-1950 yıllarını kapsayan tematik bir çalışmadır. Seçilen aralık Cumhuriyet'in ilanıyla çok partili hayata geçişe kadarki dönemi kapsar. Bu kapsam, yaşanan sosyal değişimin edebiyattaki karşılığını takip etmek amacıyla seçilmiştir.

Literatür taramasıyla tespit edilen, dönem içinde öne çıkmış 29 şair belirlenmiştir. Bu şairlerin çalışmaları kapsayan yıllarda yayınlanmış, ulaşılabilen 77 şiir kitabı çalışmanın dayanağını oluşturmaktadır. Betimsel analiz yöntemi kullanılarak taranan eserlerde öne çıkan unsurlar tespit edilip sınıflandırılmıştır.

Çalışmanın amacı, Türk şiirinde çocuk temasının (1923-1950) kapsamını belirlemek, dönemin çocuğa bakışının edebiyata yansıyan yönlerini keşfetmek, çocuk ile ilgili metinlerin taşıdığı nitelikleri açığa çıkarmaktır. Böylece bu çalışma alanında yapılan diğer çalışmalara katkı sağlayacak ve döneminin şiir evrenine ışık tutacaktır.

Türk şiirinde çocuk teması (1923-1950) adlı bu çalışma beş bölümden oluşur. İlk bölümde çalışmanın problemi ve amacı tespit edilmiş, önemine değinilmiş, varsayım ve sınırlıkları belirlenmiştir. İkinci bölümde çocuk ve çocukluk

kavramları açıklanmış, Türk edebiyatında çocuk temasının gelişimi incelenmiş ve çalışmayla ilgili literatür ele alınmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ortaya konulmuş, verilerin nasıl toplandığı ve analiz edilirken kullanılan yol açıklanmıştır. Dördüncü bölümde bulgular değerlendirilmiş, çocuk teması ortaya çıkan çerçeve içinde örneklerle ele alınmıştır. Beşinci bölümde ise ulaşılan sonuçlar ortaya konulmuş ve çalışma hakkında öneriler sunulmuştur.

Buna göre, çocuk teması işlenirken çocukluğun, çocukla ilişki kuran bireylerin, sosyal koşulların, çocuk dünyasına ait unsurların etkili olduğu anlaşılmış; çocukla birlikte kimi folklorik ürünlere yer verildiği, çocuk üzerinden bir gelecek umudu taşıdığı ve çocuğu anlatmada ortak bir üslubun kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Çocuk, çocukluk, Türk Şiiri

ABSTRACT

THE THEME OF CHILD IN TURKISH POETRY (1923-1950)

ALINMIŞ, Sedanur

Postgraduate, Turkish Language Education Department

Thesis Advisor: Prof. Dr. Ertan ÖRGEN

2019, 128 Page

The theme of children in Turkish poetry is a thematic study covering the years from 1923 to 1950. The selected period covers the duration from the proclamation of the Republic to the transition to multiparty life. This duration has been selected in order to follow the equivalent of the ongoing social change in literature.

29 distinguished poets of the period were identified by the literature review. 77 poetry books which were published in the years covering the study of this poets constitute the basis of the study. Using the descriptive analysis method, the outstanding elements of the scanned works are identified and classified.

The aim of the study is to determine the scope of the theme of child in Turkish poetry (1923-1950), to explore the aspects reflected on literature of how the period has minded the child, to reveal the qualities of the texts related to the child. Thus, this study will contribute to other studies conducted in the field and will shed light on the poetry universe of its period.

Children's theme in Turkish poetry (1923-1950) consists of five chapters. In the first chapter, the problem and purpose of the study were determined, its importance was mentioned and its assumptions and limitations were designated. In the second chapter, the terms of child and childhood are explained and the development of child theme in Turkish literature is examined and the literature related to the study is discussed. In the third chapter, the method of the research is presented, It is explained how the data is

collected and the way in which the data is analyzed. In the fourth chapter, the findings are evaluated and the child theme is discussed with the examples in the frame emerged. In the fifth chapter, the found out results are exposed and suggestions are presented about the study.

According to this research, it was understood that childhood, individuals communicating with children, social relations and instruments belonging to children's world were influential in the theme of child. It was seen that some folkloric products were used together with the child, a future hope was grew depending on child and a common style was used to explain the child.

Keywords: Child, Children, Turkish Poetry

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
ÖZET	v
TÜRK ŞİİRİNDE ÇOCUK TEMASI (1923-1950)	v
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	1
1.3. Önem	2
1.4. Varsayımlar	3
1.5. Sınırlılıklar	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN	3
2.1. Çocuk ve Çocukluk	3
2.2. Türk Edebiyatında Çocuk	5
2.3. Türk Şiirinde Çocuk Teması Literatürü	10
3. YÖNTEM	17
3.1. Araştırmanın Modeli	17
3.2. Veri Toplama Kaynakları	17
3.3. Verilerin Analizi	18
4. BULGULAR VE YORUM	19
4.1. TÜRK ŞİİRİNDE ÇOCUK TEMASI (1923-1950)	19
4.1.1. Çocuk ve Aile	19
4.1.1.1. Çocuk ve Anne	20
4.1.1.1.1. Annenin Kaybı	27
4.1.1.1.2. Anne ve Çocukluk Özlemi	32
4.1.1.2. Çocuk ve Baba	36
4.1.1.3. Çocuk ve Kardeşler	42
4.1.1.4. Çocuk ve Büyükanne, Büyükbaba	44

4.1.2.	Çocukluğun Geçtiği Mekânlar	47
4.1.3.	Çocuk ve Oyun, Oyuncak	53
4.1.4.	Çocukla Birlikte Folklorik Ürünlerin Kullanımı	65
4.1.4.1.	Masalların Kullanımı	65
4.1.4.2.	Tekerleme, Bilmece ve Ninnilerin Kullanımı.....	72
4.1.5.	Toplumsal Sorunlar ve Çocuk	78
4.1.5.1.	Yoksulluk.....	78
4.1.5.2.	Savaş	88
4.1.6.	Çocuk ve Gelecek Düşüncesi	94
4.1.7.	Çocuğun Anlatılışı Bakımından Dil ve Üslup Özellikleri	101
4.1.7.1.	Çocuksu Söyleyiş	101
4.1.7.2.	Çocuğa Dair Benzetmeler	106
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER	114
5.1.	Sonuç	114
5.2.	Öneriler	120
	KAYNAKÇA.....	121
	İncelenen Kitaplar.....	121
	Yararlanılan Kaynaklar	125

KISALTMALAR

Akt: Aktaran

Bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

s. : Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

vb. : Ve benzerleri

yy. : Yüzyıl

1. GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıklarına değinilecektir.

1.1. Problem

Türk edebiyatında farklı dönemlerde farklı sanatçılar tarafından şekillendirilmiş ve zenginleştirilmiş birçok ortak tema bulunur. Bu temaların gelişim seyri temanın kendisi ve işlendiği dönem hakkında bilgi verir. Çocuk teması da bunlardan biridir.

Çocukla ilgili yapılan araştırmaların Tanzimat dönemiyle başladığı ve zamanla artış gösterdiği söylenebilir. Tanzimat sonrası dönemde çocuğun edebi metinlerde daha çok yer alması ve çocuklar için yazılan eserlerin artması beraberinde çocuk çalışmalarına olan ilgiyi de artırmıştır. Cumhuriyet dönemi ise çocukla ilgili araştırmaların en yoğun olduğu yılları kapsar.

Edebi eserler üzerinde yapılan çalışmalarda çocuk konusunu şiirde inceleyen örneklerin diğer edebi türlere göre daha az olduğu görülür. Anne ve aile gibi ortak temalarla birlikte işlenen çocuk, bireysel olarak çoğu zaman şair nezdinde incelenmiş fakat dönemsel veya tematik bir çalışma biçimine konu olmamıştır. Çalışmanın yapılma ihtiyacı bu boşluktan doğmaktadır.

Araştırmanın problemini Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde (1923-1950) çocuk temasının işleniş yönlerinin belirlenmesi oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışma; 1923 1950 yılları arasını, Cumhuriyet'in ilanından çok partili hayata geçişe kadar devam eden dönemi kapsamaktadır.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte değişen toplumsal yapıda çocuk ve çocukluk algısı farklılaşır. Yetişkinin yanında artık birey olarak görülmeye başlanan çocuğun farklı sosyal alanlardaki etkinliğinde artış görülür. Edebiyat ise bizlere çocukla ilgili algının

takip edilebileceği yeni yollar sunar. Şiir t¼r¼ içinde işlenen ocuk veya çocukluğun d¼nemin zihniyetine iŐik tutmada belirgin bir rol¼ bulunduğu s¼ylenebilir.

Çalışmanın temel amacı, belirlenen d¼nem içinde Şiir t¼r¼ üzerinden ocuk ile ilgili algıyı takip etmek ve ocuk temasına dair olguları belirlemektir.

Bu kapsamda aŐađıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1923 1950 arasındaki T¼rk Şiirinde ocuk temasını etkileyen unsurlar nelerdir?

1923 1950 arasındaki T¼rk Şiirinde ocukla ilgili olarak hangi ortak ve farklı y¼nlere değinilmiştir?

ocuk ve aile bireyleri arasındaki ilişkinin Şiire yansıyan y¼nleri nelerdir?

ocuk veya çocukluk kavramına bakış, Şairlerin Őahsiyetlerinden ve çocukluk d¼nemlerinden etkilenmiş midir?

Şairin ocukluğunun geçtiği mekânlar Şiirdeki ocuk temasını etkilemiş midir?

ocuk teması işlenen Şiirlerde folklorik r¼nler kullanılmış mıdır?

Toplumsal sorunların ocuk teması üzerindeki etkileri nelerdir?

1923 1950 arasındaki ocuk temalı Şiirlerde ortak dil ve üslup özellikleri nelerdir?

1.3. nem

ocuk toplumsal hayatın önemli bir ögesidir. Topluma dair normların etkisi altında kalan sanat, devrin zihniyetini yansıtan izler barındırır. Edebiyat bu etkinliklerden biridir. Çocuğa dair olguları edebi eserlerde g¼rmek, devrin d¼Ő¼nce tarzını bu eserler üzerinden okumak m¼mk¼nd¼r. Edebi r¼nler çocuğa dair çeşitli deđiŐkenlerin takip edilebileceği bir kaynak oluşturur. ocuk ve çocukluk algısını edebi bir etkinlik olan Şiir t¼r¼ üzerinden takip etmek, d¼nemin edebi anlayıŐının çeşitli y¼nlerinden birini açığa çıkaracaktır.

Toplumun ayrılmaz bir parçası olan ocuk, her d¼nem edebi alanda kendine bir yer edinir. Çocuğun Şiir t¼r¼ içinde aldığı yeri g¼rmek edebiyata katkı sağlayacak ve çocukla ilgili konulara farklı bakış açıları getirecektir.

Çalışma Türk şiirindeki çocuk algısının tespit edilmesi, çocukla ilgili yapılan araştırmalara kaynak oluşturmaları, dönemin şiir evrenine belirli açılardan ışık tutması bakımından önemlidir.

1.4. Varsayımlar

Bu çalışmada dönem olarak Cumhuriyet'in ilanı ile başlayıp çok partili hayata geçişe kadar süren 1923 1950 yılları arası dikkate alınmıştır.

Örneklem olarak çalışmayı kapsayan yıllar içinde öne çıkan 29 şair seçilmiştir.

Seçilen şairlerin 1923 1950 yıllarında yayınlanmış 77 şiir kitabı dikkate alınmıştır.

İncelenen ürünlerden çocukla ilişkili olarak tespit edilen unsurların Türk şiirinde çocuk temasını yansıttığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma incelenen metin türü olarak şiir, seçilen tema olarak çocuk ve 1923 1950 yılları arasındaki dönem ile sınırlandırılmıştır.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

Bu bölümde; çocuk ve çocukluk kavramlarına değinilecek, Türk edebiyatında çocuk temasının gelişim seyri izlenecek ve Türk şiirinde çocuk temasına dair literatür incelenecektir.

2.1. Çocuk ve Çocukluk

Çocukla ilgili veya çocuk edebiyatı kapsamına giren çalışmalara bakıldığında 'çocuk' kavramı üzerine sayısız tanımlama ile karşılaşılabilir. Bu çalışmalar çocuk tanımının çeşitli yönlerini gözler önüne serer. Türk Dil Kurumu (2011: 556), *Türkçe Sözlük* 'te çocuğu, "küçük yaştaki erkek veya kız" diye tanımlamaktadır.

Benzer bir tanım *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*'nde "Küçük yaştaki oğlan ya da kız. Sürekli değişen ve ilerleyen olgunlaşma çağındaki birey" (Bakırcıoğlu, 2012: 284-285) şeklindedir.

Oğuzkan (2010: 2), çocuk için “iki yaşından ergenlik çağına kadar süren dönem içinde bulunan insan yavrusu” der.

Yapılan tanımlarda küçük yaştan kastedilen yaş sınırının muğlaklığı dikkat çeker. Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş “Genellikle, bedensel ve zihinsel gelişim bakımından insanoğlunun 0-16 yaş grubuna çocuk denildiği bilinmektedir. Ancak bu sınırlamanın her zaman ve her şartta geçerli olduğunu söylemek oldukça güçtür.” (2011: 13) demektedir.

Ortak kanıdan yola çıkılacak olursa çocuğun iki yaşından başlayıp 13-14 veya 16 yaş gibi her çocukta değişebilecek ergenlik çağının sonuna kadar geçen süre içindeki bireylere denildiği yargısına varabiliriz.

Çocukluk ise “İnsan hayatının bebeklikle ergenlik arasındaki dönem” (TDK, 2011: 557) dir.

Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü’nde yer alan tanıma göre ise çocukluk; “Kimine göre doğumdan erinliğe dek; kimine göre birinci yaşın sonundan 13-14 yaşına dek; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin birinci maddesine göre de daha erken yaşta reşit olma durumu dışında, 18 yaşına dek süren çağ.”dır (Bakırcıoğlu, 2012: 284-285).

Çocuk bebeklikten ergenliğe dek kendine has gelişim özellikleri bulunan farklı evrelerden geçer. Başaran (1966: 60) çocukluk çağını çocuğun fizyolojik ve psikolojik gelişimine göre üç alt bölüme ayırmıştır:

- a) İlk çocukluk çağı (oyun çağı): 2-6 yaşları
- b) İkinci çocukluk çağı (okul çağı): 6-10 veya 6-12 yaşları
- c) Son çocukluk çağı (erinlik çağı): 10-13 veya 12-14 yaşları

Çocuğun her yaşı farklı bir gelişim evresi içinde olduğundan çocukluk çağının her döneminin kendince bir önemi bulunur.

Çocuk çoğu zaman yetişkinin küçük hâli olarak görülür. Fakat “Sürekli gelişen ve değişen çocuk, yetişkinin küçük bir örneği değildir. Hangi yaş grubunda olursa olsun çocuğu yetişkinden ayıran bazı ruhî özellikleri vardır.” (Sınar, 1997: 13). Çocuğun fizyolojik özelliklerinde görülen gelişim, ihtiyaçlarını ve düşünce yapısını da etkiler. Olayları anlamlandırma tarzı, çevresiyle kurduğu iletişim, yetenekleri, ilgileri çocuğu

yetişkinden farklı bir birey haline getirir. Onun kendine has yapısı çocuğa ait, çocuğu yansıtan bir anlayışın doğmasını zorunlu kılar.

Hayatın önemli bir evresi olan çocuklukta kişiliğin temelleri atılır. Bu dönemde oluşmaya başlayan kişilik insanı hayatı boyunca kontrol eder. Çocuklukta kazanılan değerler, çocuğun yetişkin birey haline geldiği dönemde davranışlarının ve düşünce tarzının kaynağıdır.

Duygu ve düşüncelerini sanat yoluyla güzelleştirerek başkalarıyla paylaşan insan, çocukluk döneminden getirmiş olduğu kazanımları ve çocuğun kendine has yapısını edebi alana taşır. Mehmet Kaplan; “*Ağaç nasıl kökü ile beslenerek büyürse, sanatkârların çoğu da kendi köklerini teşkil eden çocukluk yıllarının hayat tecrübelerinden ilham almak suretiyle bir şahsiyet haline gelirler.*” demektedir (Kaplan, 1992: 285). Böylelikle edebi metinlerde çocukla veya çocukluk dönemiyle ilgili öğelere rastlanabilir.

2.2. Türk Edebiyatında Çocuk

Türk edebiyatında çocuk teması geçmişten günümüze farklı açılardan işlenmiştir. Her devrin şahsi karakteristik göre farklı bir anlam kazanan çocuk ve çocukluk, eserlerde edindiği yer ile dönemine ışık tutar. Ertop (1979: 18, sy,305), Türk edebiyatında “*Çocuğu anlatan, çocukluk çağını konu edinen, kahramanları çocuklar olan geniş çerçeveli bir edebiyat oluşmuştur.*” demektedir.

Çocuğa ait ilk izlere sözlü miras içerisinde rastlanır. *Oğuz Kağan, Manas, Bozkurt, Göç* gibi destanlarımızda, kahramanların çocukluğunun anlatıldığı bölümler çok fazla ayrıntıya girilmeden aktarılmıştır. Destanlarda kahramanların çocuklukları yalnızca yetişkinliğe geçişin bir aşaması olarak yer alır. “*Destanlar toplumun kurtuluş umudu bekledikleri zor günlerde ortaya çıkarlar. Onun için de destanlarda fazla ayrıntı yoktur. Ne yazık ki bu ayrıntının içine çocukluk ve yaşlılık dönemleri de girer.*” (Enginün, 2000: 42). Destanlarda kahramanın üstün özelliklerine vurgu yapma kaygısı ağır bastığından kahramanların çocuklukları da olağanüstü niteliklere sahip olarak anlatılır. Kahramanların doğumları mucizelerle gerçekleşir, gelişim seyirleri hızlıdır, küçük yaşta yetişkin gibi davranır, çeşitli yiğitlikler gösterirler. Örneğin *Oğuz Kağan Destanı*’nda; “*Oğuz’un zaman temposu son derece süratlidir. O âdeta çocukluk diye bir şey tanımaz. Doğduktan sonra anasının sütünü bir kere emer, bir daha emmez. Çiğ et, çorba ve şarap*

ister. Dile gelir kırk gün sonra büyür, yürür ve oynar, at sürüleri güder, ata biner, av avlar.” (Kaplan, 1991: 14). Destanlarda çocukların aldığı roller de dikkat çekicidir. Bozkurt Destanı’nda toplumun kaderini belirleyen bir çocuktur. Düşmanları tarafından yenilgiye uğratılan ve öldürülen Göktürklerden yalnızca on yaşında bir çocuk sağ kalır. Ayakları kesilip terk edilen bu çocuk, bir dişi kurt tarafından kurtarılır ve bakılır. Çocuk büyüdükten sonra kurtla karı koca hayatı yaşamaya başlar ve kurttan çocukları dünyaya gelir. Böylece Göktürklerin soyu bu dişi kurdun doğurduğu çocuklardan devam eder. (bkz. Ögel, 2010: 18-21).

İslamiyet sonrasındaki destanların da çocuk ile ilgili unsurları benzerdir. Örneğin; “*Saltuk Buğra Han Destanı’nda Karahanlılar’ın ilk Müslüman hükümdarı Saltuk Buğra Han’ın doğumu anlatılır. Kaşgar sultanının oğlu olarak dünyaya geldiği gün mevsim kış olduğu halde çayırlar çiçeklerle bezenmiştir.*” (Sınar, 1997: 16). Görüleceği gibi destanların çocuğa bakışı ve çocukluğu anlatışı değişmemiştir. Kahramanın doğumu mucizelerle gerçekleşir ve yine kahramanların gelişimi oldukça hızlıdır.

Çocuk ile ilgili önemli ipuçları veren bir kaynak da *Dede Korkut Hikâyeleri*’dir. Bu hikâyelerde çocuğun toplumsal yaşamın aktif bir ögesi olduğu görülür. Çocuk sahibi olmak, önemli bir meseledir. “*Dirse Han Oğlu Boğaç Han*” hikâyesinde oğlu olanlar ak otağa, kızı olanlar kızıl otağa, çocuğu olmayanlar ise kara otağa oturtulur. Hepsine yapılan ikramlar oturdukları yere göre değişir ve çocuğu olmayanlara Allah’ın beddua ettiği söylenir. (Bkz. Ergin, 1964: 2-3) Çocuğu olmayanlar toplum tarafından eksik görülmüş, kız ve erkek çocuklarına farklı değer verilmiştir. Bu hikâyelerde çocuğa ismi doğduğu andan itibaren değil, ad koyma merasimi ile verilir. Ad koymak için çocuktan bir yiğitlik göstermesi beklenir; toplumsal yaşantıda çocuk, çocukluğun üstünde ve zorlu görevler almasına rağmen yiğitlik gösterene kadar yetişkin sayılmaz. Yetişkinliği bir kahramanlık göstererek kazanır. “*Uşun Koca Oğlu Segrek*” hikâyesinde Uşun Koca’nın oğullarından olan Eğrek’e yiğitlik göstermediği için Bayındır Han’ın divanında yer verilmez, saygı gösterilmez. Eğrek’e diğer beyler örnek verilerek bir hüner göstermesi beklenir (Bkz. Ergin, 1964: 123). Hikâyelerde “aşık” gibi kimi çocuk oyunlarına, çocuklarla ilgili atasözlerine, çocukların aile ve toplumla ilişkisine yer verilir. Bahsedilen ayrıntılardan o dönemin sosyal yaşamında çocukların hayatın içinde, yaşamın akışını değiştirme gücüne sahip, etkin bireyler olduğu görülür.

Destanlar ve halk hikâyelerinin yanı sıra ninni, bilmece, masal gibi ürünler de çocukla ilgili öğeler barındırırlar:

Ninnilerin başlıca muhatabı çocuklardır. Anneler tarafından çocuklara uyuması için söylenen bu türküler hem annenin hem de toplumun düşüncelerini dile getirir. Çocuğun nitelikleri, çocuğa ait kimi beklentiler, çocuğa duyulan sevgi, annenin duyguları vb. ninnilerin konularını oluşturur. Annenin çocuğuna olan sevgisini anlatan Anadolu sahasından derlenmiş kimi ninniler şöyledir:

*Ah seni gidi yumurcak!
Gezersin kucak kucak,
Sen de oldun ellerin,
Elinde bir oyuncak,
Karşıyaka kordonboyu,
Gel yavrum koynumda uyu!*

(Çelebioğlu, 1982: 177-1010)

*Asmaya kurdum salıncak,
Eline verdim oyuncak,
Benim yavrum daha tomurcak!
Ninni yavrum ninni!*

(Çelebioğlu, 1982: 195-1196)

*Benim kızım nar tanesi,
Anasının bir tanesi,
Uykusunun bir çaresi!
Ninni kızım ninni kızım!*

(Çelebioğlu, 1982: 196-1213)

Bilmeceler ise çocuğun türlü niteliklerine atıfta bulunurlar. Cevabı buldurmak için yapılan söz oyunlarında çocuklara dair gerçekçi gözlemler yer alır. Anadolu sahasından derlenmiş, cevabı çocuk olan kimi bilmeceler şöyledir:

*Dünyaya gelmiş bir paşa
adı yok,*

Bindiği atın canı yok.

(Çelebioğlu ve Öksüz, 1995: 206-2791)

Askerden küçük, paşadan büyük?

(Tezel, 1969: 82)

Ham iken tatlı,

Olmuşu acı.

(Çelebioğlu ve Öksüz, 1995: 206-2794)

Masallarda ise kahramanları çocuklar olan veya çocukların etkin rol aldığı örnekler görülür. Bu masallarda çocuklar kıvrak zekâlı, üstün yeteneklere sahip, zorlu görevlerin üstesinden gelen, adalet ve iyilik duygusunu kaybetmeyen tipler olarak verilir. Keloğlan buna bir örnektir. Çocuk olmasına, garip bir ananın oğlu olmasına, kel başına rağmen birçok tehlikeyi atlatır ve güçlüklerin üstesinden gelir. Masallarda Keloğlan'ın niteliklerini taşıyan birçok çocuk kahraman bulunur.

Toplumların ortak dünya görüşünü yansıtan bir diğer unsur atasözleridir. Çocukla ilgili atasözleri birçok açıdan çeşitlilik taşırlar. Çocuğun eğitimini ele alan, çocuk ve oyun ilişkisine değinen, çocuğun çevresiyle olan ilişkisini konu edinen atasözlerine rastlanır. Bu atasözleri çocukluğun çeşitli hallerini gerçekçi gözlemlerle sunduğu gibi çocuk ile ilgili farklı yönleri de açığa çıkarırlar. “*Gerisinde birçok psiko-soyal sebebin olabileceği, ama hepsinin sonunda çocuğa verilen değer ölçütlerinin, hükümlerinin yattığı atasözleri olarak şu sözleri gösterebiliriz: “Çocuk düşman kilididir”, “Çocuk evin aynasıdır” “Çocuk evin bülbülüdür”, “Çocuk evin direğidir”, “Çocuk olmayan evde baca tütmez”, “Çocuk evin neşesidir” “Çocuk evin ocağıdır”, “Çocuk evin süsüdür”, “Çocuk evin temelidir”, “Çocuk olmayan eve melek girmez”, “Çocuksuz ev boş ambara benzer”, “Çocuksuz ev kalaysız kaba benzer”, “Çocuksuz evde neşe olmaz”, “Çocuksuz ev tuzsuz ekmeğe benzer”, “Eve çocuk erkeğe çubuk yaraşır.”* (Kurt, 1991: 26-27). Çocuklar hakkında atasözlerine Dede Korkut Hikâyeleri, Divanü Lügati't Türk gibi eserlerde de rastlanır. Örneğin Dîvânü Lügâti't-Türk'te yer alan atasözlerinden bazıları şöyledir; “*oglak yiliksiz, oğlan biligsiz*” (Oğlakta ilik, çocukta bilgi yoktur.), “*tay atatsa at tınur, oğul erdhse ata tınur*” (Tay at olduğu zaman at dinlenir, oğul yetişirse baba dinlenir.), “*oglan biligsiz*” (Çocuklarda akıl olmaz.) (Akt. Batur ve Beştaş, 2011: 58).

İslamiyet'in tesiri altında yazılan eserlerde ise çocuğun yetiştirilmesi önemli bir mevzudur. Çocuğun eğitimini konu alan ve çeşitli eğitim yöntemleri hakkında bilgi veren metinler bulunur. Eğitim alması gerektiği düşünülen çocuğa karşı sert bir tutum takınılır. Çocuğa nasihat etme, öğüt verme anlayışı hâkimdir. *Kutadgu Bilig*, *Kâbusname*, *Gülistan ve Bostan*, *Mesnevi* gibi eserlerde bu örneklere rastlanır. (Bkz. Sınar, 1997: 20-23)

Kaşgarlı Mahmut tarafından Araplara Türkçe öğretmek için yazılmış bir sözlük olan *Dîvânü Lügâti't-Türk* çocukla ilgili birçok sözcük barındırması yönünden önemlidir. Çocuk ve çocukla ilgili olan kelimeler açıklanırken yanında çocuğa ait kimi bilgiler verilir. Çocuğa atfedilen sıfatlardan, çocuğun çevresindeki kişilerden, çocuk oyunlarından, çocuk ile ilgili atasözlerinden, kimi adetlerden, çocuklara verilen eğitim anlayışından bahsedilir. (Bkz. Batur ve Beştaş, 2011: 247-262).

Divan edebiyatı, çocuğa yok denecek kadar az yer verir. “*Bu edebiyatta gerçekler belirli kurallara göre değiştirilir, süslenir, stilize edilir, söz hünerlerine konu yapılır. Üstelik çocuk da, küçücük varlığıyla Divan edebiyatının saltanatlı söyleyişli konuları arasına kolay kolay giremez.*” (Ertop, 1979: 19, sy.306). Divan edebiyatının konuları içinde yer alabilen çocuk ise genelde çocuk eğitimi, çocuğa kazandırılacak değerler gibi konuların çerçevesinde işlenir. Çocukla ilgili yazılan eğitim odaklı eserler çocuğun yaşamından izler sunmaktan uzak, çocuğa öğütler veren, çocuğu yetişkin gibi anlatan eserlerdir. Nabi'nin *Hayriyye'si*, Vehbi'nin *Lutfiye-i Vehbî'si* bu eserlerdendir.

Çocukla ilgili yeni ve farklı konulara yönelişin başlangıcı Tanzimat dönemine rastlar. Bu dönemde eserlerdeki çocuk teması yeni bir anlayış kazanır, Batı'dan yapılan çevirilerle birlikte çocukla ilgili konular daha sık işlenir. Yusuf Kamil Paşa'nın *Telemak*, Ahmet Lütfi'nin *Robinson Crusoe*, Mahmud Nedim'in *Gulliver* çevirileri ilk örneklerdendir. Çevirilerin öncülüğünde çocuğa dair konulara ilgi duyulmaya ve yer verilmeye başlanır. Çocuğa artan ilgiyle beraber çocuklara yönelik *Mümeyyiz* gibi ilk dergi ve gazete yayınları görülür.

Tanzimat'tan sonra görülen yeni anlayışlardan biri ise yazarların çocukluk anılarını eserlere taşımalarıdır. Yazarlar kendi çocukluklarını çoğu zaman bir mesaj vermek, kendi çocukluk dönemlerini değerlendirerek topluma yön göstermek için eserlerde kullanır. Ziya Paşa'nın *Emile* çevirisinin ön sözünde çocukluk anılarına böyle bir amaçla yer verdiği görülür. Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu*, Ahmet Rasim'in

Falaka gibi örneği çoğaltılabilecek eserler yazarların anılarına yer verdiği eserlerdir. Bunların yanı sıra eserlerde çocuk yetiştirme üzerine görüşlerin yer aldığı, dönemin yanlış eğitim anlayışlarının tartışıldığı ve modern eğitim tekniklerin tanıtıldığı da görülür. Devrin yazarlarında toplumu eğitmek, doğruyu göstermek gibi bir vazife anlayışı bulunur.

Çocuğa yönelik ilgi II. Meşrutiyet döneminde daha da önem kazanır. Çocuk eğitimini konu edinen eserler artar ve doğrudan çocuklar için eserler verilir. Alâaddin Gövsa'nın *Çocuk Şiirleri*, Ali Ulvi'nin *Çocuklarımıza Neşideler*, Tefvik Fikret'in *Şermin* gibi eserleri çocuklar için yazılmış ilk şiirlerdir. Çocuklar daha gerçekçi ve somut öğelerle sunulur. Şiirde " ... Tefvik Fikret "Şermin" ve "Haluk'un Defteri" yapıtlarıyla edebiyatımızda ilk kez akılcı, gerçekçi gözle görülen çocuğu getirmiştir." (Ertop, 1979: 19, sy,309). Tefvik Fikret'in yanında Mehmet Akif de *Küfe* vb. şiirlerinde çocuğu, toplumsal sorunlar içinde gerçekçi olarak anlatır. Milli değerlere önem veren Ziya Gökalp gibi yazarlar çocuklar için eserler verir. Çocuğu eğitme amacı tiyatrodan da görülür. Kahramanlık gösteren çocukların yer aldığı, doğrudan çocuklar için yazılmış eserler bulunur.

Cumhuriyet'e doğru ise çocuk teması çok daha farklı boyutlarda kendini gösterir. Cumhuriyet'in ilanı çocuğa dair değişen algıyı devrin koşullarına göre farklı devinimlerle edebiyata yansıtır. Cumhuriyet devrinin şiir türünde ortaya çıkan çocuk teması görünümüleri Türk şiirinde çocuk teması (1923-1950) kapsamında ele alınacaktır.

2.3. Türk Şiirinde Çocuk Teması Literatürü

Bu bölümde Türk edebiyatında çocuk literatürü ele alınacaktır. Yer verilen çalışmaların bir kısmı doğrudan şiir türü üzerindedir, bir kısmı ise diğer edebi türleri de kapsamaktadır.

Mehmet Nuri Yardım (1986), *Tanzimat'tan Günümüze Edebiyatçılarımızın Çocukluk Hatıraları* adlı eserinde, 72 edebiyatçımızın çocukluk hatıralarını bir araya getirmiştir. Sanatçıların anılarından derlenen metinler geçmişe ışık tutmakta ve sanatçının duygu dünyası hakkında kaynak oluşturmaktadır.

Alev Sınar (1997)'in *Hikâye ve Romanımızda Çocuk (1872-1950)* adlı çalışması ise hikâye ve roman türlerinde çocuk temasının işleniş yönlerini ele alır. Çalışmada ilgili dönemin edebi anlayışı içerisinde o yılların çocuk algısı ortaya konur. Çocuk kavramına, çocuğun Tanzimat öncesi edebiyatımızdaki yerine de değinen yazarın oluşturduğu

sınıflandırma önemlidir. Çocuk teması “Aile ve Çocuk, Okul Çevresi, Sokak ve Dış Çevre, Savaş Tehlikesine Maruz Kalan Çocuklar” gibi farklı bağlamlar içinde incelenmiştir.

Sakine Karakaş (2001); *Türkiye’de Çocuk Kültürü Bibliyografyası (1928-2009)* adlı çalışmasında çocuk kültürünü oluşturan konularla ilgili çalışmaları toplamıştır. Yapılan çalışmalar kitaplar ve makaleler olarak tasnif edilerek künyeleri verilmiştir. Bu iki madde altındaki çalışmalar da kendi aralarında “Çocuk ve Sanat/Edebiyat, Çocuk ve Eğitim, İnsan ve Toplum Bilimlerinde Çocuk, Çocuk ve Sağlık, Çocuk ve Hukuk/Sosyal Hizmet/ Sosyal Politika, Çocuk ve İletişim, Çocuk ve Spor/Doğa/Çevre/Trafik, Çocuk ve Felsefe, Diğer Konular” olarak alt başlıklara ayrılmıştır. Bu eser, çocuk hakkında yapılacak araştırmalara geniş bir kaynak sağlaması açısından oldukça önemlidir.

Müge Sucu Polat (2002) tarafından yazılan *Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Şiirlerinde Çocuk Teması* adlı eser Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın çocuklar için yazdığı şiirlerini konu alır. Bu şiirlerde bulunan ortak temaları tespit eder. Üç bölümden oluşan eserin giriş bölümünde yer alan “Tarih İçerisinde Çocuğa ve Çocukluğa Bakış” bölümü çocuğun tarihsel süreçteki konumu hakkında verdiği bilgilerle Türk şiirinde çocuk teması (1923-1950) çalışmasına kaynak oluşturur.

Rahim Tarım (2003)’ın *Çocukluk ve Şiir: Zamanın ve Mekânın Ötesi* adlı çalışması, Cumhuriyet dönemi Türk şiirindeki “çocukluk” kavramı üzerinde durur. Şiirlerde yer alan çocukluk unsurlarını inceleyen yazar, şairlerdeki çocukluğa dönüşün psikolojik kökenlerini ve sanat-çocukluk yakınlığını örnekler üzerinden ortaya koyar.

Enver Naci Gökşen (1957) “Türk Romanında Çocuk” çalışmasında Türk romanının konu olarak çocuğu önemsemediğini öne sürer. Çocuğu konu edinen sınırlı sayıdaki romanda ise çocuğun, figüran olarak ele alındığını veya kahramanların çocukluk dönemlerini anlatmada kullanıldığını bildirilir. Çocuğu konu edinmiş örneklere değinen yazar; bu eserlerde çocuğun hangi yönlerden işlendiğini, eserlerde ne şekilde yer aldığını belirtmiştir.

Milliyet Sanat dergisinde Konur Ertop (1979) tarafından yazılan “Türk Edebiyatında Çocuk” adlı yazı dizisi ise bilinen tarihimizden başlayarak Cumhuriyet dönemine dek edebiyatımızda çocuğun edindiği yeri ve çocuk temasının gelişimini anlatmaktadır. Bu gelişim, içeriğin de özetlendiği yedi başlık altında incelenir. Bu başlıklar şunlardır:

1. *Edebiyatımızda çocuk tipleri artık yaşamdaki gerçek yerlerine oturtularak ele alınmaktadır.*
2. *Ortaçağ düşüncesi ve Divan edebiyatı çocuğu çile çeken, acılar olan bir varlık sayıyor.*
3. *Halk edebiyatı halkın gerçekçi gözlemleriyle umutlarını birleştirerek çocuğa geniş bir yer verir.*
4. *Tanzimat sonrası yazarlarımızın anıları, yanlış eğitimin, yaşanmamış çocukluğun izlerini taşır.*
5. *Şiirde çocuk, sevgi ve şefkatle ele alınırken giderek siyasal ideoloji açısından yansıtıldı.*
6. *Cumhuriyet dönemi şiirimizde çocuk “toplumsal sorunlarla kuşatılmış birey” olarak ele alınır.*
7. *Edebiyat tarihimiz, çocuklarımızı onlara layık bir dünyada yaşatma görevimizi vurguluyor.*

Çocuğu tarihsel dönemler üzerinden ele alan yazar eserlerden örneklerle çocuk temasının Türk edebiyatındaki yerini ve çocuğa bakışın zamana ve mekâna göre nasıl değiştiğini aydınlatır.

M. Orhan Okay (1987), “Edebiyat Dünyasında Çocuk” çalışmasında çocuk konusunu divan edebiyatından başlayarak incelemektedir. 19. yy.’a yani Tanzimat’a kadar çocuğun edebiyatımızda gözle görülür bir yere sahip olmadığını belirten yazar, Tanzimat’tan başlayıp Meşrutiyet’le devam eden dönemde artış gösteren bir eğilimle edebiyatın konuları içine çocuk ve çocuğa göreliğin girmeye başladığını belirtir. Cumhuriyet ile birlikte ise artık büyük bir çocuk kitaplığı oluşmuştur. Bunların yanında Okay çalışmasında çocuk edebiyatının çocuğa duyulan ilgi ile başladığını dile getirerek çocuklara edebiyatı sevdirmenin güncel sorunları hakkında açıklama ve önerilerde bulunur.

Hülya Argunşah (1991), *Türk Aile Ansiklopedisi*’nde yer alan “Edebiyatımızda Çocuk” adlı yazısında çocuk ile ilgili konuların Türk edebiyatı içindeki serüvenini saptamaktadır. Yazar divan edebiyatında yer alan çocuktan yola çıkarak edebi dönemler içinde çocuk ile ilgili konuların nasıl bir gelişim izlediğini gösterir. Yazar bu dönemsel değişimleri çalışmasında çeşitli örneklerle açıklamıştır.

Ülkü Gürsoy (1998)'un "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Çocukluk Hatıraları" çalışması, çocukluk döneminin sanatçının kişiliğine olan etkisini vurgulayarak eserin şekillenmesinde biyografik unsurların önemine değinir. Tanpınar'ın eserlerinden örneklerle farklı şehirlerde geçen çocukluğun, erken yaşta kaybedilen annenin ve çeşitli çocukluk hatıralarının sanatçı üzerinde etkisi olduğu belirtilir. Bu etkiler Tanpınar'ın şiir, hikâye, roman, deneme gibi eserlerinde yer alan imajlara, öne çıkan motiflere yansımaktadır. Çalışma sonuç olarak "*Onun eserlerinde çocukluk hayal gücünü geliştirerek bir takım fanteziler kurmasına yardımcı olan yaratıcılığını geliştiren önemli bir motiftir.*" kanısına varmaktadır (Gürsoy, 1998: 65).

İnci Enginün (2000) "Tanzimat Sonrası Edebiyatçılarımız ve Çocuk" adlı çalışmasında Tanzimat öncesinde çocuğun edebiyatımızdaki yerine kısaca değinerek Tanzimat sonrası sanatçıların gözünden çocuk konusunu ele alır. Tanzimat sonrası dönemdeki yazarlarımızın çocuğu eğitmenin yollarını ve faydalarını konu edinirken kendi çocukluk anılarından yola çıktığı ve bu anıların eserlerde geniş yer kapladığını söyler. Çalışmada Namık Kemal, Ziya Paşa, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit, Muallim Naci, Mehmet Akif, Ziya Gökalp, Yakup Kadri, Halide Edip gibi sanatçıların eserlerinden örneklerle çocukluk anılarının eserlerdeki yerini incelenmektedir.

Safiye Akdeniz (2001) "Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde Çocukluk ve Çocukluğa Duyulan Özlem" adlı çalışmasında Cahit Sıtkı Tarancı şiirlerinde yer alan çocuk temasına yönelir. Şiirlerinde sık sık çocuk ve çocuklukla ilgili imajlara başvuran Cahit Sıtkı çocukluğu bir huzur ve saflık dünyası olarak algılarken anne ve tabiat gibi kavramlarla çocukluğu birlikte işler. Tarancı'nın içinde bulunduğu karamsar ruh halinden kaçışın çocukluk dünyasına olduğu tespit edilir.

Alev Sınar (2006)'ın "Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları" adlı çalışması ise Tanzimat dönemi öncesi eserlerimizden örnekler vererek çocuk edebiyatının ve çocuk temasının Tanzimat ile başlayan tarihsel gelişimini sunar. Bu çalışmada çocukla ilgili ve çocuk edebiyatı alanında yapılan çalışmalar kategorize edilerek geniş bir bibliyografya halinde verilmiştir.

Cem Şems Tümer (2009), "Edebiyata ve Çocuk Edebiyatına Bir Kaynak Olarak Bazı Cumhuriyet Devri Yazarlarının Çocukluk Anıları ve Çocukluk Dönemlerini Etkileyen Şartlar" adlı çalışmada ise Mehmet Seyda tarafından hazırlanıp TDK tarafından basılan *Çocukluk Yılları* adlı eserdeki elli sekiz yazarın çocukluk anılarını inceler. Çalışmada

sanatçıların çocukluklarını etkileyen şartlar ve bu şartların sanatları üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur.

Nurullah Ulutaş (2009) “Asaf Halet Çelebi Şiirlerinde Çocuk, Masal ve Tekerleme” çalışmasında Çelebi şiirlerinin çocuksu bakış açısına ve masalsı ifadelerine yer verdiği değerlendirilir. Çelebi’de görülen çocuksu tavrın ve masalsı atmosferin nedeninin mutlu geçen çocukluk ve doğduğu konak olduğunu vurgular. Çelebi’nin şiirlerinden örneklerle masallara ait unsurlar; belirsiz zaman ve mekânlar, peri gibi olağanüstü öğeler, tekerlemeler, masal anlatan kişiler, masal kahramanları ve bunlara ait göndermeler şeklinde tespit edilir. Şairin çocukken dinlediği masallar ve tekerlemeler şiirini beslemektedir.

Hasan Aktaş (2012)’in “Klasik ve Modern Türk Şiirinde Anne ve Çocuk İmgesi” çalışmasında anne ve çocuk imgesi iki dönem arasında karşılaştırma yapılarak incelenir. Anne ve çocuk imgelerinin nasıl yansıtıldığı, döneme göre nasıl gelişim gösterdiği üzerinde durulur. İncelenen örneklerde çocuk imgesi için “*Klasik şiirde soyut anlamlarla örtülü olan çocuk, çağdaş şiirde ete kemiğe bürünmüş bir halde oldukça somuttur.*” sonucuna varılır (Aktaş, 2012: 131).

Hülya Sönmez (2012)’in “Rifat Ilgaz’ın Şiirlerinde Çocuk” çalışmasında şairin örneklem olarak seçilen çocuk temalı on üç şiiri incelenir. Çalışmada “*Ilgaz’ın çocuk konulu şiirlerini incelerken, karşımıza üç çocuk kimliğine sahip bir şair çıkar: Bunların ilki şairin kendi çocukluğu, ikincisi çocukları ve üçüncüsü de öğrencileridir.*” tespiti yapılır (Sönmez, 2012: 7). Şiirlerde çocukların somut dünyanın gerçekliğinden alındığı ve şairin unutulmuş, çalışan, geçim sıkıntısı çeken çocuklara karşı oldukça duyarlı olduğu görülür. Şair; toplumsal sorunlara karşı ironi yüklü bir dil kullanır ve kimi durumlara dair tezatlarla yer vererek anlatımı kuvvetlendirir. Ilgaz’ın şiirinde çocuğa dair öğelere ayrı bir önem verilmiş ve bu öğeler hassasiyetle işlenmiştir.

Necmettin Özmen (2014) tarafından yazılan “Yeni Türk Edebiyatında Çocuk-Çocukluk Temalı Şiirler Üzerine Bir Tasnif Denemesi” Divan edebiyatı ve Yeni Türk edebiyatında çocuk temasının gelişimini inceler. Makalede çocuk-çocukluk teması, altı kategori üzerinden incelenir. Bunlar:

1. *Çocuğa Dair İyi Dilekler ve Çocuğun Çevreye Kattığı Mutluluk*
2. *Çocukluk Hatıraları, Çocukluğa Dönme Arzusu*
3. *Çocuk, Acı ve Merhamet*

4. *Çocuk ve Aile*
5. *Çocuğun Duyguları*
6. *Çocuk ve Ölüm*

Şiirlerden örneklerle yapılan konu tasnifi çocuk teması hakkında oluşturduğu çerçeve bakımından dikkate değerdir.

Mustafa Aydemir (2014), “Ceyhun Atuf Kansu’nun Şiir Sanatı ve Şiirinde Çocuk” adlı çalışmasında Kansu’nun şiirlerinde çocuk temasının yoğun olarak işlendiğini ve doğrudan çocuklara yazılmış birçok şiirin olduğunu belirtir. Bu şiirlerdeki ortak yan Kansu’daki çocuk sevgisinin evrensel bir nitelik taşımasıdır. Çocuk hekimi olarak görev yapan şair, tüm çocukları kucaklar, şiirlerinde çocuk neşesini hiç kaybetmez. Çocuklar ve doğa arasında derin bir bağlantı kurar, çocukları dünyanın çiçekleri olarak görür. Toplum içinde zor şartlar altında yaşayan, sefalet ve ölümü gören çocuklara karşı ise oldukça duyarlıdır. Şairin hayatı ve sanat anlayışına da değinen çalışma, Kansu şiirlerindeki çocuk temasının niteliklerini açığa çıkarmaktadır.

Mustafa Kırıcı (2014), “Ziya Osman Saba’nın Şiirlerinde Çocukluk Özlemi ve Geçen Zaman” çalışmasında Saba’nın geçmiş zaman yüklü bir edebi anlayış ortaya koyduğunu tespit eder. Onun şiirindeki geçmiş zamana ait ögeler, mutlulukla geçen çocukluk yıllarına dair bir özlem barındırır. Şairin mutlu çocukluğu mazinin içinde kaybolmuştur. Böylece şiiri sürekli çocukluğa dönme çabası içindedir. Geçmiş zamandan bağını koparmayan, gençlik yıllarından, arkadaşlarından, ilk evliliğinden mutlulukla bahseden Saba, yitip giden o anlara geri dönme isteği taşır. Şair için zaman sürekli maziyi hatırlatmaktadır.

Metin Erkal (1998)’in “Ceyhun Atuf Kansu’nun Hayatı, Eserleri ve Şiirlerinin Tema Bakımından Değerlendirilmesi” adlı doktora çalışması, şairin şiirlerindeki ortak temaları açığa çıkarır. Kansu şiirindeki temaların çocukla ilgileri değerlendirildiği gibi çocuğa ait temalar da ele alınır. Şairin şiir serüveninin incelendiği çalışmada ondaki temalara etki eden unsurların yaşamından izler taşıdığı saptanır. Kansu’nun Anadolu’nun kültüründen beslendiği ve temele insan sevgisini koyduğu görülür. Şair çocukları da bu bağlamda ele almıştır. Çiçekler olarak nitelediği çocuklara sonsuz bir sevgi beslemektedir. Çocukların sıkıntılarını ve çocukluk hallerini şiirine konu eder. Çalışmada şairin eserlerinden örneklerle şiirinde ortaya çıkan temalara dair unsurlar açıklanmakta ve şairin çocuk temasına dair geniş bir çerçeve oluşturulmaktadır.

Öznur Özgür Kaya (2007)'nin "Rifat Ilgaz'ın Eserlerinde Çocuk ve Çocuk Eğitimi" adlı yüksek lisans çalışması Rifat Ilgaz'ın çocuğa bakışını ve çocuk eğitimi konusunu ele alır. Çalışmada Ilgaz'ın farklı türlerden eserleri konu edilirken şairliği ön plana çıkarılmıştır. Eğitimci kimliği ağır basan Ilgaz'ın eserleri çocukla ilgili ögeler bakımından zengindir. Çocuklara karşı tavrında eğitimciliğin verdiği hassasiyet etkili olur. Ilgaz; sosyal meselelere ve çocukların sorunlarına karşı kayıtsız kalmamış, eğitim meselesine önem vermiştir. Onun eserleri yaşamından izler barındırır ve bütün çocukları kucaklayan tavrı dikkat çeker.

Türkân Yeşilyurt (2010) tarafından hazırlanan "Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Şiirlerinde Temalar" adlı doktora tezi şairin şiirindeki temaları; "Metafizik, Bireysel, Toplumsal ve Ekonomik, Tarihsel, Milli Temalar" olmak üzere beş başlık altında inceler. Çalışma "Bireysel Temalar" içinde çocuk temasına da değinir. Bu tema altında incelenen şiirlerdeki unsurlar, Dağlarca'nın çocuğa ve çocukluğa verdiği önemi ve çocuksu bir duyarlılık taşıdığını gösterir. Şair eserlerinde çocukluğuna dair anılara, oyun oynayan çocuklara ve ailesine yer vererek o günlere duyduğu özlemi açığa çıkarmaktadır.

Hümeysra Hancıoğlu (2013) tarafından hazırlanan "Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Temalar" adlı doktora tezi ise Necip Fazıl şiirini "Metafizik ve Din, İnsan ve Halleri, Mekân ve Eşya, Zaman, Dava ve Cemiyet" başlıkları altında inceler. "İnsan ve Halleri" başlığı altında yer verilen "Çocuk" alt başlığı örneklerden yola çıkarak şairin çocuğu ele alışını konu edinir. Bu örneklerde Necip Fazıl'ın çocuğu anlatırken kendi yaşamından izleri barındırdığı, karamsar ruh hallerini hüznü ve akşam olmasından korkan çocuk imajlarıyla bağdaştırdığı, annesi ve babasıyla olan ilişkinin şiirinde karşılığının bulunduğu sonucuna varılabilir. Böylece şairin çocuğu ele alışında çocukluğunun ve içinde bulunduğu ruh hallerinin etkili olduğu anlaşılır.

Zeki Gürel (2016)'in "Âkif'in Eserlerinde Çocuk, Çocukluk ve Eserlerinin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi" çalışması Mehmet Akif'in eserlerinde yer alan çocuğa dair yakınlığın şairin taşıdığı idealle örtüşmekte olduğunu söyler. Toplumsal meselelere dair derin bir duyarlılık taşıyan şair, çocuğu geleceğe hazırlamak ve doğruyu göstermek görevini üstlenmiştir. Böylece kimi zaman yaşamın içinden durumları kimi zaman ise kendi çocukluğundan hatıraları eserlerine taşıyarak çocukları eğitime ve onlara mesaj verme amacı güder. Eserlerinde öksüz, yetim, kimsesiz ve yoksul çocuklara yer vererek onların sorunlarına değinmektedir.

Çocuğun Türk edebiyatı içindeki yeri her zaman araştırma konusu olmuştur. Fakat bu çalışmalar farklı edebi türleri konu alıp genel bir çerçeve çizdiğinden veya şairler hakkında yapılan tematik çalışmalar olduğundan şiir türü üzerine kapsamlı diyebileceğimiz dönemsel çalışma sayısı azdır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmada yer alan kaynaklar ve bilgilerin değerlendirilmesine yer verilecektir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma betimsel niteliklidir. Yani var olanı ortaya koymaya dayalıdır. Yöntem olarak tarama yöntemi kullanılmıştır. Literatür taramasına dayanan bir araştırmadır.

3.2. Veri Toplama Kaynakları

Araştırma betimsel nitelikte olduğundan literatür taramasına dayanarak 1923 1950 yılları arasında eser vermiş 29 şair belirlenmiştir. Bu şairler belirlenirken; Rauf Mutluay (1973)'in *50 Yılın Türk Edebiyatı*, İnci Enginün (2001)'ün *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Ahmet Oktay (1993)'in *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*, Ramazan Korkmaz (2014)'in *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı* eserlerinden yararlanılarak dönemin öne çıkan şairleri dikkate alınmıştır.

Belirlediğimiz şairlerin 1923 1950 arasında yayınlanmış 77 şiir kitabı tespit edilmiştir. Bu kaynaklar tespit edilirken Mehmet Can Doğan (2001)'in *Hece* dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı'nda yer alan "Şiir Kitapları" çalışmasından ve Behçet Necatigil'in (1993) *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* eserinden yararlanılmıştır. Buna göre; Ahmet Haşim'in *Piyale* (1928); Mehmet Akif Ersoy'un *Gölgeler* (1933); Yahya Kemal'in *Eski Şiirin Rüzgârıyla* (1962), *Rubâiler ve Hayyam Rubâilerini Türkçe Söyleyiş* (1963), *Kendi Gök Kubbemiz* (1969); Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Şiirler* (1961); Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Çoban Çeşmesi* (1926), *Suda Halkalar* (1928), *Akar Su* (1936), *Tatlı Sert* (1938), *Akıncı Türküleri* (1938), bunlardan seçilen şiirlerden oluşmuş iki kitap: *Elimle Seçtiklerim* (1935),

Bir Ömür Böyle Geçti (1945); Halide Nusret Zorlutuna'nın *Gecedен Taşan Dertler* (1930), *Yayla Türküsü* (1943), *Yurdumun Dört Bucağı* (1950); Arif Nihat Asya'nın *Heykeltıraş* (1924), *Yastığının Rüyası* (1930), *Ayetler* (1936), *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* (1945); Necip Fazıl Kısakürek'in *Örümcek Ağı* (1925), *Kaldırımlar* (1928), *Ben ve Ötesi* (1932); Nazım Hikmet Ran'ın *835 Satır* (1929), *Jokond ile Si-Ya-U* (1929), *Varan 3* (1930), *1+1= Bir* (1930, Nâil V. İle), *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?* (1932), *Sesini Kaybeden Şehir* (1931), *Gece Gelen Telgraf* (1932), *Portreler* (1935), *Taranta Babu'ya Mektuplar* (1935), *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin* (1936); Ahmet Kutsi Tecer'in *Şiirler* (1932); Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın *Serab ı Ömrüm* (1949); Sabahattin Ali'nin *Dağlar ve Rüzgâr* (1934); Cahit Sıtkı Tarancı'nın *Ömrümde Sükût* (1933), *Otuz Beş Yaş* (1948); Cahit Külebi'nin *Adamın Biri* (1946), *Rüzgâr* (1948); İlhan Berk'in *Güneşi Yakanların Selamı* (1935), *İstanbul* (1947); Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Havaya Çizilen Dünya* (1935), *Çocuk ve Allah* (1940), *Çakır'ın Destanı* (1945), *Taş Devri* (1945), *Daha* (1943), *Üç Şehitler Tepesi* (1949), *Toprak Ana* (1950); Asaf Halet Çelebi'nin *He* (1942), *Lamelif* (1945); Ziya Osman Saba'nın *Sebil ve Güvercinler* (1943), *Geçen Zaman* (1947); Ceyhun Atuf Kansu'nun *Bir Çocuk Bahçesinde* (1941), *Bağbozumu Sofrası* (1944), *Çocuklar Gemisi* (1946); Rifat Ilgaz'ın *Yarenlik* (1943), *Sınıf* (1944), *Yaşadıkça* (1947); Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun *Yaradana Mektuplar* (1941), *Karadut* (1948); Cahit Irgat'ın *Rüzgârlarım Konuşuyor* (1944), *Bu Şehrin Çocukları* (1945); Behçet Necatigil'in *Kapalı Çarşı* (1945); Oktay Rifat'ın *Yaşayıp Ölmek, Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler* (1946), *Güzelleme* (1945); Orhan Veli Kanık'ın *Garip* (1941), *Vazgeçemediğim* (1945), *Destan Gibi* (1946), *Yenisi* (1947), *Karşı* (1949); Melih Cevdet Anday'ın *Rahatı Kaçan Ağaç* (1946); Salah Birsnel'in *Dünya İşleri* (1947); Necati Cumalı'nın *Kızılçullu Yolu* (1943), *Harbe Gidenin Şarkısı* (1945), *Mayıs Ayı Notları* (1947); Atillâ İlhan'ın *Duvar* (1948) eserleri araştırmanın dayanağını oluşturmaktadır. Çalışmada bu eserlerin ilk basımlarına ulaşılmaya çalışılmış, ulaşılamayanların sonraki yayınları dikkate alınmıştır.

Bahsedilen eserlerden Yahya Kemal'in şiirleri, şairin ölümünden sonra kitap haline getirildiğinden ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiir kitabı, ölümüne yakın basıldığından eserlerin basım tarihi değil şairlerinin aktif olarak ürün verdiği yıllar dikkate alınarak çalışma kapsamına dâhil edilmişlerdir.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2011)'e göre betimsel analiz, elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandığı elde edilen bulguların düzenlenip yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulduğu veri analiz yöntemidir. Araştırmanın kavramsal çerçevesinden hareketle veri analizi için çerçeve oluşturulur, çerçeveye dayalı olarak belli temalar altında veriler düzenlenir. Düzenlenen veriler tanımlanıp ve açıklandıktan sonra yorumlanır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesini belirlemek için çocuk teması etrafında yapılan çalışmalar incelenmiş, bu çalışmaların öykü ve roman türleri üzerinde yoğunluk gösterdiği fakat şiir türü için belirlenmiş bir kavramsal çerçeve olmadığı görülmüştür. Bu nedenle araştırmanın dayanağını oluşturan şiir kitapları incelenerek çocuk temasıyla ilgili öne çıkan unsurlar tespit edilmiş ve aralarındaki ortaklıklardan yola çıkılarak başlıklar oluşturulmuştur.

Çalışmada bulguların ışığında Türk şiirinde çocuk temasının gelişim seyrini izlemek, ele alınış biçimlerini değerlendirmek ve ortak bir anlayışın olup olmadığını görmek amaçlanmaktadır. Bu inceleme vardığı sonuçlarla Türk şiirindeki çocuk teması üzerine genel bir değerlendirme yapmış olacaktır.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. TÜRK ŞİİRİNDE ÇOCUK TEMASI (1923-1950)

4.1.1. Çocuk ve Aile

Çocuğun ilk deneyimlerini edindiğı, kişiliğinin temellerini attığı sosyal kurum ailedir. Aile içindeki ilişkiler, çocuğun geleceğine yön verir. Çocuğun aile üyeleriyle özellikle anne ve babasıyla kurduğu ilişkiler, onun karakterini büyük ölçüde etkiler. *“Aile üyeleriyle olan ilişkileri, çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama karşı aldığı tavırların, benimsediğı tutum ve davranışların temelini oluşturur.”* (Yavuzer, 2010: 132).

Bu bölümde; ailenin çocuk için önemi, çocuğun kişiliğini etkilemedeki rolü ve çocuğun aile bireyleriyle arasındaki ilişki kronolojik bir sıra takip edilerek incelenecektir.

4.1.1.1. Çocuk ve Anne

Çocuklar için ailenin en önemli üyesi, ona sevgisini ve ilgisini karşılıksız sunan annedir. Çocuk henüz dünyaya gelmeden annesiyle arasında bir bağ oluşur. Doğumdan sonra ise öz bakım becerileri gelişmemiş olan çocuk, bir başkası tarafından bakılmaya muhtaçtır. Anne genelde bu bakımı sağlayan, çocuğu koruyup kollayan kişi olarak öne çıkar. Annenin bu görevi üstlenmesi ve karşılıksız olarak sevgisini sunması anne ve çocuk arasındaki bağı özel kılar. Anne ile geçirilen zamanın niteliği ve çocuğun çevresindeki diğer bireylere göre daha çok olması ilişkinin tesirini artırır. Çocuğun annesiyle paylaştığı ilişki, onun kişilik gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Çocuk yetişkin olduğunda annesiyle paylaştığı duyguları ruhunda hissedecektir.

Türk şiirinde anne çocuk ilişkisi, anneye duyulan yoğun sevgi çerçevesinde işlenir. Annenin koruyuculuğuna duyulan güven, sevgisinin verdiği huzur anne ve çocuk ile ilgili şiirlerin temelinde yer alır.

Şairlerin işlediği anne-çocuk ilişkisinin veya şairlerin anneleriyle arasındaki ilişkinin çocuk düzleminde şiire yansıyan yönlerini şu şekildedir:

İlk olarak Ahmet Haşim'in annesini konu edindiği şiirler incelendiğinde Haşim ve annesinin Dicle Nehri kıyılarında yaptığı gece gezintilerde anne ve çocuk arasında ortak bir duygu paylaşılır. İssizliğin ve endişenin hâkim olduğu bu gezintiler anne ve çocuk arasındaki bağı kuvvetlendirmektedir. Şairin "O", "Sensiz", "Hazan" gibi şiirlerinde bahsettiği gezintilerde hasta annenin içinde bulunduğu psikoloji çocuğa yansır. Sevgisine muhtaç olunan annenin zamanla sağlığını kaybetmesine tanık olmak şairi karamsar bir ruh haline sürüklemiştir. "Sensiz" şiirindeki yorgun ufuklar, suskun ve baygın yıldızlar, sıkıntılı ifadeler bahsedilen karamsar ruh halinin yansımalarıdır.

Annemle karanlık geceler bazı çıkardık.

Boşlukta denizler gibi yokluk ve karanlık

Sessiz uzatır tâ edebiyetlere kollar

(Haşim, 1928: 47)

"Ahmet Haşim bu şiirde, annesinin ölümüne de bir atıfta bulunarak karanlık etrafında varlık ve yokluğu sorgular. Annesizlik onu hayli etkilemiş ve kendisini romantik

ve melankolik hallere sokmuştur. Yine de şairin gönlü varlığın ve ona bağlı olarak annenin sonsuzluğundan yanadır.” (Aktaş: 2012: 130).

Göklerde ararken o kadın çehreni, ey mâh!

Bilsen o çocuk, bilsen o mahlûk-ı ziyâ-hâh

Zulmette neler hissederek korku duyardı:

(Haşim, 1928: 47)

Şair yaşadığı endişe ve sıkıntıyı şiire aktarır. Ahmet Haşim’de anne ve çocuk arasındaki bağın kişiliği etkilemedeki önemi görülebilir. Bu durum yaşamın en özel çağlarından olan çocukluk duygularının yetişkinliğin dünyasına kadar uzandığının kanıtıdır.

Rıza Tevfik Bölükbaşı’nın “Kasvetli Yağmurlar” şiirinde ise anne yaslı bir kadın olarak tasvir edilir. Çocukluğun neşeli hatıralarının içinde annenin kasvetli, üzgün görüntüsüyle sunulması hasta annesinin şaire yaşattığı duyguların ifadesidir.

Gönlümü gam alır böyle günlerde;

Servistâna benzer o siyah perde.

Neşeli güneşin doğduğu yerde

Yaslı bir dul kadın ağlar görünür.

(Bölükbaşı, 1949: 44)

Arif Nihat Asya “Anneme” şiirinde yaşadığı zorlukları dile getirirken bu zorluklara dayanma gücünü annesinden aldığını belirtir. Şair için anne; dertleri paylaşan, ona güç kuvvet veren bir varlıktır.

Ben teselli görmemiş bir derdim anneciğim.

Olmasaydı uzakta beni düşünen bir kız.

Ve siz olmasaydınız

Varlığımı toprağa sererdim anneciğim.

(Asya, 1924: 5)

“Mektup” şiirinde ise annesinin sevgisine duyduğu düşkünlük aıĝa çıkar. Annenin koruyucu tavrı ve Őfkati Şaire huzuru yaŐatmaktadır. Anneden başka onu sevgiyle saracak, böyle koruyacak birinin olmadığı dile getirilir.

Ziya Osman Saba’da anneyle kurulan baĝ huzur yüklüdür. Şairin ocukluĝa duyduğu özlemin aĝır bastıĝı “Yaĝmurlu Bir Günde” şiirinde anne bir masal atmosferi içindedir. Annenin dizleri kaygısız düŐlerin, tatlı uykuların mekânıdır.

Son günümde olsaydım ufak, o kadar ufak

Ki yavaŐça en tatlı bir masala dalarak,

Ve bir anne dizinde büsbütün uyusaydım.

(Saba, 1947: 66)

Ceyhun Atuf Kansu’nun “ocukluk AŞkı”, “ocukluĝum I”, ocukluĝum II” gibi Şiirlerinde ise anneye olan baĝlılık ön plandadır. Kansu “insanlığın cenneti” olarak nitelendirdiĝi ocukluĝa annenin elinden tutarak döner. ocukluĝun sevinci ve heyecanında hep anneye ait izler bulunur, ocuĝun kalbi annesine doĝru bir yöneliŐ içindedir, ocukluĝun oyuncakları, bayramları hep anneyi hatırlatır. Şairin saf ve mesut olduĝunu s ylediĝi ocukluĝu annesinin yoĝun sevgisi içinde yaŐanmıŐtır. “ocukluk AŞkı” şiirinde annesine olan baĝlılıĝı Şöyle tarif eder:

Şu renk renk toplara bak, anne, ne güzel renk

renk!

Dönüyor içimde bir bayram yeri dönüyor,

Yuvarlanıyor gönlüm Şu uçan toplara denk,

Bir yokuştan koşarak kalbim sana iniyor.

(Kansu, 1944: 42)

Kansu’nun annesi ile arasındaki sevgiyi gösteren birçok Şiire “Bekleyiş”, “Altın Halka”, “Uyuyan Güzel Anneye” gibi Şiirleri de eklenir.

Kansu Şiirinin dikkat çeken yn doğa ve çocukluk arasında kurduğu bağdır. Şair çocukları ve çocukluğu doğa unsurlarıyla birleştirerek anlatır. Ondaki ağaç, iek, kuş sevgisi kendi çocukluğuna ve tüm çocukluğa duyduğu sevginin ifadesidir. Tabiatın neşesinde çocukluğunu, annesiyle geçen mutlu günlerini bulur. Birçok Şiirinde annesiyle olan ilişkisini çiçeklerle ilgili imajları kullanarak aktarır.

Necip Fazıl, Şiirlerinde hayatın zorluklarını konu edinirken annesi ile ilgili unsurlara yer verir. Şiirlerde yansıtılan karamsar ruh hali ve ıkıŐsızlık karşısında annenin koruyuculuğuna baŐvurulur. Böylelikle yetişkinlikte de annenin bir güven kaynağı sayıldığı yorumu yapılabilir. Şairin bunalımlı dönemleri, yaşadığı yalnızlık anne özlemini artırır ve anne Őefkatli, koruyucu varlık olarak sunulur. “Anneme Mektup”, “Gurbet” gibi Şiirlerde gurbet, yalnızlık ve anne olgusu i içedir. Şairin 1944 yılında yazmış olduğu fakat çalışmanın tarihsel aralığı içinde yayınlanan kitaplarına girmemiş “Dua” Şiirinde ise annenin kurtarıcı vasfı ondan beklenen dualarda görülür:

Ağlayın su yükselsin!

Belki kurtulur gemi.

Anne, seccaden gelsin;

Bize dua et, emi!

(Kısakürek, 1999: 418)

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın ise annenin yanında tüm aileyle bireyleriyle derin bir bağ kurulduğu görülür. Şiirlerinde çocukluğuyla olan bağı hiç kopmayan Şair, annesine ve babasına olan düŐkünlüęünü de Şöyle anlatır: “*Anneme çok bağlıydım. Çok küçükken gece uyanır, annemin babamın kapısına gelir, soluklarını dinlerdim. (...) Yaşadıklarına inanır, sevinirdim.*” (Ertop ve Kılıçarslan, 2009: 21). Şairin hem annesiyle hem babasıyla kurduğu bu yakınlık “Bir Ayrılık erevesi”, “Ağır Hasta”, “Korku” gibi Şiirlerinde görülebilir. Dağlarca'nın annesine karşı hissettiği duygu, güven ve huzur etrafında Şekillenmiştir.

“Ağır Hasta” Şiiri annenin çocuğa verdiği huzurun açık göstergesidir. Çocuğun içinde bulunduğu acının karşısında anne çocuğu huzura kavuŐturan kişidir. Hastalık annenin yanında hafifler ve çocuğun hayatı huzur içinde ellerinden gider. Korkular ve acılar karşısında anneye sığınma isteği “Korku” Şiirinde daha belirgin olarak görülür.

Çocuk veya yetişkinin içindeki çocuk, hayat karşısında savunmasız kalır. Annenin çocuğa gösterdiği sevgi ise çocukluğun huzurlu uykuları kadar yatıştırıcıdır, hayat karşısında çocuğa güven verir. Böylelikle anne içten duyguların temsili olarak şairin hafızasını önemli ölçüde etkilemiş bir kişi olarak görülür.

Korkuyorum, anneciğim ellerin nerede,

Okşa benim saçlarımı rüyaya bedel.

Garip ninnilerle uyut beni,

Korkuyorum yaşamaktan ki çok güzel.

(Dağlarca, 1940: 12)

Dağlarca'nın "Bir Ayrılık Çerçevesi" şiirinde ise ayrılık temasını işlenirken anneliğin evrensel sığınak oluşu öne çıkar. Annesine karşı duyduğu sevgi ve güven aynı zamanda insanlığın ortak paydasıdır.

Dağılıyor içime çocukluğumun yığını;

Anam kolumu okşuyor ve ben hissediyorum,

Bir analar dünyasının bütün analığını.

(Dağlarca, 1935: 53)

Melih Cevdet Anday'ın *Rahatı Kaçan Ağaç*'ta yer vermediği fakat daha sonradan kitabın yayınlandığı yıllarda yazıldığı için bu kitaba eklenen "Günlerimiz" şiirinde ise şairin çocukluğunu kaygısız kılan unsur annenin varlığıdır. Çocuğunu düşünerek sürahiye başucuna koyan anne çocuğa huzur ve güven duygusunu tattırmaktadır.

Yatmak

Her gece geç vakit döndüğüm oda

Sağda, çok eskiden

Ebegümece topladığımız bayırların

Kaygısız çocuğunu tanıyan yatak

Başımda annenim koyduğu sürahi

(Anday, 1997: 55)

İncelenen şiirlerin çoğunda anne çocuk ilişkisinin çocuk penceresinden bir bakış açısıyla yansıtıldığı görülür. Şair yetişkin olsa da bir çocuk gözüyle anneye karşı olan duyguları işlemektedir. Bunların yanında ise Halide Nusret Zorlutuna kadın olması nedeniyle anne ve çocuk arasındaki ilişkiyi anne gözüyle değerlendiren tek şair olarak öne çıkar. Onun şiirlerinde yer bulan çocukla ilgili birçok ögenin bir kadın hassasiyeti ve anne şefkati ile kaleme alındığı görülür. “Oğluma”, “Kızıma”, “Kızım ‘Işinsu’ İçin” başlıklı şiirlerini doğrudan çocukları için yazmıştır. Bu şiirlerde annenin sevgisi ile birlikte fedakârlığı, cömertliği göze çarpar. Şair anne, doğadaki her güzellikte çocuklarını arar, onların varlığı şairin umudu ve mutluluğudur. Çocuklarından ayrı geçen zaman hasretle doludur. “Kızım ‘Işinsu’ İçin” şiirinde görüleceği gibi annenin çocuklarına yoğun bağlılığı ve fedakârlığı ön plandadır.

Işın kızım, sana oyuncak diye

Gökten yıldızları deresim gelir.

Güneşleri verip sana hediye,

Baharı yoluna seresim gelir.

(Zorlutuna, 1943: 40)

Halide Nusret kendi anneliğini yansıttığı şiirlerin yanında “Geceden Taşan Dertler” kitabının bir bölümünü ‘Kadın’ başlığı altında topladığı şiirlere ayırarak kadın ve anne olmak arasındaki ilgiyi çeşitli yönleriyle şiire taşır. Kadınların çeşitli faaliyetlerine göre “Ev Kadını”, “İş Kadını”, “Fikir Kadını” gibi isimler verdiği şiirlerinde kadının yaptığı iş ne olursa olsun çocuk ile arasındaki ilişki annelik üzerinden kurulmaktadır. Bu şiirlerde kadın için aile ve çocuğun kutsallığı üzerinde durulur. Zorlutuna’nın kadına bakışında döneminin zihin yapısı etkilidir. Şair geleceğin kurulmasına dair annelere bir görev yükler. Yarını şekillendirecek olan çocuklar, annelerin emeğiyle yetişirler. Bu durum “Fikir Kadını” şiirinin şu dizelerinde görülür:

Bazan da yuvasında çalışır arı gibi,

Zengin bir hazinedir onun başile kalbi.

Ondan gelen nesiller kurtaracak yarını,

Mükemmel yetiştirir çünkü çocuklarını!

(Zorlutuna, 1930: 35)

Halide Nusret “Anneme” şiirinde ise kendi annesiyle arasındaki ilişkiyi konu alır. Şairin annesine derin bir bağ ile bağlandığı sezilen şiirde anne sığınacak bir liman, her zaman güvenilecek bir kaledir. Annenin sesi, bakışı şaire huzur ve mutluluğu sunar. Şairin annesiyle bağının kuvveti kendi kızları ile kurduğu ilişkinin de kaynağıdır.

Halide Nusret Zorlutuna şiirlerinde anne ile çocuk arasındaki bağın hem anne açısından hem de çocuk açısından taşıdığı değer görülebilir. Anne çocuk için her zaman huzur ve güvenin kaynağıdır. Şair bir anne olarak çocuklarına karşılıksız sevgisini sunmakta ve kendi annesine yazdığı şiirlerde ise bu sevginin benzerini hissetmektedir. Böylece kadınlar adına yazdığı şiirlerde de annelik vasfını ön plana çıkararak anne ve çocuk arasındaki bağı kuvvetlendirir.

Halide Nusret gibi Rıfat Ilgaz da “Doğum Koğuşundan Çıkış” şiirinde annelik duygusunu hisseden bir kadını dile getirir. Doğum yaptıktan sonra çocuğuyla birlikte taburcu olan Rukiye maddi zorluklardan dolayı çocuğuna nasıl bakacağını düşünmektedir. Rıfat Ilgaz Rukiye'nin içinde bulunduğu zor durumu kış gününün soğuğuyla, çekilen açlıkla, çalışmanın gerektirdiği zorunlulukla birlikte sunarak kuvvetlendirir. İçinde bulunduğu zorlu şartlara rağmen annelik duygusu ağır basan Rukiye çocuğuna sahip çıkar. Bir anlamda annenin toplumda çocuğun doğal koruyucusu rolünü üstlenmesi vurgulanır. Şiirde çocuk üzerinde sorumluluk sahibi bir baba görülmez bu sorumluluk sadece anneye verilmiştir.

Kenar mahalle yolları yangın yerinden geçer

Yufka olur anaların yüreği,

Taş olur Zemheride sular,

Kan donar, yürek donar.

Köpekler ulur yangın yerinde

Ya açlıktan ya soğuktan,

Bırakma kucağındakini Rukiyem,

Bu kar suçunu kapatmaz!

(İlgaz, 1947: 34)

Şiirde bahsedilen annenin tüm zorluklara rağmen çocuğuna karşı duyduğu sevgi kutsallık derecesinde yoğunluk gösterir.

4.1.1.1.1. Annenin Kaybı

Anne ve çocuk arasındaki özel ilişki çocukluğu anneye bütünleştirir. Anne çocukluğun kalesi olarak görülür. Çeşitli sebeplerle anneden ayrı kalmak, çocukluktan koparak yetişkinliğe adım atmak veya anneyi erken yaşlarda kaybetmek olumsuz duygulara neden olur. Çalışma kapsamında yer alan şairlerin bir kısmında annenin çeşitli sebeplerden dolayı erken yaşta ölümü söz konusudur. Bu durum incelenen şiirlerde önemli bir payda oluşturur.

Çocuğun güven kaynağı olarak gördüğü annesini yitirmesi duygularında tahribata yol açar. Bu konuda Tanpınar'ın " ... Kaldı ki bir ölüm, hele çocukluk yaşlarında bir anne ölümü daima üzerinde durulacak bir vakıdır." sözü şairleri tetikleyen hususu pekiştirir (Akt. Tarım, 2013: 177). Şimdi dönem ve kronoloji üzerinden bu duyguya bağlı metinler ele alınacaktır.

Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın *Serab-ı Ömrüm*'de yer alan bazı şiirleri henüz on yaşındayken sıtmadan dolayı kaybettiği annesinin ruhunda bıraktığı etkiyi yansıtır. Şair bu kayba dair duyduğu üzüntüyü dile getiren şiirler için şöyle der: "Ölüm döşeğinde anamın başucunda idim. Ölümünü gördüm. Beni zorla oradan kaldırdılar. "Serab-ı Ömrüm" deki birkaç şiir onun mersiyeleridir." (Yardım, 1986: 104).

"Edirnekapısı Mezarlığında" şiirinde çocukluğu hatırlatan bir ninninin, hatırında kalan gözyaşı olduğunu söyleyen şair çocuk ruhunun hâlâ annesinin hasretine ağladığını vurgular. Annesinin mezarına dair virane, matem, inilti, karanlık gibi imajları kullanması yaşadığı hüznü dair göstergelerdir.

Bir nevha, vukûât-ı hayâtiyyemi söyler

Bir ninni -ki yâdımda kalan giryeye benzer-

Okşar, avutur gönlümü hâlâ bu yaşımda!

(Bölükbaşı, 1949: 231)

“Bir Hâtıra” şiiri de neşe ve yaşam kaynağı olarak nitelendirdiği annesinin ölümünün acısıyla doludur. Şair bu olayın ruhunda açtığı karanlık çukuru yaşamının ilerleyen yıllarında kimi zaman hasret kimi zaman ise içine düştüğü karamsarlık duygularıyla yansıtır. Bu durum için Abdullah Uçman’ın “*On yaşındaki küçük çocuğu çok derinden sarsan bu ölüm, onun, ilk şiirlerinin birçoğunda karşımıza çıkan halledilmesi güç meseleler karşısında bazen inkara kadar varan bir çeşit dini-felsefi bir buhranın içine düşmesine yol açar.*” tespiti şairin yaşadığı travmanın tüm hayatı boyunca etkisini gösterdiğini kanıtlar (Uçman, 1986: 12).

Annesini erken yaşlarda kaybetmiş şairlerden bir diğeri Ahmet Haşim’dir. Haşim’in şiirinde bu kaybın izler görülür. Anneye düşkün bir çocuğun erken yaşta annesini kaybetmiş olması karakterini şekillendirmede rol oynamıştır. “*Şi’r-i Kamer’de yer alan şiirlerin çoğunda anneye duyulan özlemin yankılandığı söylenebilir.*” (Erzen, 2006: 71). Bu özlem onun karakterini daha hassas hale getirmiştir. Şairin “O”, “Sensiz”, “Hazan”, “Hasta İken” gibi şiirlerinde annesinin hastalığının izleri, bu durumun onu nasıl etkilediği görülür. Anneye Dicle Nehri kıyılarında yıldızlar altında yapılan gezintiler, paylaşılan yalnızlık, yoğun sevgi ve annenin kaybı ile bu ayrılığın yarattığı hüznün, çocukluğun masumiyeti ile birlikte şiire yansır.

Şair, “Hazan” şiirinde annesiyle yaptığı gezinti gecelerinin şahidi olan Ay’a geçen zamanı sorarak annesine duyduğu özlemi, onun yitirmenin acısını ve geçen zamanın yarattığı boşluğu dile getirir. Kendisini heyecanlı bir varlık, annesini güzelliğin gölgesi diye tanımlar. Bu ilişki anneye saf ve doğal bir paylaşımın gerçekleştiğini söylemektedir.

Ey eski kamer, sen bizi elbette bilirsin!

Annemdi o nûrun da gezen zıll-ı mehâsin,

Bendim o çocuk, bendim o simâ-yi tahayyür.

(Haşim, 1928: 50)

“Hazan” şiirin devamında mutlu bir rüya olarak gördüğü sahneyi haşin bir rüzgârın, bilinmeyen bir elin aldığını söyleyerek duyduğu hüznü yansıtır. Ruhundaki karamsarlığın sebebinin bu olay olduğunu gösterir.

Bir kanlı ziyâ haşrediyorken, onu bir yed,

Bir bâd-ı haşin aldı o rüyâyı müebbed.

On beş sene evvelki hakikat hep o gündür,

Ruhumda bugün zulmet-i pür-girye onundur.

(Haşim, 1928: 50)

Haşim'in "O" şiiri de annesiyle yapılan gezintileri konu edinir. Bu gezintilerin şairin hafızasında önemli yer edindiği açıktır. Özellikle belirsizleşen varlıklar, gölgeler ve kızıl ufuklar çocukluğa dönüş isteği diye de yorumlanabilir.

Bir hasta kadın, Dicle'nin üstünde, her akşam

Bir hasta çocuk gezdirerek, çöllere gül-fam

Sisler uzanırken o senin doğmanı bekler.

(Haşim, 1928: 45)

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Annem İçin" şiirinde annenin ölümünün neden olduğu hüznün işlenir. Tanpınar annesini henüz on yaşındayken kaybetmiştir. Şiirde annesinin mezarını "loş bir mâbed" olarak görmesi, başucundaki servileri "matem renkli" diye nitelendirmesi, "öksüzlük acısıyla vurgun" olduğunu söylemesi yaşadığı acıyı somutlaştırır. Şairin gözünde annesinin mezarı ıssız, kimsesiz, hüznü bir mekândır.

Bir günümüz bile sensiz geçmezken

Şimdi mezarına hasretiz anne...

(Tanpınar, 2016: 108)

Haşim ve Tanpınar şiirlerindeki anne temasında ortak bir yan bulunur. Şairlerin ikisi de erken yaşta kaybedilen annenin hüznünü yaşamakla beraber bu üzüntünün yansıması matem, ıssızlık, hastalık, yorgunluk gibi ortak imajlarla anlatılır. Mehmet Kaplan ise iki şairdeki ortak duygu için "çocukluklarının aynı çevrede geçmiş ve annelerini Dicle kıyılarında kaybetmiş olmaları ile izah olunabilir" demektedir (Kaplan, 2006: 28). İki şair de çocukluklarını aynı coğrafyalarda benzer bir kaderle geçirmişlerdir. Dicle Nehri kıyıları ve annenin geçirdiği hastalığın yarattığı atmosfer benzer yansımalarla sunulur.

Ziya Osman Saba'nın şiirinde ise her zaman mutlulukla hatırladığı çocukluk yılları, tüm aile bireylerinin birlikte olduğu dönemdir. Annesinin ölümüyle bir yanın hep eksik kaldığı görülür. Şair yaşadığı hayattan memnuniyetsizliğini sıklıkla dile getirir. Çocukluk ve anne onun için hatırası uzakta kalmış özlem duyulan bir zamandır. "Hayat! Ömrüm Boyunca" şiirinde içinde bulunduğu kasvetli ortamı ve duyduğu özlemi uzak kaldığı, öpemediği anne ifadeleriyle dile getirir.

Rutubetli avlular, koğuşların kasveti,

Sabahlara bir sevinç getirmez olan güneş.

Yalnız uzak ümitler ve herşeyin hasreti,

Öpemediğim anne, bulamadığım kardeş...

(Saba, 1947: 80)

Annesini konu edindiği "Merhume" şiiri de şairin içinde bulunduğu ıstıraplı ruh halinin ifadesidir. Artık sesini ve yüzünü unuttuğu annesinin mezarı başında o günlerin hatırasına özlem duyan bir çocuk vardır.

Ceyhun Atuf Kansu da annesinin erken kaybından etkilenmiş şairlerdendir. "Bekleyiş" şiirinde annesinin mezarı başında bekleyen şair, bahar ayının güzelliği ve neşesinde onun geri gelmesini umarken çiçeklerle annesini özdeşleştirir. Kansu'nun annesini umutla beklemesinde çocuksu bir yan bulunur. Annenin geride bıraktığı çocuk şairin zihninde saflığını korumaktadır. Annesinin ölümü karşısındaki duygulara "Uyuyan Güzel Anneye" şiirinde de rastlanır.

Senin yerine biraz ben uyusam,

Anne bahar geliyor uyansana!

(Kansu, 1978: 85)

"Bekleyiş" te olduğu gibi bu şiirde de annesi ile bahar arasında bir ilişki bulunur. Baharın gelmesi, annesinin mezarının çiçeklenmesi; çiçeğin ruhunda annesinin kokusunu geri getirecektir. Şair aynı duyguyu "İçimden çiçekli bir yol var sana" şeklinde ifade ederek de annesiyle arasındaki yakınlığı çiçekler üzerinden kurar (Kansu, 1978: 85). Bahar yenilenme ve tazelenme ayıdır. Kansu'nun annesiyle ilişkisini bahar aylarıyla ortak noktalarda buluşturması da annesine dair canlanış, yenilik, kavuşma gibi duyguları

yansıtır. Annesinin ölümü onun gözünde derin uyku, rüyalarda buluşulması mümkün olan bir ayrılıktır. “Ninni” şiirinde de annesinin ölümünden derin bir uyku olarak bahseden şair, çocuk bilincinin saflığını ortaya koyar.

Yukarıda bahsedilen annelerini çocuk denilecek yaşta kaybetmiş şairlerin dile getirdiği duyguların yanında Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın “Selma! sende de unut yavrum!...” şiiri kaybettiği eşinin çocuğu üzerindeki tesirini işler. Ölüm olgusu karşısında gerçeklerden habersiz çocuk tüm saflığıyla annesini sormaktadır. Anne ve çocuk arasındaki ilişkiye dıştan bir bakış açısıyla yaklaşılan şiirde annenin kaybının acısı çocuğun gözlerine çöker. Anne çocuk arasındaki gizli bağ ve annenin ölümünün babayla çocuğun hayatında yarattığı derin boşluk ortadadır. Annenin ölümü sadece çocuk için değil çocuklarıyla kalan baba içinde zor bir durumdur.

Göz yaşımnda dehşetli bir sır arayan gözlerin

İssiz kalan vicdânıma karanlıklar serperdi.

“Baba! Annem nerde?” dedin. Hep tüylerim ürperdi.

Hançer gibi tâ ruhuma battı yaman sözlerin.

(Bölükbaşı, 1949: 121)

Küçük yaşta annenin kaybının yarattığı travmayı doğrudan konu edinen şiirlerin yanında anneden ayrı kalmayı, onu kaybetme korkusunu işleyen şiirlere de rastlanır.

Orhan Veli anne kaybının trajikliğinden “Rüya” şiirinde söz eder. Şair annesinin öldüğünü sadece rüyasında görmüş olsa da duyduğu hüznün çocukluğun en saf hüznüyle eşdeğerdir. Bayram sabahı, balon gibi çocukluk öğelerinin kullanılması bu duyguyu pekiştirir.

Hatırlattı bana, bir bayram sabahı

Gökyüzüne kaçırdığım balona bakıp

Ağlayışımı.

(Kanık, 1945: 16)

Necip Fazıl Kısakürek “Anneciğim” şiirinde annesiyle ayrı düşmenin korkusunu taşır. Şiirdeki ölümü anımsatan ayrılık imajları olumsuz duygulara neden olur. Ak saçlı

baş, kara hülyalar, yaşlı gözler gibi ifadeler yorgun ve yaşlı bir anneyi çağırır. Şairin bahsettiği yolculuk imgesi bir ucuyla ölüme yakın bir ayrılıktır.

Bu kış yolculuk var, diyorsa için

Beni de beraber al anneciğim.

(Kısakürek, 1932: 71)

Benzer duygulara “Anneme Mektup” şiirinde de rastlanır. Gurbet ve endişe yüklü şiirde annesinden uzak kalmanın şair için zor bir durum olduğu görülür. Şair yaşadığı iç sıkıntıları karşısında annesinin varlığını anımsar. “Gurbet” adını verdiği şiirinde ise hasreti annesinin ılık sesiyle ağlamasına benzetir. Ondaki anne tasavvuru kara hülya, titrek kalp, ince tüy, ılık ses gibi aşırı duygusal vurgularla yürür.

Yüzünü görmeden ölürsem diye,

Üzülüyorum ah, üzülüyorum.

(Kısakürek, 1932: 43)

Görüldüğü gibi annenin ölümüyle hissedilen duygular şairlerin ruhunu derinden sarmasıyla birlikte şiirde önemli bir ayrıntı olarak işlenir. Bu durumun yarattığı ruh hali şairin kişiliğine kazınarak sanatına yansır. Anneyi kaybetmek şairin çocukluğuyla arasındaki bağın zayıflaması, hayatta savunmasız ve güçsüz kalması olarak yorumlanabilir.

4.1.1.1.2. Anne ve Çocukluk Özlemi

Çocukluk yetişkinliğin sorumluluklarından uzak, kaygısız, azade bir zaman dilimidir. Çocuğun masumluğu, dünyayı algılayışı, özgürlüğü çocukluğu eşsiz kılar. Yaşadığı hayatın acı gerçeklerinden memnun olmayan yetişkin, huzurla hatırlanan çocukluk devrine dönmenin çözüm olacağı inancındandır. Böylelikle geçmişte kalan o güzel günlere -çocukluk cennetine- dair bir özlem, geri dönüş arzusu uyanır.

Anne ise çocukluk döneminde en yoğun şekilde birlikte olunan kişidir. Anneyle kurulan ilişki çocukluk devrini etkisi altına alır. Annenin çocuca karşı beslediği saf sevgi şairin yetişkinlikte bulamadığı bir duygudur. Bu nedenle şiirde işlenen anne etrafındaki

temalar beraberinde geçmişe, anneye ve çocukluğa duyulan özlemi de taşır. Annenin şahsında işlenen özlem duygusu çocukluğa geri dönüş arzusunu yansıtan bir olgudur.

Kimi durumlarda ise annenin kaybının yarattığı etkiyle çocukluğun huzurundan kopan şairler anneye duydukları özlemi çocukluğa geri dönme arzusuyla harmanlarlar. Anneye duyulan özlem aynı zamanda onunla birlikte yitip giden çocukluğa dair özlemdir.

Ziya Osman Saba şiirinde çocukluk döneminde anneye kurulan ilişki, yetişkinlik çağında özlem duygusuna dönüşmüştür. Annesine duyduğu sevgi ve hasret şiirinde sık sık öne çıkar. “Geçen Zaman” da görüldüğü gibi çocukluğuna duyulan özlemi dile getirirken “*Arıyorum aklımda bir ninni bestesini...*” mısrasıyla annesini işaret etmektedir (Saba, 1947: 7). “Merhume” ve “Yağmurlu Bir Günde” şiirlerinde annesinin dizinde bir öğle uykusunu özlediğini ifade ederek anne imajını uykunun yarattığı sakinlik ve huzur duygularıyla yansıtır. Anneyi çağrıştıran imajlarla dolu “Etek” şiirinde ise tadılmamış uyku, beyazlık gibi betimlemelerle anne ve saflık duygusu birleşir.

Yine geçmişi hatırladığı “Ben De” ve “Nasıl Anmazsın” şiirlerinde anne ve babasıyla geçirdiği günleri kaygısız, sevinç dolu olarak yansıtır. Çocukluğunun mevsimlerini, gökyüzündeki ayı ve güneşi bile apayrı hatırlar. Şair “Nasıl Anmazsın” şiirinin sonunda feryat edercesine çocukluğundan bir güne geri dönebilmek için Tanrı’ya yakarır.

Nasıl anmazsın o çocukluk günlerini!

Dalda bülbül vardı, gökte beyaz bulutu.

Annem vardı, babam vardı.

(Saba, 1947: 26)

Yaşadığı hayatın kaygılarından kaçarak çocukluğa sığınma birçok sanatçıda görülen bir olgudur. Yaşadığı bir çatışma veya aşamadığı engeller karşısında kişi çocukluğunun sorumluluk taşımayan, huzurlu günlerine geri dönmek ister. Cahit Sıtkı Tarancı’nın şiirlerinde bu arzu sıkça dile gelir. Şairin kitaplarına girmemiş fakat 1931’de *Servet-i Fünun*’da yayınlanmış “Anne Sen Ne Yaptın?” şiirinde bu duyguyu açıkça ifade eden şair hiç doğmamış olmayı istemektedir. Annesinin karnında sürdürdüğü hayatın saadet dolu olduğunu vurgular, annesine kendisini doğurduğu için sitem eder. ‘*Sütünden tatlı mıdır, anne, sanki bu hayat?*’ diye sorduğu hayatın zorlukları karşısında çocukluğu

bir sığınak olarak görmüştür (Tarancı, 2004: 30). Anne karnına dönmek, annenin koruyuculuğu altında yaşamak, sorumluluklardan uzak olmak isteği şairde çocukluğa geri dönüş arzusunun var olduğunu gösterir.

Anne sana kim dedi yavrunu doğurmayı?

Sanki karnında fazla yaramazlık mı ettim?

Senden istemiyordum ne tacı ne sarayı

Karnında yaşıyordum kâfiydi saadetim.

(Tarancı, 2004: 30)

Cahit Sıtkı Tarancı, “Odamda Sükût” şiirinde ise annesi ve odası arasında bir ilişki kurmaktadır. Şairin ifadesine göre annenin koruyuculuk görevi ile mekânın onu sarması arasında bir bağıntı sezilmektedir. *Mekânın Poetikasi* kitabında verilen bir örnekten yola çıkılarak yapılan açıklamada bu şiirin içeriği daha rahat görülebilir: “*Bu evin, içinde oturan kişinin üstüne ‘kapanması’, yakınlaşan duvarlarıyla ancak bir bedeni sarabilecek bir hücreye dönüşmesi, varlığın yoğunlaşması ne güçlü bir hayaldir! Sığınak büzülmüştür. Ve daha koruyucu hale gelmiş, dışarıya karşı daha da sağlamlaşmıştır.*” (Bachelard, 2017: 76-77). Cahit Sıtkı’nın şiirindeki ifadeler bu açıklamadaki kapanmayı yansıtır.

Tavan bir anne gibi iğilmiş üzerime,

Duvarlar etrafımda kardeşlerim gibidir;

Sır dolu gözlerini vermişler gözlerime.

(Tarancı, 1968: 12)

Cahit Sıtkı Tarancı’nın “Bugün Hava Güzel” şiirinde ise annesinden gelen mektupla yaşadığı sevinci görürüz. Şair anneye dair her olguyu onun özlemine gidermek için kullanır.

Ceyhun Atuf Kansu ise annesi ile arasındaki bağı çocukluğu hatırlatan çağrışımlarla korur. O günlerin özleminden sıklıkla bahseden şair “*Ben cennetimi kaybetmişim çocuklar*” diyerek büyümenin ve annesinin kaybının yarattığı duyguları

yansıtır (Kansu, 1941: 8). Annesiyle kucaklaşmanın geçmişle, çocuklukla bütünleşmek olduğunu gösterir.

“Çocukluğum I” şiirinde açığa çıkan çocukluğa geri dönme arzusu şairin annesiyle geçen zamana duyduğu özlemin yansımasıdır. Şairi bu denli özlem duymaya iten duygular annenin sağladığı sevgi ve çocukluğun getirdiği kaygısız yaşantıdır.

Ne olurdu ben şu an, beşiğimde olsaydım,

Ve annem başucumda bir ninni söyleseydi,

Kendimi bir an için ilk yaşımda bulsaydım,

Ve annem başucumda “Yavrucuğum” deseydi.

(Kansu, 1941: 18)

Kansu şiirinde, annesinin ona anlattığı masalların etkisi önemli yer tutar. “Nikbinlik” şiirinde çocukken annesinin anlattığı, onu hayallere sürükleyen masalları hatırlamak yetişkinlikte özlemi çekilen çocukluğa geri dönebilmenin birer yolunu oluşturur.

Örneklerden görülebileceği gibi çocukluğa geri dönüş arzusu annenin şahsı üzerinden işlenirken annesinin sevgisi ve sağladığı huzur şairlerin aradığı ortak paydadır. Annenin koruyuculuk görevini üstlenmesi, çocuğun ihtiyaçlarını karşılaması bunun yanında karşılıksız sevgisini sunması yetişkinlik döneminde özlenen, aranan olgulardır.

Anne imajı, çoğunlukla şairlerin kendi annelerinden yola çıkarak çocuklukta hissettikleri saf sevgi üzerinden kurulmuştur. Bu sevgi kimi zaman çocukluğu anne ile eşdeğer hâle getirir. Anneyi hatırlamak çocukluk anılarının kaynağını hatırlamak demektir.

Çocuk için anne, sevginin ve huzurun hissedildiği sonsuz bir kaynaktır. Doğal olarak bu korunmuş alandan çıkmak –büyümek- şair için sıkıntı doğurur.

Annesizlik, annenin kaybı gibi durumlar hüznün yüklü duygularla ifade edilir. Kimi şairler daha çocuk yaşlarda iken annelerini kaybetmenin acısıyla büyümüşlerdir. Bu

şairlerin çoğu, çocukluklarını anarken annelerinin yokluğunun tesiri altındadır. Bu tesir Ahmet Haşim örneğinde görülebileceği gibi kimi şairlerin sadece çocukluk anılarıyla ilgili şiirlerine değil tüm şiir anlayışına yerleşmiştir.

Anne ile çocuğun ilişkisi sadece çocuk için değil anne için de oldukça önemli görülmektedir. Çocuğa duyulan sevgi anneliğin kutsallığını kanıtlar derecede yoğundur. Bir kadın şair olarak Halide Nusret Zorlutuna'nın çocuklarına yazdığı şiirler buna örnek oluşturur.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda anne ve çocuk arasındaki bağ annenin karşılıksız sevgisi üzerinden yürür. Bu sevgi çocuk için sonsuz bir kaynak, mutluluğun kendisidir. Annenin çocuğa karşı duyduğu sevgi çocukluğu eşsiz kılan neden, şairi geçmişe bağlayan unsurdur.

İncelenen şiirlerde anne ile ilgili rastlanabileceği düşünülen kötü anne, üvey anne gibi konularla ele alınan dönem itibarıyla karşılaşılmamıştır. Ayrıca annenin eğitici işlevi göz ardı edilerek sadece çocuğa karşı beslediği duygularla işlenmiş olması anne çocuk ilişkisinin manevi yönünün ağır bastığını gösterir.

4.1.1.2. Çocuk ve Baba

Aile bireyleri arasında anneden sonra çocukla en yoğun ilişki içinde bulunan kişi babadır. Kimi çocuklarda babayla kurulan ilişki annenin önüne dahi geçebilir. Babanın çocuğa karşı takındığı destekleyici veya baskıcı tavır çocuğun gelişimine etki eder ve benlik yapısını değiştirir.

Aile içinde babaya yuvayı koruma, evin geçimini sağlama ve gündelik hayatı uzaktan kontrol etme gibi görevler yüklenir. Bu görevleri ele alış şekli babanın aile içindeki konumunu ve çocukla ilişkisinin mahiyetini belirler.

Baba ve çocuk arasındaki ilişki birtakım yönleriyle şiirde karşılığını bulmuştur. Şimdi kronolojik bir sıra takip ederek bu ilişkinin özellikleri incelenecektir.

Ziya Osman Saba'nın şiirinde çocukluğa duyulan özlemin yoğunluğu söz konusudur. Şairin küçük yaşta annesini kaybetmesi bu özlemi arttıran bir durum teşkil eder. Annesine ve çocukluğuna düşkün olan Saba'nın babasını da annesi kadar önemseydiği görülür. Annesinin ölümü ardından babası ile olan bağı da zarar gören şair babasıyla ilişkisini çocukluğuna duyduğu özlem üzerinden işler. "İmkânsız Tesadüfler"

şiiirinde babasının sesine, eski günlere duyduğu hasret yankılanır. Babasının sesinin sıcaklığı şaire çocukluğunun sevincini yaşatacak birer hatıradır.

Babam tok sesiyle birden çağırarak: "Ziya!"

Kalbimde eski sevinç, dallarda eski bahar.

(Saba, 1947: 21)

"Bir Oda, Bir Saat Sesi" şiirinde ise yine geçmişin mutlu çocukluğuna dönme arzusu ağır basar. Onu maziye götüren elin, sırtındaki hayat pençesinden kurtardığını söyleyen şair, hayattan kaçış yolu aramaktadır. Ziya Osman Saba'da günlük hayatın yükünden duyulan memnuniyetsizlik sert imajlarla aktarılır. Her durumda ise çocukluğa geri dönme düşüyle bu sıkıntılardan uzaklaşıldığı görülür. Babanın akşam eve dönüşü şaire çocukluğun bir anını yaşatmakta ve çocukluğa duyulan özlemi açığa vurmaktadır.

Bir oda, içinde bir saat sesi.

Hayatın sırtımdan giden pençesi,

Ve beni maziye götüren bir el,

Eski günlerimiz, sessiz ve güzel...

(...)

– Kapı çalınacak, babam gelecek...

(Saba, 1947: 22)

Ceyhun Atuf Kansu ise "Altın Halka" şiirinde bütün sevdiklerini bir araya çağırırken anne ve babasına öncelik verir. Şair babasını andığı şiirde "*yiğit babam, ustam, örneğim*" gibi ifadelerle bir babayla çocuk arasındaki ilişkinin ipuçlarını yansıtır. Baba çocuğa yol gösteren, yardımcı olan, örnek alınan kişidir. Aralarında karşılıksız sevgiyle beslenen bir bağ vardır. Aynı zamanda "Çocukluğum I" şiirinde de babanın, meraklı çocuğun dünyayı anlamlandırmak için sorduğu sorulara cevap veren kişi olduğu gözlenir. Babalar sahip oldukları bilgi ve becerilerle çocuğun yol göstericisidir.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirinde, babasının otoritesini hisseden çocuk aynı zamanda babasından gördüğü derin sevginin rahatlığı içindedir. "Bir Gece" şiirinde babanın ailenin reisi olma görevi ön plana çıkar. Evdeki çocukların oyunları babanın katı

sayılamayacak kuralları ölçüsünde oynanır. Dağlarca şiirinde babalığın karşılığının; açıkça gösterilmeyen, kaçak bir sevgi olduğu sezilir. Bu gizli sevgi, “Meçhul Çocukların El İşi Vazifesi” şiirinde şairin babasının ölümü üzerine hatırladığı oyunla da kendisini gösterir.

Ve bir gün bana baban öldü dediler,

His ederken renkleriyle nasibim olan yurdu.

O el işini hatırladım, ağlayarak,

Acaba onlarda mı beyaz kalbi görmüyordu!

(Dağlarca, 1940: 242)

“Siyah ve Karanlık” şiirinde ise Kur’an okuyan babasının sesi karşısında yaşadığı etkilenme Dağlarca’daki din inancının temelleri hakkında bilgi verir. Baba kültür ve inanç aktarıcısı olarak öğretici roledir. Anlamadığı fakat büyüsunü hissedebildiği dil şairin duygu dünyasını harekete geçirir.

Kur’an okurdu babam bazen,

Galiba kadir gecelerinde.

Onun inanmış sesile biz çocuklar,

Daha küçüldük odanın en uzak bir yerinde.

(Dağlarca, 1940: 74)

Kendi çocukluklarından yola çıkarak babalarıyla ilişkilerini şiire aktaran şairlerin yanında baba olarak çocuklarıyla olan ilişkisine yer veren şairler de bulunur. Baba ve çocuğun ilişkisi, baba rolünde olan şairlerin şiirinde çok daha önemli bir yere sahiptir.

Mehmet Akif Ersoy Safahat’ın 7. kitabı olan *Gölge/er*’in “Mehmed Ali’ye” şiirinde öğrencisi olan Mehmet Ali’ye oğlum diyerek seslenir. Bu hitap, aralarında baba oğul yakınlığı kurulduğunun ifadesidir. Akif “nüsha-i kübrâ” olarak nitelendirdiği oğula şair duyarlılığıyla yaklaşır. Mehmet Ali’nin fikirlerinin, harap saydığı kendi yaşamından önde olduğunu, kendi çağının artık geriye düştüğünü söyleyerek kuşaklar arasındaki farkı vurgular ve yenilikten yana bir tavır takınır. İki kuşak arasında görülen kıyaslamada

oğulun üstünlüğü bulunur. Bu üstünlük hem şair hem baba duyarlılığıyla oğula verilmiştir.

Bir nüsha-i kübrâ idin, oğlum, elimizde:

Sen benden okurdun seni, ben senden okurdum.

Yüksekliğin idrâkimi yorgun bırakınca,

Kalbimle yetişsem diye, şâirliğe vurdum.

(Ersoy, 1933: 15)

Mehmet Akif “Mehmet Ali’ye” şiirinde kendi hayatı hakkında memnuniyetsizliğini açığa vurur. Yaşamdan duyduğu memnuniyetsizlik “Çocuklara” şiirinde birer öğüte dönüşür. Yaşadığı deneyimlerinden yola çıkan şair, “*Ne odunmuş babanız: Olmadı bir baltaya sap!*” dizeleri ile çocuklara seslenerek kendine olan sitemini belirtir. Şair çocuklara kendisini örnek almamalarını tavsiye eder (Ersoy, 1933: 64).

Arif Nihat Asya da baba duyarlılığıyla çocuklarından bahseder. “18 Ağustos” şiirinde bir altın damlası yıldız olarak nitelediği kızının doğumundan bahseden şairin “Murat” ve “Fırat” şiirleri çocuklarının adını taşır ve onları konu edinir. Babanın çocuklarına karşı yoğun, katıksız sevgisi dikkat çekicidir.

Müjdeler, müjdeler, müjdelerle gel,

Sevgisi kalbimden taşan çocuk..

Başına limon çiçeklerim,

Ellerine güller yakışan çocuk!

(Asya, 1945: 43)

Ziya Osman Saba’nın kendi babasına duyduğu özlem kadar çocuklara karşı duyduğu sevgi de şiire yansır. “Evim, Karım, Çocuğum” şiirinde mutlu bir hayat olarak hayal ettiği şey huzurlu bir ailedir. Fakir mahalle, komşular ve çocukları onun hayalinin parçalarıdır. Şair kendisini çocuklarıyla küçük bir yuvada mutlu baba figürü olarak sunar. Nitekim bir çocuk olarak şairin özlem duyduğu şey de böyle bir yuvanın sıcaklığıdır.

Boynuma atılarak, “Baba!” derdi çocuğum.

Onu göğsüme basıp cevap verirdim: “Yavrum.”

(Saba, 1947: 35)

Bedri Rahmi Eyüboğlu ise oğluna yer verdiği şiirlerde dünyayı oğluna tanıtmaya çabasıdır. Şairin *Yaradana Mektuplar* adlı şiir kitabında oğluna ithafen “Oğlum Mehmed’e” başlığını taşıyan şiirler bulunur. Bunların dışında “Sana Acımayı Öğreteceğim”, “Yalnızlık”, “Aslını Ararsan”, “Ve Bir Gün Aklın” şiirleri de oğluna hitaben yazılmış, oğlu ile dünya arasındaki ilişkiyi konu alan şiirlerdir. Bu şiirlerde şairin dünyayı algılaması, olayları yorumlaması kendine has kişiliğinden izler taşır.

Eyüboğlu'nun oğluna dünyayı takdim ederken insan ile doğanın bütünlüğüne vurgu yapar. Şiirlerde gökyüzü, yıldızlar, bulutlar, ağaçlar, kuşlar, meyveler gibi doğayla ilişkili oldukça zengin imajlar yer alır. Gökyüzünün büyüklüğüne, meyvelerin şehvetine, ağaçların sadakatine oğlunun tadacağı insanlık halleri yüklenir. Doğayla insan arasında kurulan ilişki meyveler üzerinden somutlaştırılır. “*Bedri Rahmi’ye göre meyveler bir hayat sunmaktadırlar. Topraktan aldıkları canlılığı içlerinde taşıyıp bir haz halinde insanlara sunarlar. İçin için akan çeşmelere benzerler. Kaynakları kurumaz. İnsana düşen ise bu meyveleri tatmak ve bir anlamda topraktaki hayata ortak olmak, cennet mutluluğunu yaşamaktır.*” (Aydoğan, 2004: 95). Şairin kullandığı meyve imajları ise çocuğunun doğayla yaşamını bütünleştirmesini ve hayatın içine katılmasını somutlayan birer örnek olarak sunulur.

Oğlum Mehmed’e meyvelerimizi takdim ederim

Dilerim Allahtan

Meyve ağaçları sıralansın ömrün boyunca

(Eyüboğlu, 1941: 24)

Bedri Rahmi’de insan-doğa yakınlığının görülmesine karşın kalabalık şehir hayatına yergi sezilir ve insanların çeşitli işlerdeki ikiyüzlülüğüne değinilir. Şair bu durum karşısında baba duyarlılığıyla oğluna hayata dair bakış açısı sunma çabasıdır.

Behçet Necatigil ise kendisine huzurun kapısını açan yuvaya çocuklarını yerleştirir. “Aile” şiirinde şairi mutlu eden yuvada çocuklar uykuya dalmıştır. Çocuklarıyla birlikte olmanın verdiği huzur; uyku, beyaz bulut, uzanılan koltuk, kahve gibi sakinliği taşıyan unsurlarla birlikte güçlenir.

Hayatta olduğuma

Seviniyorum Şimdi:

KavuŐtum çoluk ocuğuma.

Koltuğuma uzandım, rahatım.

Kahvem içime sindi,

BaŐladı gecelik saltanatım.

(Necatigil, 1945: 22)

Rıfat Ilgaz'ın "Oğlum!" Şiiri de baba ve ocuk arasındaki ilişkiyi yansıtır. Diğer Şairlerden farklı olarak Rıfat Ilgaz'da oğlunun çocukluğundan yola çıkararak toplumsal sorunlara yönelen hassasiyet dikkati çeker. Oğlunun ve kendisinin çocukluğu arasındaki karŐılaŐtırmayı oyunlar üzerinden yapan Şair oğlunu Őanssız sayar. Ayrıca Şiirde çocuğuna karşı sorumluluğunu geçim sıkıntıları yüzünden aksatan bir baba bulunur. Şairin oğluna sunabildiği yaşam, sokaktaki zorlu hayattır. Bu durumda baba olarak kendisini suçlarken bu suçu aynı zamanda topluma da yöneltir. Yine "Uyusun da Büyüsün!" Şiirinde de çocuğuna karşı sorumluluklarını tamamlayamamıŐ bir baba görülür. Toplumun sıkıntıları baba ve kızını etkilemektedir. YaŐananlar ocuğun çocukluğunu elinden alırken babanın kızını avutacağı masallar, ninniler yoktur. Bu kadar gerçekçi dünyada çocukluk imajı klse de çocukla ilgili çoğu temada olduğu gibi geleceğe dair umut korunmaktadır. Şair "*Dem geçecek, devran geçecek, Keloğlan murada erecek,*" dizeleriyle umudunu açığa çıkarır (Ilgaz, 1947: 46).

Baba ve ocuk iliŐkine farklı bir bakış açısı Necip Fazıl Kısakürek'in "Babadan Oğula" Şiirinde görülür. Şairin 1946'da yazdığı fakat 1950'den sonraki kitaplarında yayınlanan Şiirde ocuk, babanın anlamlandırılmayan gidiŐini çocukça bir oyun gibi görür. Fakat babanın dnmeyiŐi oyunu gerçeğe çevirir. Babasız bir yaşam çocuğun sorumluluklarını çoğaltır ve erken olgunlaŐan ocuk babasının yerini almak zorunda kalır. Babanın aile içinde üstlendiği görev oğluna geçmiŐtir. Burada erkek çocuklarının babalarıyla ortak bir kaderi paylaŐtıkları görülür.

Bir mahŐer gerisinde;

Babası döner bir gün,

Oğlunun derisinde...

(Kısakürek, 1999: 416)

Türk Şiirine yansıyan çocuk ve baba ilişkisine genel itibariyle bakıldığında Şairlerin babalarından pek fazla bahsetmedikleri dikkati çeker. Babasına Şiirinde yer vermiş Şairlerin çoğu ise baba ve çocuk arasındaki sevgiyi öne çıkararak bahsetmektedir. Bu Şairlerin yanında Fazıl Hüsnü Dağlarca hem babaya karşı sevgisini koruyan hem de baba otoritesini Şiirinde yansıtan tek Şairdir. “Meçhul Çocukların El İŞi Vazifesi” Şiirinde çocukların daldıkları oyuna karşı babanın hafif de olsa bu otoriteyi hissettirdiği görülür. Çocuklar babalarından çekinerek hareket ederler.

Ve babam birdenbire his etti,

Gözlüğünün üstünden süzdü halimizi.

Kızıyor gibiydi kitaplar bırakılmıŐ,

Bana işaret verdi ablamın dizi.

(Dağlarca, 1940: 242)

Annenin yanında babaya daha az yer verilmesi Türk toplumunda baba ve çocuk arasındaki çekingen ilişkiye bağlanabilir. Babanın sevgisini açıkça gösteremeyen kişi imajı, aile içinde yüklendiği görevler bu durumu açıklayıcı olabilir.

Şairler babalarına az yer vermiş olsalar da bir baba olarak çocuklarına oldukça geniş yer ayırmıŐlardır. Baba ve çocuk arasındaki ilişki bu eksenden daha rahat takip edilebilir. Bahsedilen ilişki derin bir duygu paylaŐımının yanında çocuğa önderlik etme, onu koruma, bakımından sorumlu olma ve hayata hazırlama gibi babalık vasıflarını da yansıtır. Baba ve çocuğun bağı derinde kuvvetli fakat yüzeyde çekingen bir ilişkiyi gösterir.

4.1.1.3. Çocuk ve Kardeşler

Kardeşlerle kurulan ilişki çocuğun kişiliğini farklı yönlerden tamamlamaktadır. Güvenilecek dost, daimi oyun arkadaşı olarak görülen kardeŐlik ilişkisi Şiirde sadece birkaç örnekle karşımıza çıkar.

Fazıl Hüsnü Dağlarca şiirlerinde kardeşlere yer veren bir şairdir. Geçirdiği çocukluk yılları onu etkisi altında bırakmıştır ve bu yıllar kardeşlerle birlikte geniş bir aile ortamında geçer. Geçmişini, özellikle ailecek geçirdiği akşamları anarken anne ve babasından sıkça bahseden şair kardeşlerine de ayrı bir yer ayırır. Örneğin “Ablamla Aramızda” şiirinde ablasıyla geçirdiği zamanları hatırlarken artık kendi çocukları olan ablasının eski günlerine duyduğu özlemi dile getirir. Kardeşiyle arasında sıkı bir ilişki bulunan abla yakın bir arkadaş ve hayat ortağıdır.

Ablacığım, neredesin o günler,

Yeşil erik yerdik sadece.

Dersleri çabuk bitirip

Tahrir yazardık her gece.

(Dağlarca, 1940: 9)

Şiirde ablanın, annenin koşulsuz sevgisini çağrıştıran duygularla kardeşe yönelmesi çocuk için ayrı bir anlam ifade eder. Ablanın evlenerek kardeşten uzak kalması şair için özlem yaratan ve çocukluk günlerine dönüş isteğini arttıran bir etkidir.

Dağlarca “Çocuk, Gece, Ayakkabılar” şiirinde ise kardeşiyle her gece taşlığa çıkıp ayakkabıları düzeltmelerini çocuksu bir tavırla anlatır. Her türlü iş çocuğun düş gücünü kamçılamaktadır. Çocuklar ayakkabıları düzeltme görevini bir oyuna çevirirler. Benzer oyunlar “Bir Gece” şiirinde de karşımıza çıkar. Çocukluk oyunları kardeşler arasındaki ilişkiyi güçlendirmektedir.

Ceyhun Atuf Kansu şiirlerinde yoğun sevgisinden sıkça söz edilen bir abla görülür. Kansu’nun ablasıyla kurduğu ilişki anne-çocuk arasındakine yakındır. Abla bir anlamda anneye benzer tavır ve ruh hali içinde anlatılır.

“Hatıralar” şiirinde güzel ablam dediği ablasından söz ederken “Bütün Ablalar İçin” şiirini de yine kendi ablasından yola çıkıp tüm ablalara hitaben kaleme aldığı görülür. Şair, ablanın annenin yokluğunda üstlendiği rolü vurgular. Bir anne edasıyla sorumluluğu üzerine alan ablalar kardeşlere annelik yapar. Bu nedenle yaptıkları iş, gösterdikleri sevgi başka bir anlam kazanır. Genç yaşları dolayısıyla yeşermiş dallara benzettiği ablaları canlı, hayatın içinde, neşe kaynağı olarak görür ve gidecekleri yerleri de yeşerteceklerini söyler. Çocuk için çocukluğun bir parçası olan abladan etkilenildiği

açıktır. Aynı zamanda şiir Kansu'nun ablasıyla geçirdiği günlere özlemini de yansıtır, ablanın evliliği ise bu özlemi daha derin hale getirir.

Nerdesiniz güzel ablalar,

Hangi gün ışığında mesken tuttunuz,

Sabahı ayırdı mı yollar?

Uyuyan kardeşleri hep unuttunuz,

Ama yine güzel ablalar.

(Kansu, 1978: 95)

Görüldüğü gibi birkaç örnek dışında çocukluğunda kardeşleriyle geçirdiği günlerden söz eden şairle karşılaşmaz. Kardeş olarak daha çok ablalar, kardeşle arasında anne-çocuk ilişkisinin bir örneğini oluşturduğu için ön plana çıkar. Anne sevgisinden yoksun bir çocukluk veya ablayla geçirilen zamanın yoğunluğu abla ve kardeş arasındaki bağı değerli kılmaktadır.

Çocuğun kardeşleriyle olan ilişkisinin kişiliğini yönlendirebileceği açıktır. Bu etkiyle şiirde somut sayılabilecek örneklerle çok fazla karşılaşılmamakta ve başka duyguların arasına gizlenmektedir.

4.1.1.4. Çocuk ve Büyükanne, Büyükbaba

Büyükanne ve büyükbaba geniş aile yapısı içinde önemli rolleri paylaşan ve çocukla özel bir ilişki yürütebilen bireylerdir. Yaşlarının vermiş olduğu tecrübe ve hoşgörünün ışığında çocukla farklı bir bağ geliştirme gücüne sahip olan bu kişiler çocuğun hayatını etkiler. Çocuk büyükannesi ve büyükbabasıyla çocukluğunu paylaşır, bu durum ise anılardan hareketle şiire yansımaktadır.

İncelenen eserlerde büyükanneyle ilgili unsurların büyükbabaya göre daha yoğun olarak işlendiği tespit edilir. Büyükanneyle paylaşılan ilişkinin yanında büyükbabası ile kurduğu ilişkiyi şiire yansıtan tek şair Ziya Osman Saba'dır. Onda özlemi hissedilen çocukluk yıllarına dönme isteği büyükbaba üzerinden de kendini gösterir. "Bir Sokakta Giderken" şiirinde "Su içmek o tasasız günlerin çeşmesinden." diye ifade ettiği arzusunun gerçek olduğunu hayâl ederken sokağı, mektebi, çocukluğunu ve

büyükbabasını anımsar (Saba, 1947: 16). Buradan büyükbabanın o günlerin hatırasında önemli bir yer edindiği anlaşılır. Yine aynı anımsama “İyi İnsanlar” şiirinde de karşımıza çıkar. Özlemi duyulan çocukluğun içinde büyükbaba da yerini almıştır. “*Toprak altındakiler: Nur yüzlü büyük babam*” dizeleri büyükbabanın çocukluğun önemli bir ögesi olduğunu vurgular (Saba, 1947: 105).

Şairin ilk çocukluk yıllarının geçtiği geniş aile ortamı büyükbaba ile geçirilen zamanı arttırmış olacaktır. Bu tür ailelerde evin reisliğini üstlenen büyük ebeveynler çocuk üzerinde derin tesirler bırakabilir. “Yaşadım, Artık Bitti” şiirinde büyükbabayla geçirilen zaman, onun anlattığı masallar ve çocuğa karşı duyduğu sevgi ifade edilir. Bu paylaşımlar çocuk ve büyükbaba arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmektedir.

Ziya Osman Saba dışındaki şairler ise büyükanneleriyle kurdukları ilişkiyi konu edinir.

Cahit Sıtkı Tarancı “Bugün Cuma” şiirinde büyükannesi üzerinden çocukluğu hatırlatan çağrışımlar kullanır. Şair büyükannesi ile din arasında bir ilişki kurmuştur. En başta ona büyükannesini hatırlatan şey cuma günüdür. Yere düşen ekmek parçasına gösterilen hassasiyet, öbür dünya, namaz, seccade, dua gibi unsurlar bahsedilen ilişkiyi somut olarak gösteren unsurlardır. Aynı zamanda şiirde çocuğun dine karşı göstermiş olduğu saf ve içten inanış tarzı çocukların doğasına has bir özelliktir. Bu şiirde büyükanne değer ve kültür aktarıcısı rolündedir. Şiirde ölmüş olduğu anlaşılan büyükanneye ve geçmişte kalan çocukluğa özlem sezilir.

Bugün Cuma;

Büyükannemi hatırlıyorum,

Dolayısıyla çocukluğumu,

Uzun olaydı o günler!

(Tarancı, 1948: 61)

Büyükanneyi dini yönüyle işleyen bir diğer şair Melih Cevdet'tir. Şairin “Günlerimiz” şiirinde sabahın erken saatlerini büyükannesinin abdest aldığı saatler olarak hatırlaması büyükanne'nin namaz kılan dindar bir kişi olduğunu gösterir. Ayrıca hatırlanan büyükanne'nin şairi etkileyen bir karakter olduğu anlaşılır.

Eskiden büyükannemin

Abdest almaya kalktığı saatta

Kimler geçiyor sokaktan?

(Anday, 1997: 55)

Orhan Veli "Robenson" şiirinde, çocukluk arkadaşının 'haminne' olarak adlandırdığı büyükannesi olduğunu bildirmekte ve çocuk klasikleri olarak bilinen roman kahramanları üzerinden kurmuş oldukları ilişkiyi anlatmaktadır. Orhan Veli için haminnesi onunla çocukluk duygularını paylaşabildiği, çocuksu hayaller kurup heyecanlar yaşayabildiği bir arkadaştır. Şiirde çocuk klasiklerine yapılan göndermeler, şairlerin çocukluk yıllarında okuduğu kitapları ortaya çıkarmak açısından kayda değerdir.

Haminnemdir en sevgilisi

Çocukluk arkadaşlarımın

Zavallı Robenson'u ıssız adadan

Kurtarmak için çareler düşündüğümüz

Ve birlikte ağladığımız günden beri

Biçare Gülliver'in

Devlet memleketinde

Çektiklerine.

(Kanık, 1945a: 26)

Orhan Veli gibi Ceyhun Atuf Kansu'da Robenson'dan "Çocuklar Gemisi" şiirinde söz eder. Böylelikle klasik olan eserin incelenen dönem şairlerinin çocukluklarının bir parçası olduğu sonucuna çıkılabilir.

Görüleceği gibi şiirde büyükanne ve büyükbaba ile ilgili mevzulara değinen az şair bulunmaktadır. Buna göre büyükanne ve büyükbabanın şiirde yoğun bir yer edinecek şekilde etkili olmadıkları söylenebilir. Görülen örneklerden ise büyükanne ve büyükbabanın çocukluğu hatırlamak için bir araç olduğu, güzel çocukluk hatıralarına

eşlik ettiği, çocuğun gelişimini etkileyebilecek derecede onun hayatında yer edindiği anlaşılır.

4.1.2. Çocukluğun Geçtiği Mekânlar

Mekân insan psikolojisine etki eder, ruh halinin değişmesinde önemli rol oynar. Çocukluğun geçtiği mekânların atmosferi, orada yaşanan anılar çocuğun ruhuna etki ederek kişiliğin oluşmasına katkı sağlar.

Çocukluğa tesiri olan mekânların başında çocukluk devrinin geçtiği ev gelir. Çocuğun gelişiminde evin fiziksel yapısının, evdeki sosyal ilişkilerin ve burada yaşayan bireylerin etkisi büyüktür. Böylelikle şairlerin birçoğunda doğdukları veya çocukluklarını geçirdikleri evlerin şiirlerinde yer edindiğini görürüz. Ailenin ise bu mekânın kendisiyle bütüncül bir ilişkisi vardır.

Çocukluğun geçirildiği mekân sahip olduğu niteliklerle yetişkinin çocukluğa dönme arzusunu kamçılar. “İnsan, doğduğu evin düşünüy kurduğunda düşlemenin en derin yerinde o ilk sıcaklığa geri döner, maddi cennetin o ılık maddesinin ilk sıcaklığının bir parçası olur.” (Bachelard, 2017: 38). Dolayısıyla şiirde yer edinen çocukluğa dönme arzusu çocukluğun geçirildiği ev üzerinden de etkisini gösterecektir.

Necip Fazıl’ın “Rüya” şiirinde gördüğü rüyayla kendini çocukluğunun geçtiği evde bulması ona çocukluğun güzel hislerini yaşatır. Şair bunun sadece bir rüya olduğunu anlayınca gözünden yaş akacak kadar hislenir. Geçen yılların getirdiği yorgunluğa karşı çocukluğun her hatırası o günlerin sıcaklığını geri getirmiştir. Ev çocukluğu barındıran ve onu koruyan mekândır.

Uzun bir uykudan kalkıp bir sabah,

Baktım ki, yepyeni odamda eşya.

Gençliğim geçen ev o değildi ah,

Gördüğüm, değildi bildiğim dünya!

(Kısakürek, 1932: 299)

Şairin ilerleyen yıllarda bahsedilen şiirin “*Gençliğim geçen ev o değildi ah*” dizesini “*Çocukluk evim bu değildi... Eyvah!*” şeklinde değiştirmiş olması şiirde verilen duygunun çocukluğa duyulan özlem olduğunu kanıtlar (Bkz. Kısakürek, 1999: 299).

Ziya Osman Saba şiirinde ise önemli yer edinen çocukluk yıllarının geçtiği ev şairin dizelerine taşınır. Bu mekân üzerinden çocukluğa dönüş arzusunun şiddetlendiği görülür. Şairin doğduğu ev çocukluğun kaybedilmiş büyüsunü taşır. Bu ev mutlu anıların, özlem duyulan anne ve babanın, çocukluk masallarının sığınağı konumundadır. Saba “Geçen Zaman”, “Yağmurlu Bir Günde” gibi şiirlerinde doğduğu evden ve bu eve duyduğu özlemden bahseder.

Dünler, evvelki günler, geçen aylar ve yıllar

Beni götürseydiler doğduğum eve kadar.

O evin taşlığında sevinçten ağlasaydım.

(Saba, 1947: 66)

Yetişkinlikte özlem duyulan çocukluk bir anlamda o yılların masumiyetinin aranmasıdır. Yaşamında derin endişeler içerisindeki şair, çocukluğa sığınarak kaybedilen huzuru tekrar yakalamak ister.

Saba, “Artık Yaşamak İçin” şiirinde ise doğduğu evin bahçesine benzeyen bir bahçenin ona çocukluğunu hatırlatacağını dile getirir. Bahçesinde şen çocukluğun yaşandığı mutlu bir evden geriye kalan anılar şairi geçmişe bağlar. Şairin mutlu yaşamak için sığınabileceği tek yer çocukluğudur.

Asaf Halet Çelebi ise “Doğduğum Evin Penceresi” şiirinde doğduğu evi bizlere tasvir eder. Loş ve sessiz geçen saatlerle dolu, penceresinden çam ağacı görünen ev çocuğun oyunlarını zenginleştirir. Oyunlar oynayan çocuk çevresindeki havayı ruhunda hisseder. “*Sedirde iskambilden kuleler yapmaya çalışan suskun ve canı sıkılmış çocuk, bu çamın iğne yapraklarında rüzgârla sallanıp yüz bir parçaya bölünerek kafesin deliklerinden içeri dolan ışıkları ve duvarda oynayan yansımaları hiç unutmamıştır. Güneş sanki çocukla şakalaşarak onu can sıkıntısından kurtarmaya çalışmaktadır.*” (Ayvazoğlu, 2014: 34).

bir çam vardı önünde

doğduğum odanın

öpten yapraklarında

güneşi

rüzgârla sallayıp

kafesten

içeri dolduran bir çam

sedirinde iskambilden kuleler yıkılmış odada

loş ve sessiz ikindilerin acısıydı

sızan

(Çelebi, 1942: 11)

Asaf Halet Çelebi Cihangir'deki bir konakta doğup büyümüştür. Şairin çocukluğunu geçirdiği konağın atmosferi "İkinci Pencere" şiirinde de yer bulur. Bahçedeki havuz ve fiskiye, kırılmış merdivenler, ağaçlar şairin hayal dünyasını besler. Çelebi'nin şiire yansıttığı çocuk zihninin kurduğu dünya yaşanan evle bütünlük içindedir.

ve rüyamda

fiskiye'nin üstünde

fırıl fırıl dönen insan

(Çelebi, 1942: 12)

Bedri Rahmi Eyüboğlu "Kırk Odalı Konak" şiirinin başına "Asaf Halet Çelebi'ye" ithafını ekleyerek yukarıda bahsi geçen Çelebi'nin doğup büyüdüğu konağa gönderme yapar. Denize bakan oda, odalardaki çocuklar Çelebi'nin konağını anımsatır. Eyüboğlu da bu konağı tıpkı Çelebi gibi masalsı unsurlar içerisinde tasvir eder, Çelebi'nin şiirlerinde geçen "Dilalem Çengisi" masalı burada da görülür. Masal anlatıcıları ve onları

dinleyen çocuklar loş odalarda bir hayal atmosferindedirler. Konağın odalarını anlatırken Çelebi'ye ve onun şiirlerinde geçen unsurlara dair atıf bulunur.

Çocukluğunun geçtiği evden şiirinde söz etmiş bir diğer şair ise Fazıl Hüsni Dağlarca'dır. Dağlarca'nın "Bir Gece" şiirinde aile ve ev çocukluğun mutlu tablosu şeklinde sunulur. Dağlarca çocukluğunun geçtiği evdeki yaz akşamlarına karşı özlem duyar. Onun için çocukluğunun geçtiği ev ailenin mutlu hâtıralarının oluşmasına kaynak sağlamış bir mekândır.

Bir evimiz vardı ki üst katı baştan başa sofyadı,

Yazın babam, annem biz beş kardeş hep burda

yatardık.

Bir bahçeye bakan pencereler dururdu her zaman açık,

Ekseri geceler burayı aydınlatan gökteki aydı.

(Dağlarca, 1935: 46)

Ceyhun Atuf Kansu da "Hâtıralar Şiiri"nde doğduğu evi hatırlar. Şiirde "yosunlardan gelen ses, büyü bir orman, rüya, efsane" gibi masal unsurlarıyla birlikte hatırladığı evi onda "masal sevgisi" meydana getirir. Bahçesinde oyunlar oynadığı gölgeli avlu şairin muhayyilesinde masallardan kopmuş kadar büyü bir dünyadır.

Nasıl hatırlamam gölgeli avluyu,

İlk arkadaşlarım, ilk zengin oyunlar

Masal sevgisini uyandıran evim,

(Kansu, 1944: 12)

Asaf Halet Çelebi'deki gibi Kansu da çocukluğunun geçtiği evi masalsi ifadelerle anlatarak gerçeküstü bir yön katmaktadır. Zaman geçtikçe yetişkinin zihninde özlemine duyduğu çocukluk evreni yücelir. Maddi dünyanın baskısı karşısında "sıcaklığı" özlenen çocukluk bir hayal dünyası şeklinde belirlemektedir. "Şiir bize hayal etme durumlarını yeniden sunar, en önemli işlevi de budur. Doğduğumuz ev bir ana bina olmaktan çok, bir ana hülyadır." (Bachelard, 2017: 46).

Melih Cevdet Anday'ın "Ağız Mızıkası" şiirinde ise sokaktan ağız mızıkası çalarak geçen kişi şaire çocukluğunun geçtiği evi hatırlatır. Çocukluğa duyulan özlem çeşitli çağrışımlarla gün yüzüne çıkmaktadır. Sesler, evler, sokaklar şairi mutlulukla hatırladığı çocukluğuna götürür.

Ve bana çocukluğumda

Akşam üzeri mangal yaktığımız

Bahçe kapısını hatırlattı

Emniyet sandığındaki evin..

(Anday, 1946: 10)

Çocukluğun geçtiği mekânlar incelenirken şair, doğduğu evin yanında semt, şehir gibi yerleri de dile getirir.

Örneğin Halide Nusret Zorlutuna'nın "Bayramınla Çok Yaşa" şiirinde şair için İzmir'de geçen çocukluk ve gençlik yıllarının önemli olduğu saptanır. İzmir'i ışıklı hatıra, tatlı rüya olarak hatırlayan şair o yılların güzelliğini, çocukluğunun geçtiği şehir ile bütünleştirir. Zorlutuna, coşkun hatıralarının İzmir ile birlikte geri dönmesini arzularken istediği şey o yılların mutluluğuna, sevincine, güzelliğine tekrar kavuşmaktır. Şair çocukluğa, gençliğe duyulan özlemi İzmir ile somutlaştırarak aktarır.

Hülyalarım bürün, gel görün, içime sin,

Coşkun duygularımın eşsiz aynası İzmir!...

Işıklı hatırası çocukluk günlerimin,

Ey gençlik günlerimin tatlı rüyası İzmir!...

(Zorlutuna, 1950: 82)

Ahmet Haşim ve Ahmet Hamdi Tanpınar da ise daha önce sözünü ettiğimiz gibi çocukluğun geçtiği benzer şehirler, Dicle Nehri kıyıları çocukluk hatıralarına etki eder. Şairlerin çocukluklarında hissettikleri ruh hâli mekâna ilişkin algılarını da etkilemiştir. Haşim annesinin hastalığından gelen hüznü havayı, Dicle kıyılarını anlatırken de yansıtır. "Sensiz" şiirinde ay ışığının altındaki nehir sıkıntı yüklü, mahmur bir yol şeklinde

betimlenir. Haşim'deki mekân ve anne birleşimini yansıtan imajlar şu alıntıda çok belirgindir:

*Bir kabile-i rûh-ı kevâkib gibi mahmûr,
Zulmette çizer Dicle uzun bir reh-i mahmûr
Ondan yalnız rûha gelir bir gam-ı mûnis;
Yalnız o, karanlıklara rağmen yine pür-his,
Yalnız... bu kamersiz gecenin zîr-i perinde,
Bir feyz-i ziyâ haşrederek âb-ı zerinde,
Bir kabile-i rûh-ı kevâkib gibi mâhmur,
Zulmette çizer Dicle uzun bir reh-i pür-nur...*

(Haşim, 1928: 48-49)

Tanpınar ise Dicle nehrini anlatırken sessiz, ezelden yorgun, hüznle eriyen gibi imajlar kullanarak bulunduğu ruh hâliyle yansıtır. Mekânın şairin ruh haline tesiri “Annem İçin” şiirindeki şu dizelerde görülür:

*Kimsesiz bir akşam, ezelden yorgun
Hüznüyle erirken Dicle de sessiz,
Öksüzlük denilen acıyla vurgun
Bir başka ölüydük bu toprakta biz.*

(Tanpınar, 2016: 108)

Necati Cumalı'nın ise “Kızılçullu Yolu” şiiri çocukluğundan gelen bir mekânın ismini taşır ve aynı zamanda şiir kitabının da ismidir. “*Kitaba adını veren Kızılçullu, bugün İzmir'in bir semti olan Şirinyer'in eski adıdır. İlk şiir kitabının adını çocukluğunun geçtiği mekândan esinlenerek seçen şair, bu kitabında insan-mekân algısına özel dikkat etmiştir.*” (Ünlü, 2015: 25).

Şair bir Hıdırellez gününü anımsadığı şiirinde mutlu bir çocukluğu yansıtır. Bu çevresiyle etkileşim ve bütünlük içinde geçen bir çocukluktur. Necati Cumalı “Kızılçullu

Yolunda” geçen şiirleri için şunları söyler: “Çevremde, yaşamımda aradım şiiri. “Kızılçullu Yolu”nda topladığım ilk şiirlerimle, çocukluk anılarımdan başlayarak yaşamın beni etkileyen renklerini getirdim. Hıdırellez gezintileri, bayram yerleri, İzmir’in faytonları, avlusunda tavuklar horozlar beslenen baba evi, sabahları erken uyanmanın sevinci, ilk aşk kırgınlıkları, gençliğin çabuk kapanan duygu yaraları, öğrencilik yıllarının yolculukları...” (Hızlan, 1981: 7). Şairin bu ifadelerinden yola çıkarak çocukluğunun geçtiği mekânın etkilerinin şiirinde yer aldığı görülür.

Oktay Rifat’ın “Sıla” şiirinde ise çocukluğun geçtiği yer olarak anlaşılan yeşil vadilerin, çiçeklerin, ateş böceklerinin, güvercinlerin olduğu yer şairin özlemini duyduğu çocukluk mekânıdır. Şair oyunlar oynadığı, çember çevirdiği bu yeri içinden çıkaramadığını söyler. “Yazı Şehirde Geçirenler” şiirindeki “Çocukluğumdaki sokaklar geçiyor yoldan” dizeleri de benzer duyguları yansıtır (Rifat, 1962: 38). Geçmişe duyduğu özlemi açığa vuran şair çocukluğun geçtiği mekânlarda tekrar o günleri arar.

Yukarıda bahsedilen örneklerden görülebileceği gibi çocukluğun geçtiği mekân şairin ilk deneyimlerini saklayan bir korunaktır. Şair bu mekâna dair imgeleri kullanarak çocukluğun hatırasını yaşatır. Şiirdeki çocukluğa dönüş arzusu bu mekânlar üzerinden işlenir. Çocukluğun geçtiği ev, bahsedilen mekânlar içinde çocuklukla en çok özdeşleştirilendir. Çocukluğun geçirildiği evin fiziksel ve psikolojik özellikleri şairin kişiliğini şekillenmesine etki eder. Evin yanında şehir, bölge gibi çeşitli mekânlar da çocukluğa etki ederek şairin ruhunda izler bırakır.

4.1.3. Çocuk ve Oyun, Oyuncak

Türkçe sözlükte: “oyun, yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence”; oyuncak ise “oyun aracı” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011). Bunun yanında oyunun çocuk eğitimi, çocuk gelişimi, psikoloji, sosyoloji, halkbilimi gibi farklı alanların bakış açılarına göre birçok farklı tanımı bulunur. Oyunun dünyası çocuk için özgürlük alanıdır ve bu yönüyle yetişkinin dünyasından ayrılır. “...oyun çocuğun hiçbir dış baskı etkisinde kalmadan kendi isteği ile giriştiği tüm etkinliklerdir. Oyuncak ise bir ayağı düş dünyasında diğer ayağı ise gerçek dünyada bir köprüdür.” (Egemen A, Yılmaz Ö ve Akil İ., 2004: 39). Çocuk her türlü şeyi oyuna ve oyuncağa dönüştürebilir. Hayal gücü çocuk oyunlarına zenginlik katan en önemli malzemedir.

Oyun kavramı toplumların çocukluk algısına göre şekillenir. Ekonomik ve kültürel değerlere göre değişen çocukluk algısı, modernleşme sürecinde oyun etkinliğini de değiştirmiştir. Oyuncaklar da oyunun temel ögesi olarak zamana, değişen anlayış ve teknolojiye göre şekillenmiştir.

Oyun oynayan çocuk aynı zamanda hayatı deneyimlemektedir. Bu deneyim onun psikolojik ve fiziksel gelişimine katkı sağlar. Özdemir (2006) oyunun, çocuk gelişimine olan etkisini şu şekilde sınıflandırır:

1. *Fiziki gelişime etkisi*
2. *Psiko-motor gelişime etkisi*
3. *Dil gelişimine etkisi*
4. *Duyusal algılama ve zihinsel gelişime etkisi*
5. *Sosyal gelişime etkisi*
6. *Duyusal gelişime etkisi*

Bu sınıflama oyunun çocuk için birçok açıdan faydalı olduğunu ve onun sağlıklı birey olarak yetişmesine katkı sağladığını gösterir.

Şiirde oyun ve oyuncakla ilgili imgeler genellikle çocukluğu yansıtır. Oyuna dair unsurlar çocukluğu hatırlamanın, çocuk zihnini yansıtmanın birer yoludur. Bu bölümde çocuğun oyun dünyası ve oyuncakla ilişkisi ve çocuk oyunlarının özellikleri incelenecektir.

Asaf Halet Çelebi'nin "Nedircik Yavruları" şiirinde zengin hayal dünyası içerisinde kendince oyunlar kuran bir çocuk görülür. "*Ne olduğu söylenmek istenmeyen şeye verilen ad*" olan nedircik, şairin zihninde türlü şekillere bürünen desenlerdir (Derleme Sözlüğü, 1977: 3243). Şair çocukken bir oyun olarak gördüğü uğraşları yetişkinliğinde de sürdürür. Desenlerden oyunlar yaratılması ise çocuğun hayal gücünün zenginliğini gösterir. Çocuk dünyasında her türlü araç oyuncağa dönüşebilir.

kilimimin nakışları

nedircik yavrularına benzer

ki çocukluğumdan beri çok uğraşırım

nedircik yavrularile

(Çelebi, 1942: 33)

Oyuncaklarından ve nedirciklerinden “Şamandıra Baba” şiirinde de bahseden şair, oyun arkadaşını bekleyen bir çocuğun saf dünyasını şiire taşır. Zenginliği elindeki oyuncaklarından ibaret gören çocuk, arkadaşının gelmesi için tüm oyuncaklarını verebileceğini söylerken aslında kendisi adına büyük bir fedakârlık yapmaktadır. Böylelikle oyuncakların çocuklar için ne kadar önemli nesnelere olduğu ortaya çıkar.

şamandıra babacığım

ona bütün oyuncaklarımı versem

ve bütün nedirciklerimi

(Çelebi, 1945: 12)

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun “Bahar-ı Terânedâr” şiirinde ise çocukluktan yetişkinliğe adım atan bir gencin izleri görülür. Ergenlik çağını duyguların kabuk değiştirmesi olarak niteleyen şair, uzaklaşan çocukluğun oyunlarını aklına getirir. Anımsanan oyunlarla birlikte çocukluğun saflığına vurgu yapılır.

Çocukluğumun taze mısır püskülünden örülmüş

Pala bıyıklarını takıyorum.

(Eyüboğlu, 1941: 43)

Nazım Hikmet'in ise şiirlerinde çocukluğa gerçekçi bir bakışla yaklaştığını görürüz. Kendi çocukluk anılarına değinmeyen şair günün çocuklarına seslenir. Onun şiirindeki çocuklar kuşatılmış dünyanın dışındadır, hayatın gerçekleri içinde eyleme katılırlar. “Çocuklarımıza Nasihat” şiirinde çocuğa karşı bu tavır dikkat çeker. Şair oyunu hatta yaramazlığı çocukların doğal hakkı sayar. Ona göre duvara tırmanmak, ağaçlara çıkmak, bisiklete binmek gibi oyunlar çocukluğun doğasıdır. Bunun yanında ise çocuklara yüklenilmeye çalışılan değerlere karşı sert bir eleştiri vardır. “*Burada şairin çocuk haklarından bahsetmesi, ideolojik endişelerden hareketle olsa da ilgi çekicidir. Çocuktan geleneğin belirlediği terbiye kalıplarına uymamasını ister. Ebeveynin koruma endişesiyle koyduğu yasalara kafa tutmayı ve yeri geldiğinde isyan etmeyi telkin eden şair, çocuğun toplumun eseri olmasından ziyade kendi tabiatının eseri olmasına taraftar görünür.*” (Özarslan, 2003: 711).

Ve dindersleri hocasının resmini yapan

Kurşunkaleminle yık

Mızraklı İlmihalin

yeşil sarıklı iskeletini..

Sen kendi cennetini

kara toprağın üstünde kur.

Coğrafya kitabıyla sustur,

seni «Hilkati Âdem»le aldatanı..

(Ran, 1931: 50-51)

Şiirin devamında ise çocukları eyleme katılmaya teşvik eder. Şairin verdiği nasihat bir anlamda kendi ideolojisinin yansımasıdır, inandığı ve arzu ettiği dünyanın kuruculuk görevini çocuklara yüklemiştir.

Sen sade toprağı tanı

toprağa inan.

Ayırdetme öz anandan

toprak ananı.

(Ran, 2017a: 217)

Nazım Hikmet, “Orada Tanıdıklarım” şiirinin bir bölümünde ise şiirde konuştuğu kişinin isteğini dile getirirken çocukları oyun kavramıyla özdeşleştirir. Bu kişi çocukları oyunlar oynarken mutlulukla dolu bir tabloda hayal etmektedir. Şair şiirlerinde sözünü ettiği çocukları genelde gerçek hayatın koşulları içerisinde sunsa da hayalini kurduğu el değmemiş bir çocukluk dünyası mevcuttur.

— *“İsterdim ki ben,*

Şarkılarımı söylesinler benim

elele tutuşup dönerken

çocuk bahçelerinde çocuklarımız..

Duyduğum seslerin en güzelidir —

bir yaz gecesi —

dizimde yatan bir çocuğun

bana yıldızları soruşu..”

(Ran, 1932b: 34)

Ziya Osman Saba “Doğacak Çocuklardan” şiirinde çocuk dünyasını oyuncaklarla birlikte yansıtır. Bu şiirde çocuk oyun dünyasıyla bütünlük içinde düşünür. Ziya Osman Saba için çocukluğunu sıkça ve özlemle dile getiren bir şair olmasına rağmen oyunlarla ilgili unsurlara çok az yer verdiği söylenebilir.

Çocuğum bana oyuncaklarını göster.

Küçük lokomotifleri yürütelim beraber.

(Saba, 1947: 38)

Cahit Sıtkı Tarancı “Çocukluk” şiirinde çocukluğunu oyuncaklarıyla özdeşleştirerek uçurtmasından, zıp zıplarından, çemberinden bahseder. Oyuncakçı Affan Dede’den satın aldığı ve bir horoz şekerinde somutlaştırdığı çocukluğun hiç bitmemesini istemektedir. Şair satın alarak yeniden elde ettiğini düşündüğü çocukluğa kavuştuğunda ise “*Hiçbir şey sorulmasın benden; / Haberim yok olup bitenden.*” diyerek kaygısız tavrını takınır (Tarancı, 1948: 81). Bu çocuk tavrı çocukluğun dünyasını aydınlatması açısından önemlidir. Çocukluk, kaygısız bir zaman dilimidir.

Tarancı’nın “Öyle Dalmışım Ki” şiirinde ise dünya oyunlarla birlikte alışlageldik görüntüsünü kaybeder. Gökyüzünü oyun oynadığı arsalarla benzeten ve yıldızlarla oyunlar oynayan çocuğun düş gücü yüksek, dünya kaygılarından uzak olduğu görülür. Yetişkin dünyasından ‘bîhaber’, tek ciddi işi oyunlar peşinde koşmak olan çocuk; ruhunda dünyanın hafifliğini ve heyecanını hissetmektedir. Şairi çocukluğa çeken olgu, çocuğun kaygısızlığıdır. Bu durumun verdiği huzur Cahit Sıtkı şiirinin önemli bir yanını oluşturur.

Ben dünyadan bîhaber bir çocuğum;

Kayıp zıpızıplarımı arıyorum.

Koşun çocuklar, koşun komşu kızlar,

Avuçlarıma sığmıyor yıldızlar.

(Tarancı, 1948: 48)

Tarancı oyunlarla dolu çocukluğunu dile getirirken oyuncaklarla ilgili imgelerden sıklıkla bahseder. “Oyuncaklar bazen doğrudan kayıp çocuklukla özdeşleştirilirler. Cahit Sıtkı “Öyle Dalmışım Ki” başlıklı şiirinde çocukluğunda oynadığı “zıpızıplarını ararken” aslında aranan, şiirinde seslendiği çocuklarla paylaşmak istediği bir anlık çocukluk sevincidir.” (Tarım, 2013:283). Böylece şairin çocukluğun saf dünyasına dönüş arzusu oyuncak imgesi üzerinden de kendisini gösterir.

“Çocuk Bahçesinde Gezerken” şiirinde de çocukluğa özlem olgusu ağır basar. Şair çocukluk dünyasının yitirilmiş olduğunun farkındadır. Oyuncaklar artık çalışmaz, çember ise çoktan kırılmıştır. Şair çocukluğun geçmişte kaldığının bilincine varmış olmasına rağmen hala bu arayıştan vazgeçemez. Oyuncaklarla çocukluğu özdeşleştirirken çocukluğun yitip gitmesini yine kırılan oyuncak imgesi üzerinden anlatır.

Kırıldığını bildiğim halde

Ne diye çemberimi ararım?

Kursam işlemez oyuncaklarım;

El çocuğu uyur beşiğimde.

(Tarancı, 1948: 47)

“Bugün Hava Güzel” şiirinde de şair, yaşadığı sevincin coşkusunu anlatmak için çocuklarla birlikte çember çevirme imajı kullanılır. Çocuk; yetişkinler için basit sayılacak “çember çevirme” gibi eylemlerle sevinci, heyecanı, mutluluğu tadabilir. Şair için çember çevirmek çocukluğunun en sevinçli anlarıyla eşdeğerdir.

Çember çeviriyorum çocuklarla beraber

Elime çember almadan.

(Tarancı, 1948: 51)

Tarancı'nın şiirinde oyuncak nesnelere olarak çember, zıp zıp, uçurtma; oyun yeri olarak boş arsalar geçmektedir. Bunlar sorumluluk duygusundan uzak, azade bir çocukluğu işaret eder.

Şairlerin birçoğunda oyun, çocuk için özgürlüktür. Cahit Külebi'nin "Uçak Yolculuğu" şiirinde uçma isteği, bu özgürlük duygusunu taşır. Hayal gücünü kullanarak oyunlarda özgürleşen çocuk, yaşama zevkini içinde tüm dünya çocuklarını kucaklamak ister. Şair hayalini kurduğu eylemi çocuk duyarlılığı ile yansıtır.

Bir uçağım olmalı benim

Binip üstüne binip üstüne

Diyar diyar gitmeliyim.

(Külebi, 1946: 13)

Uçma hayali, uçurtma ile de gerçekleşir. Bu yine kaygıdan uzak olma anlamına gelir. Fazıl Hüsnü Dağlarca da "Uçurtma" şiirinde kendisiyle özdeşleştirdiği bir uçurtma ile çocukluğunun zengin hayal dünyasını hatırlamaktadır. Şair nesneyle arasında ilişki kurarak nesnenin taşıdığı özgürlük imgesini sırtlanır, çocukluğundan kalma bir duyguyu yeniden tadar. Çocuğun özgür düş gücü uçma kavramı ile somutlaşmıştır.

Koca şehrin üstünde ipi kopmuş bir uçurtmayım,

Rüzgârlara kayıyor göğsüm sarsıla sarsıla.

Koca şehrin üstünde ipi kopmuş bir uçurtmayım,

Ki uçurtmuştu beni çocukluğum, hülyalarıyla!.

(Dağlarca, 1935: 8)

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerinde oyunlarla ilgili birçok unsurla karşılaşırız. Kardeşleri en iyi oyun arkadaşları ve çocukluğunun geçtiği, ailesiyle birlikte yaşadığı ev ilk oyun mekânıdır. Çocukluğun zengin düş gücü oyunları çeşitlendirir. Kimi zaman mum ışığının gölgesi kimi zaman çeşitli oyuncaklar olağanüstü dünyalara kapı aralar. Dağlarca'da uçurtma, saklambaç gibi oyunlar, zengin imajlarla beslenerek çocuğu anlamada ve anlatmada kullanılır. "Dünyanın Bütün Çocuklarına Karşı Yazılmıştır",

“Şehzadeler Ninnisi”, “Çocukların Askerlik Oyunu” adlı şiirleri doğrudan oyunlarla ilgilidir. Örneğin “Çocukların Askerlik Oyunu” şiirinde, çocuğun oyunundaki bir tehdit üzerine oyuncak askerler iş başına çağrılır. Savaşın yıkıcılığı yerine çocuk dünyasının özgünlüğü öne çıkarılmıştır.

Tüfek başına, askerlerim;

Karanlıklar indi, neden?

Kırk haramilerden hazineyi,

Alalım, gecikmeden.

(Dağlarca, 1940: 104)

Dağlarca, çocukluğu oyunların ve oyuncakların dünyasıyla hatırlar. Peşini bırakmayan çocuk geçmişinin sesidir, bu ses kalbine huzuru taşıyan oyuncaklar vasıtasıyla ulaşır. Şair bu duyguyu “Haydi” şiirinde şöyle dile getirmektedir:

Haydi rüyada uyur gibi susup,

-Aydınlanırken içimizde kaybolan-

Hangi sestir bulalım ki girer kalbimize,

Bütün oyunculardan.

(Dağlarca, 1940: 102)

Dağlarca'nın çocukluğunu hatırladığı “Çocukluğum” şiirinde ise oyunların çocuk zihninde yarattığı zenginlik açığa çıkar. Oyunlar çocuklar için ciddi bir iş, farklı dünyaların kapılarını aralayan unsurlardır. Çocukların oyunlara verdiği bu değer barındırdıkları zengin düş gücünün eseridir.

Yaşatır bir mantar tabancası fatihlerin gururunu,

Bütün bir mimaridir kumların üstündeki yığınlar.

Bir değnekten attı çalgın koşuların sürati var;

O yer, ah o yer ki bir sükûn, çiçeklerin sükûnu..

(Dağlarca, 1935: 39)

Oyunlar ile birlikte oyunların oynandığı mekânlar da çocukluğun önemli unsurlarındandır. Bahçeler, sokaklar, avlular, evler, bayram yerleri oyunların oynandığı mekânlar olarak görülür.

Orhan Veli'nin "Bayram" adlı şiirinde Harbiye Nezareti'nde bir bayram yeri anlatılır. Ramazan ayında veya bayramlarda kurulan bu yerler çeşitli eğlence unsurları barındırması nedeniyle çocukları kendilerine çeker. Şiirde geçen kayık, salıncak gibi eğlence araçları da bayram yerlerinde bulunduğu anlaşılan oyun araçlarıdır. Şair çocuksu bir duyarlılıkla bu eğlencenin heyecanına kapılmaktadır.

Kargalar, sakın anneme söylemeyin!

Bugün toplar atılırken evden kaçıp

Harbiye Nezaretine gideceğim.

Söylemezseniz size macun alırım,

(Kanık, 1945a: 27)

Şiirde bir çocuğu memnun edecek olan horoz şekeri, simit, salıncak, zıp zıp, macun gibi öğeler sıralanırken dünyayı küçük mutluluklarla birleştiren çocuk zihni belirir. Kargalarla arkadaşlık eden çocuk bütün çevresini oyun dünyası olarak algılar.

Bayram yerlerinden söz eden bir diğer şair Ceyhun Atuf Kansu'dur. Şair "Çocukluk Aşkı" şiirinde çocuğun içindeki heyecanı yansıtmak için bayram yerini festivalleri andıran renkli olarak belirtir. Bayram yerlerinin o dönemin çocukları için önemli eğlence merkezleri olduğu açıktır.

Şu renk renk toplara bak, anne, ne güzel renk

renk!

Dönüyor içimde bir bayram yeri dönüyor,

Yuvarlanıyor gönlüm şu uçan toplara denk,

Bir yokuştan koşarak kalbim sana iniyor.

(Kansu, 1944: 42)

Şiirin devamında çocuk kalbinin hassaslığı dikkat çeker. Oyun ve oyuncak üzerinden yapılan imgelerde hayat bir oyun olarak görülür. Hayatın sonuna yaklaşırken ise çocukluğun tatlı oyunları hatıralarda bir özleme dönüşmektedir.

Kırılır, bütün iyi oyuncaklar kırılır,

Çocuk kalplerinden mi yaparlar hep onları,

Niçin oyun biterken en sonra hatırlanır,

Hatıralarımızın en tatlı oyunları!

(Kansu, 1978: 75)

Kansu'nun "Bayram" şiirinde ise çocukluğundaki bayramların gündelik yaşama getirdiği heyecanı o günlerdeki duygularla birlikte yansıtır. Balonlarla oynanan, salıncaklara binilen, badem şekerleri ve tatlılar yenilen, yeni elbiseler giyilen bayramlar mutluluk kaynağıdır. Şair, çocuklukta sevinçle karşıladığı bu bayramları derin bir özlemle hatırlar.

Kansu'nun "Bir Çocuk Bahçesinde" şiiri ise şairin çocukluk oyunları hakkında ipucu verir. Çocukluğun geçmişte kalan tatlı bir anı olduğunun bilincinde olan şair, o günlere duyduğu özlemi hayat kaygısından uzak oyunları hatırlayarak yaşar. Evinin bahçesinde oynadığı oyunlar zengin ve özgür çocukluğun göstergesidir. Sapan, çember, tahta kılıçlar ve atlar şairin oynadığı oyuncaklardır. Ayrıca oyunlarda yer alan balıklar, kuşlar, ağaçlar oyunların doğayla olan bütünlüğünü gösterir. Bu bütünlük çocuğa özgürlük duygusunu ve hayat sevgisini vermektedir.

Çocukluk hatıralarından bahsederken oyunlarını sık sık dile getiren Oktay Rifat, o günlere duyduğu özlemi yansıtır. "Ben Değilim" şiirinde, yetişkin olmuş kişiyle geçmişte kalmış çocuğu apayrı insanlar olarak görür. Şair geçen zaman karşısında şaşkınlık taşımaktadır. Şiirde oyunlar düşleyen çocuk ise oyuncaklarına verdiği değerle içindeki saflığı açığa çıkarır. Yetişkin olmak çocuk saflığını kaybetmek şeklinde yansıtılmıştır.

Ben miyim o küçük çocuk

Mektep çantası arkasında

Cebinde milyonluk zıpızpları

Hırsız polis oynayan ruyasında

(Rifat, 1945: 6)

Oktay Rifat şiirinde çocukların oynadıkları oyunlar oldukça çeşitlidir. Çember, bebekler, zıpzıplar, uçurtma, tahta kılıç, borazan gibi nesnelere şiirlerinde yer verilen oyun araçlarıdır. “Nanoç’un Çocukluk Resmi” şiirinde de görüleceği gibi çemberin bu oyuncaklar içinde öncelikli bir yeri vardır.

Her güzel çocuk gibi

Çember çevirirdi gündüzleri

(Rifat, 1962: 33)

Oktay Rifat’ın İkinci Dünya Savaşı etkisiyle yazılan kimi şiirlerinde ise çocuk oyunlarının atmosferi farklılaşır. “Uçaklar” şiiri bunun bir örneğidir. Çocukların oyuncakları kurşun askerler, uçaklar, gemiler gibi savaşı çağrıştıran nesnelere sahiptir. Savaş gibi bir olgunun gerçeklerine oyuncaklarla direnen masum bir çocuk zihni yerleştirilmiştir. Savaşın karşısında çocuğun kaldığı savunmasız durum dikkat çekicidir.

Uçaklar gelecekmış

Korkum yok benim

Kağıt gemilerim

Kurşun askerlerim hazır

Hem bunlar bozulursa

Babam yenilerini alır.

(Rifat, 1962: 18)

Toplumsal alanda yaşanan değişimler çocukluğu etkilediği gibi oyun kültürünü de etkiler. Toplumun dinamiklerine şiirinde yer veren Rifat Ilgaz “Oğlum” şiirinde kendisinin çocukluk oyunları ile oğlunun çocukluk oyunları arasında bir kıyaslamaya gitmektedir. Şair yaşanan çağın çocukluk üzerindeki etkisini oyunlar aracılığıyla açığa çıkarır. Kendi oyunlarındaki özgürlük, doğayla bütünlük ve yaratıcılığa karşın oğlunun oyunlarında arabalar yolları keser, uçurtmalar tellere takılır, oyun oynanacak mekân bulunamaz.

Oyunların mekânları ve oyuncaklardaki kısıtlama; çocuğun özgürlüğünün gitgide daraldığını göstermektedir. Baba ve oğulun oyun kültürlerindeki farklılık toplumun yaşadığı değişimin çocuklar üzerindeki kaçınılmaz sonucudur. Şair “*Sen büyük şehirlerin çocuğusun*” diyerek değişimin nedenini kent yaşamının getirdiği bir mesele olarak görür (İlgaz, 2010: 108). Çocuğun şehrin imkânları içinde karşılaştığı zengin deneyimlere karşın oyun dünyası daralmıştır.

O vakit de çocuklar oynardı,

Benzemiyor bütün oyunlarımız.

Gezdirdim ceplerimde şıkır şıkır

Deniz kokulu taşları,

En güzellerini topladım

Midye kabuklarının.

(İlgaz, 1947: 40)

Bazı oyunlar, bilinçdışı öğelerce yönetilen şiddet eğilimini barındırır. İncelenen eserler içinde iki şiir bu olguya örnek oluşturmaktadır.

Cahit Külebi'nin “Kuşun Hikâyesi” adlı şiirinde çocukların oyun zannederek bir kuşa yaptıkları işkenceler anlatılır. Şair bu oyun üzerinden insanın şiddete olan yatkınlığını vurgular. Çocukların oyun olarak algıladığı bu eylem, insanlığın acımasız yanının izdüşümüdür.

Böyle deyip kuşun dört yanında

Akşama kadar hora teptik,

İnsan olduğumuzu iyice

Garip kuşa öğrettik.

(Külebi, 1962: 46)

Bir diğer örnek ise Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın “Bu Ellermiydi” şiiridir. Şiirde çocuklar tarafından serçeye yapılan eziyet anlatılır. Dağlarca hem zafer için kan

dökebilecek kadar acımasız hem de geceden korkacak kadar ürkek kalbi çocuk benliğinde birleştirir. Bu durum insan doğasının yansımasıdır.

Bu eller miydi kesen mavi serçeyi,

Birkaç damla kan ki zafer ve kahramanlık.

Yorganın altına saklanarak,

Bu eller miydi sevmeyen geceyi.

(Dağlarca, 1940: 6)

Örnek verilen iki şiirde de işkenceye uğrayan varlık ortakdır. Kuş, güçsüzlüğü nedeniyle çocuk karşısında savunmasızlığından dolayı seçilmiştir. Gerçek hayatın kuralları, güçlü ve güçsüz arasındaki fark çocuk oyunlarına yansımıştır.

Çocuk ve oyun, oyuncak arasındaki bağ incelendiğinde sonuç olarak oyun kültürünün toplumun çocuk algısı ile birlikte eşdeğer olarak gelişmekte ve değişmektedir.

Çocukluk dönemi oyunlar ile iç içe yaşandığından onunla ilgili her çağrışım şairi çocukluğa taşıyabilir. Çocukluğa dönme arzusu, oyuncakların şaire yaşattığı hisler üzerinden işlenir.

Oyuncaklar ise çocukluğun en kuvvetli imgeleridir. Zıp zıp, çember, uçurtma, salıncak, bebek, uçak, araba, balon, asker vb. gibi oyuncaklar tespit ettiğimiz şiirlerde yer alan popüler oyuncaklardır. Bunlar ile ilgili imajlar çocukluğu hatırlamanın bir yoludur. Uçurtma, uçak, balon gibi nesnelere ise çocukluğa atfedilen özgürlük duygusu ile ilgilidir.

4.1.4. Çocukla Birlikte Folklorik Ürünlerin Kullanımı

Bu bölümde; incelenen şiirlerde karşılaşılan masal, tekerleme, bilmece ve ninni gibi folklorik ürünlerin çocuk temasıyla arasındaki ilişki değerlendirilecektir.

4.1.4.1. Masalların Kullanımı

Halk edebiyatı ürünlerinin çocuk temasıyla ilişkisine bakıldığında karşılan ilk ürünlerden biri masaldır. Masalın tanımı "*Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb.*

varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür” şeklindedir (TDK, 2011: 1630).

Masallar ve çocuk arasındaki ilişkinin öne çıkmasında masalların kendine ait özellikleri etkilidir. Masalın fantastik dünyası, olağanüstü özelliklerle bezeli kahramanları çocuğun hayal gücünü besleyip etkilediği için çocuklar tarafından ilgi çekici bulunurlar. “*Masalda orijinal anlatım tarzı, dili kullanma becerisi, canlandırma yeteneği çocuğu etkilemektedir. Masal okuyan veya dinleyen çocuk, kendi hayal dünyası ile anlatılan dünyayı birlikte yaşama fırsatı bulur.*” (Yalçın ve Aytaş, 2011: 60).

Masallar evrensel nitelikler taşıdıkları gibi içinde oluştukları toplumun karakterini yansıtımları yönünden de önem kazanırlar. Çocuğa kimi zaman evrensel kimi zaman ise topluma ait değerleri aktarmak, çocuğun deneyimini düş gücüyle zenginleştirmek amacı taşıması; masal ve çocuk arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirir.

Masallar çocuğun ilgisini çekebilecek olağanüstülüklerle doludur. Masallardaki olayları çocuk kendi hayal dünyasında zenginleştirerek kurmaca bir gerçeklik oluşturur. Oluşan gerçeklik algısından doğan etkilenme, dinlenen masalların gelecek yıllarda çocuk duyarlılığını hissederek hatırlanmasına neden olur. Şairlerin birçoğu masallar karşısında bu etkilenmeyi yaşamış ve şiirlerinde yansıtmışlardır. Türk Şiiri masallara has motiflerin işlenmesi yönüyle oldukça zengindir.

Şiirinde masal motiflerine en çok yer veren şairlerden biri Asaf Hâlet Çelebi'dir. Şair masal motiflerini kullanırken yerelden evrensele bir yelpaze sunar, geçmiş ve gelecekle olan bağını masallar üzerinden kuvvetlendirir. Şairin çocukluk yıllarında dinlediği masalların etkisi ve farklı kültürlerin masallarına olan ilgisi şiirlerinde görülür. Çelebi'nin şiirinde masallara göndermeler yapılırken çoğu kez çocuk-masal yakınlığı kullanılmıştır. Bunlardan biri Fransa'nın işgalinden duyduğu üzüntü dolayısıyla yazmış olduğu, Fransız masallarına göndermelerde bulunan “Fransa İçin Şiir” adlı şiirindedir. Bu şiirde Çizmeli Kedi masalının yanında Petit-poucet (Parmak Çocuk) masalı ve onunla benzerliği bulunan Türk masalı Tın Tın Eder Kabacık'tan da söz edilir. Çelebi farklı kültürlerle ait bu iki masal arasında ilişki kurarak tüm çocukları ortak paydada birleştirir. Masal kahramanları gibi dünya çocuklarını da kardeş olarak görür.

çocukluk arkadaşım petit-pousset

yamyam devin killerindedir

küçük kız kardeşi ormanda ağlıyor

tın tın eder kabâcık

beni bırakıp giden babâcık

(Çelebi, 1942: 37)

Çelebi çocukların uğradığı zulme karşı onları masalların saflığı ve dokunulmazlığında korumak ister. “Onun, suçsuz yere yakılan, öldürülen çocuklara masal anlatmaktan başka çaresi yoktur. Bu yaklaşım, Asaf Hâlet’in diğer şiirlerinde de görülür. O, çaresiz kaldığı gerçek karşısında, masala, rüyaya, mistik dünyaya sığınır.” (Ulutaş, 2009: 1124). Çelebi şiirinde masal dünyasının çocukları kuşatan büyü, çocukluk için huzurlu bir sığınak oluşturur.

yanan paris’in çocuklarını

öperek ağlamak istiyorum

belki masallarımınla uyurlar

(Çelebi, 1942: 37)

Çelebi’nin “Yamyam” adlı şiirinde ise ‘çocuk yiyen kromanyon adamı’ masalsı özellikler sergiler. Şiirde yer alan vahşiliğe karşı masum ve çocuksu bir korku göze çarpar. Çocuk zihninin kendisini masallardaki olaylarla derinden özdeşleştirilmesi bu çocuksu korkunun nedenidir. Şairin ‘zaman zamanına dönsün’ ifadesinde de masallara bir gönderme bulunur. “Masallarda, “Zaman zaman içinde, evvel zaman içinde, zamanın birinde, zamanlardan bir zaman ...” biçiminde geçen tekerlemeyi “zaman zamanına dönsün” biçimine dönüştüren şair, ilk insan tipi olan kromanyon adam ve yamyam kadın unsurlarıyla şiiri masala daha da yaklaştırır.” (Ulutaş, 2009: 1117).

zaman zamanına dönsün

hasta çocukları yiyen

kromanyon adamı

kavuklardaki yılanları ye

taşların altındaki böcekleri ye

(Çelebi, 1942: 20)

Bedri Rahmi Eyüboğlu ise tıpkı Çelebi gibi sözlü edebiyatın ürünlerini kullanan, gelenekten beslenen bir şairdir. “Çocukluğunda annesinden Yunus ilâhileri, Pir Sultan deyişleri, Karacaoğlan türküleri, ninniler, mâniler, babasından Moliere, Hugo çevirileri dinleyen Bedri Rahmi, resim ve şiirlerinde bu birikimi yansıttı.” (Koşar, 2013: 14). Sıkça kullandığı masallar, türküler, deyişler onun şiirine içinde bulunduğu coğrafyanın renklerini taşıyarak eserlerini zenginleştirir.

Bedri Rahmi'nin Asaf Hâlet Çelebi'ye ithâfen yazdığı “Kırk Odalı Konak” şiiri ağırlıklı olarak masal unsurları taşır. Odalarda Yunus ilâhilerinin duyulduğu şiirde Çengi Dilara masalına ait öğeler yer almaktadır. Şiirin isminde geçen kırk sayısı da masallara ait motiflerle ilişkilendirilir. Şiirde bahsedilen her oda masalsı, mistik bir dünyanın örneğini sunar. Sarhoşluk, erimiş mumlar, korku duyan çocuklar, açılıp kapanırken sesler çıkaran kapılar puslu bir dünyanın imgeleridir. Şairin “Çırıl çıplak kadının gördüğü rüyalar, pencerenin ötesinde Hakikat olur” dizeleri bu masal atmosferinin tanımlaması gibidir. (Eyüboğlu, 1941: 34).

Koşar'ın “Bedri Rahmi'nin söz konusu şiirinde kırk odalı konak hayatı sembolize eder. Şair bütün odaları anlamak ve anlatmak istemektedir.” saptamasından şairin masalla hayat arasında yakınlık kurduğu anlaşılır (Koşar, 2013: 41).

Dilâlem çengisi gel çık!..

Dilâlem çengisi geeel çııık

...

Altıncı odada bir şiir var

Şairin bütün derdi öteki odalar.

(Eyüboğlu, 1941: 35)

Çocuk zihni masallarda geçen unsurları gerçek olarak algılar. Masallar yardımıyla çocuğun gerçek ve olağanüstü arasında kurduğu ilişki kimi zaman korku duygusu oluşturur. Masalda anlatılanlar karşısında korkuya kapılan çocuk masalla içinde bulunduğu dünyayı özdeşleştirir. “Kırk Odalı Konak” şiirinde çocukların korkudan taş kesilmesi bu özdeşliğin sonucudur.

Bu kızın dizinde beş tane çocuk var

Bu kız onlara Dilâlem çengisini anlattı.

Çocuklar korkularından taşkesildiler

(Eyüboğlu, 1941: 35)

Fazıl Hüsnü Dağlarca ise “Sultan” şiirinde bir doğu masalından hareketle yer verdiği hayranlık duyulan muhteşem sultanı konu edinmektedir. Sultan sahip olduğu zenginlikle hiçbir şeye muhtaç değildir. Bu ihtişam “hazinelere, taht, taç, saray, elmas kabzalı kılıç” gibi imgelerle pekiştirilir. Sultan sahip olduğu ayrıcalıklardan ve görmüş olduğu tüm ihtişamlı şeylerden sonra haykırarak çocukların kendisinden çok daha mutlu olduğunu belirtir. Dağlarca masalarda görülebilecek derecede ihtişamlı dünyanın karşısına çocukların mutluluğunu koymuştur. Bu kıyasta çocukların tüm bu zenginliklerden daha önemli bir şeye sahip oldukları vurgulanmaktadır. Çocuk dünyasının kendine özgü zenginliğini gösteren şair çocukluğun her türlü maddi kaygıdan uzak, mutluluk veren, mistik bir dünya olduğunu sezdirir.

Ve muhteşem sultan yavaş yavaş doğruldu,

Dondu nur sularile altın oluklar:

Haykırdı deliler gibi, yeis içinde, Allaha,

-Çocuklar benden bahtiyar, çocuklar!

(Dağlarca, 1940: 16)

“Okuduğu ya da dinlediği bir öykünün kahraman ya da kahramanlarıyla kurduğu etkileşim, çocuğun yeni düşsel arkadaşlar edinmesini sağlar.” (Sever, 2007: 64). Dağlarca'nın “Kel Oğlan” şiiri de bu etkileşimin bir örneğini sunmaktadır. Keloğlan çocukların duasına girebilecek kadar onlara yakın, onlar için gerçek bir kahramandır. Çocukların kendilerini masal kahramanlarının yerine koyması masalların çocuklar üzerindeki etkisini arttırır.

Sırrıçinde ve hareketsiz,

Çocukların hayır duasında;

(Dağlarca, 1940: 188)

Dağlarca şiirlerinde çocukluğu, masallardan yadigâr kalmış olağanüstü bir dünya olarak görür.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Gece Bahçelerinde" şiiri de barındırdığı öğelerle masalların dünyasını anımsatmaktadır. "*Şair, "Gece Bahçelerinde" şiirinde, bir gece gökyüzünü çocuk gözü ve duyuşu ile görmekte ve algılamaktadır. Yıldızların olgun meyve halinde sallanması, çocuğun yıldızlara uzanmasına rağmen yetişememesi, gözlerini yumunca yıldızların ahu gibi eteklerine dökülmesi, şiirde masalı çağrıştıran imgeler ve benzetmelerdir.*" (Ogur, 2009: 1161-62). Bu şiirde zengin bir hayal gücünün yansıması görülür. Çocuk zihninin ortaya çıkarabileceği bu düş gücü zaman ve mekânı aşarak yıldızları eteklere sermektedir.

Bu sızıyı içinde

Sen de duyduğun zaman,

Öyle kendi kendine,

Yum gözlerini bir an:

Düşer eteklerine

Bir bir ahû yıldızlar;

Sen istediğin zaman,

Senindir bu yıldızlar.

(Tarancı, 1968: 46)

Orhan Veli'nin "Dalgacı Mahmut" şiirinde de masallara ait özellikler taşır. Şairin kullandığı Dalgacı Mahmut bir masal kahramanına benzer. Yapmış olduğu gökyüzünü boyamak, denizi dikmek gibi eylemler gerçeküstü yanıyla masalları andırır. Şairin masalsı öğeler barındıran şiirinin çocuksu bir tavır ve hayal gücü taşıması çocuk ile masal arasındaki yakınlığı gösterir.

İşim gücüm budur benim,

Gökyüzünü boyarım her sabah,

Hepiniz uykudayken.

Uyanır bakarsınız ki mavi.

(Kanık, 1949: 19)

Kimi şiirlerde masallarla ilgili ögelere yer verilmemesine rağmen masallar dinleyerek geçmiş çocukluğa yoğun bir özlem görülür. Çocukluğun renkli dünyası masallarla pekiştirilmiştir. Şair maddi sıkıntılarını terk ederek çocukluğa geri dönme arzusunu dinlediği masalları hatırlayarak gidermeye çalışır.

Ziya Osman Saba şiirlerinde ise masal unsurları barındıran ifadelerden çok masallarla geçen çocukluğa duyulan özlem ağır basar. Şair “İyi İnsanlar”, “Yaşadım, Artık Bitti” gibi şiirlerinde didasının anlattığı masallarla geçen çocukluğu huzur içinde anmaktadır. Şairin saf çocuk kalbinde ona hayal dünyasının zenginliğini sunan masal kahramanları önemli bir yer edinmiştir. Masallarla çocukluğu hatırlarken o günlere dair anıları yaşatmanın bir fırsatını bulur ve özlemini bizlere hissettirir. “İyi İnsanlar” şiirinden bir alıntı şu şekildedir:

Masal şehzadeleri, tarihte kahramanlar...

...

Sizler ve çocuk kalbim ne kadar iyiydiniz!

(Saba, 1947: 105)

Ceyhun Atuf Kansu da masallarla ilişkili unsurları konu edinmemiş olmasına rağmen annesinin ona anlattığı masalları hep hatırlamaktadır ve bundan şiirlerinde söz eder. Şairin çocuk dünyası üzerinde masalların etkisi olduğu açıktır. “Bir Çocuk Bahçesinde”, “Çocukluğum II”, “Nikbinlik”, gibi şiirlerde masalların Kansu’nun çocukluğu üzerindeki etkisi açıkça görülür. Şair masalları yaşadığı gerçekliğin dışında büyülü bir âlem olarak algılar ve annesi de barındırdığı eşsiz sevgi ile bu âlemin bir parçasıdır.

Kansu’nun küçük yaşta kaybettiği annesi ve masallar arasındaki bağ oldukça kuvvetlidir. Annesinin anlattığı masalların onu gerçeküstü bir dünyaya taşıması, içinde bulunduğu hayattan çıkarak çocukluğun evrenine götürmesi şairin kaçış noktasıdır. Şair masalların dünyasında annesiyle tekrar bir olmaktadır. Anneye duyulan özlemin yansımaları, çocukluğa dönüş arzusu çocuklukla ilişkisi kurulan masallar üzerinden gerçekleşir. “Çocukluğum II” şiirinde bu duygu şöyle dile getirilir:

Uyurdum bir masalın serin gölgeliğinde

Uykum ki, altın bir yol üzerinde koşmaktı,

Tek isteğim annemi öpüp kucaklamaktı,

Rüya ormanlarının eşsiz serinliğinde.

(Kansu, 1941: 20)

Kansu çocukluğu hatırlarken “*Kaybettiğimizi kim söylemiş*” demektedir (Kansu, 1946: 1). Çünkü çocukluğun dünyası onun içinde hiç yok olmamış ve şiirinde, hatırasında, yüreğinde yaşamaktadır.

Görüleceği gibi masallarla çocuklar arasında yakın bir ilişki vardır. Masalların hayal gücünü besleyen unsurları çocuklar için zengin bir kaynaktır.

Çocuğun kendi gerçekliğini masalın gerçekliğiyle birleştirmesi ona hayali deneyimler sunar. Bu ilişki masalların çocuk zihninde önemli yer edinmesini sağlar ve çocukluk hatıralarına etki eder. Böylece her masal çocukluk dünyasının bir anahtarı haline gelir. Daha öncede sözünü ettiğimiz çocukluğa dönme arzusunu sıkça işleyen şairler için ise bu anahtar gerçek hayattan çocukluğa kaçışın bir yoludur.

Asaf Hâlet, Bedri Rahmi gibi folklorik unsurları eserlerinin yapı taşları olarak kullanan şairler için masalların dünyası zengin çağrışım olanaklarıyla şiiri zenginleştirir. Bu şairler beslendikleri coğrafyanın kültürünü de masalla birlikte şiire taşımışlardır.

4.1.4.2. Tekerleme, Bilmece ve Ninnilerin Kullanımı

Tekerleme, bilmece ve ninni; çocuk temasındaki folklorik çerçevede masaldan sonra en çok karşılaşılan türlerdir. Fakat incelenen şiirlerde bu türlerle masala oranla daha az karşılaşıldığı için çocuk ile ilişkilerine ortak başlık altında değinilecektir.

Bilmece; *bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyene veya okuyana bırakan oyun, muamma* (TDK, 2011: 344), tekerleme; *birbiriyle uyumlu hazır söz kalıbı* (TDK, 2011: 2302) olarak tanımlanmaktadır.

Tekerlemelerin çocuğun dil gelişiminde, bilmecelerin ise hem dil hem zekâ gelişiminde önemli etkisi bulunur. Çocuklukta sıklıkla duyulan bilmece ve tekerlemeler şiirde başvurulan dil oyunlarına elverişli ürünlerdir.

İlk olarak Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Uçtu Uçtu" şiirinde bir tekerlemeden yararlandığı görülür. Tekerlemelerde yapılan söz oyunları çocuklar için ilgi çekici ve eğlencelidir. Dil gelişimini destekleyerek eğlenceli bir dünya sunan tekerlemeler çocukların ellerinde bir oyuncağa dönüşebilir. Çocuk ve tekerlemeler arasında kurulan bu ilişki çocuk dilini tekerlemelerle bütünleştirmiştir. Şairin tekerleme kalıbını kullanarak çocukluğa yaptığı gönderme ve bazı eşyaların uçup gitmesi çocuğun hayal dünyasıyla uyum gösterir. Şair bir çocuk saflığıyla gençliğin elinden geçip gitmesini dile getirirken tekerleme türünden yararlanmıştır. Anlatımın etkisini artırmak için çocuksu bir üslup seçmiştir.

*Uçtu uçtu leylek uçtu,
Uçtu uçtu masa uçtu,
Uçtu uçtu Semahat uçtu,
Uçtu uçtu.....?
Ne uçtu sanırsınız çocuklar?
Uçtu uçtu gençliğim uçtu.*

(Tarancı, 1948: 65)

Necip Fazıl Kısakürek'in 1940'ta yazılıp 1950'den sonra yayınlanan eserleri arasına dâhil edilen "Nakarat" şiirinde ise tekerlemeyi andıran 'çoğu gitti azı kaldı' söz kalıbı tekrarlanır. Küçükken dadısından duyulan bu söz şair için hayatının her döneminde güncelliğini korumuştur. Bunun yanında şiirde Ferhat ile Aslı hikâyesi ve masalarda sıkça geçen "kırk gün kırk gece düğün" gibi imajlar yer alır. Necip Fazıl'ın da tıpkı Tarancı gibi insanın hayat akışı karşısındaki konumunu dile getirmesi, bunu anlatırken tekerleme yardımıyla çocuksu bir dil kullanması çocuklar ve onların dünyayı anlayış tarzlarına dair bir bağ kurulduğunu gösterir.

Küçükken derdi ki dadım:

Çoğu gitti, azı kaldı.

Büyüdüm, ihtiyarladım.

Çoğu gitti, azı kaldı.

(Kısakürek, 1999: 269)

Kısakürek, “Akıl” şiirinde ise bilmecedan yararlanır. Bilmecelerin zekâyı geliştiren yanları, ufak söz oyunlarında saklı cevapları tekerlemeler gibi bilmeceleri de çocuklar için ilgi çekici kılar. “Akıl” şiirinde bilmecelerin çocukla, ince zekâyla olan ilişkisine vurgu sezilir. ‘Cüce akıl’ olarak nitelendirilen ifade aslında çocuğun ince, kıvrak zekâsıdır. Bu zekânın göstergesi bilmece ve çocuk ilişkisinde açığa çıkar. Şairin 1939 yılında yazmış olduğu bu şiir “Nakarat” şiiri gibi eserleri arasına bu çalışmanın kapsadığı 1950 yılından sonra girmiştir.

Cüce akıl, bilmece salıncağında çocuk:

“Bir ufacık fıçıcık, içi dolu turşucuk”...

(Kısakürek, 1999: 347)

Fazıl Hüsnü Dağlarca ise “Bir Gece” şiirinde bilmeceleri konu edinirken çocukluğunda tüm ailenin bir bilmeceyle eğlendikleri yaz akşamını hatırlamaktadır. Dağlarca ve kardeşlerinin bilmeceleri nasıl oyuna dönüştürüp eğlence aracı olarak kullandıkları görülür. Bilmeceler, hikâyeler çocukların hayatında önemli bir yer edinmiştir. Bir bilmecedan yola çıkarak çocukların ortak sevinci paylaşmış olması çocuksu bir duyguyu meydana getirir. Birlikte geçirilen bu zaman dilimi şaire hatıra olarak çocuk saflığını bırakmıştır.

Hepimiz uykunun disiplinini bozduk buradan;

Bir bir üstüne gele gele bilmeceler, hikâyeleri getirdi.

Sözlerin, kahkahanın, susmanın manası birdi;

Yalnız bir neşeydi ortada su gibi akan.

(Dağlarca, 1935: 47)

Bilmece ve tekerlemelerin yanında şiirde yer edinen, dikkate değer bir başka tür ise ninnidir. Ninni “*Bebeklerin uyumasına yardımcı olmak için söylenen türkü.*” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2011: 1772).

Ninniler anne ile çocuğun arasında kurduğu özel bağ ile ilişkili olması açısından önemlidirler. Çocukların doğduklarından itibaren ilk karşılaştıkları edebi tür olan ninniler, uyumaları için bebeklerin kulaklarına fısıldanır. “*Ninnilerin ilk şâiri ve bestekârı*

annelerdir.” (Çelebioğlu, 1982: 10). Böylece annenin sevgisi ve duyguları çocuğa ninniler aracılığıyla ulaşır.

“*Ninnilerin içinde sevgi sözcükleri ve ezgisinde şefkat taşıması, sesin kazandığı pozitif enerjinin doğrudan çocuğa yansımalarını sağlamakta gelişimde son derece önemli bir yere sahip bulunmaktadır.*” (Yalçın ve Aytaş, 2011: 142). Ninnilerin kendilerine has ezgileri çocuğu yatıştırıcı özelliكتedir ve uykuya geçme aşamasını hatırlattığından psikolojik öneme sahiptir. Bu olgu şiirde ninni ile ilgili kullanılan imajların özelliklerinde görülür.

Ninniler genellikle mâni şeklinde yazılan anonim ürünlerdir. “*Anonim ninnilerin haricinde edebiyatımızda, ninni ilhamıyla yazılmış şiirler de bulunmaktadır. Bunları:*

1. *Taklîdi ninniler,*
2. *Ninni ilhâmıyla yazılan şiirler,*
3. *Ninni başlıklı şiirler,*

olmak üzere üç gruba ayırabiliriz.” (Çelebioğlu, 1987: 81). Ele alınan çalışmada bu üç gruba giren şiirler ağırlıktadır. Ninniler, klasik formları dışında çocukla aralarındaki özel bağı çağrıştıran konular olarak şiirde yer bulurlar.

Necip Fazıl Kısakürek’in “Ninni” başlıklı şiiri bu türe ait belirgin özellikleri barındırmaz. Şiir, kuruluş yapısı ve işlediği konu itibarıyla ninni türünü çağrıştırmaktadır. “Şafak vaktindeki kuşlar, akşam, durgun su” gibi ifadeler uykuya geçişin yarattığı dinginlik hâlini dizelere yansıtır. Şiirde oluşturulan atmosferden çocukluğun dünyasına da gönderme yapıldığı görülür. Uykuya dalışın verdiği huzur hali çocuk için yetişkinlikte aranılacak bir ayrıcalık olarak aktarılırken çocukluğun eşsizliği vurgulanmaktadır.

Melekler dolanır bu kuytu yerde,

Ey gün kadar güzel çocuğum, uyu!

Bir gün hasretiyle için titrer de,

Anarsın, bu derin, tatlı uykuyu.

(Kısakürek, 1925: 37)

Ninnilerde çoğunlukla anneler çocukları hakkındaki iyi dileklerini sıralar. Kısakürek de yukarıda verilen şiirinde çocuk için isteyebileceği iyilikleri dile getirmiştir.

Ninni ve uyku arasındaki bağı çocukluğun huzurunu çağrıştıran özelliği de dikkat çekicidir. Fazıl Hüsnü Dağlarca “Şehzadeler Ninnisi” şiirinde ninnilerin bu yönüne atıfta bulunur. Uyku dünyanın ağırlığından kurtulmanın masum bir yolu, ninni ise uykuya geçiş aşamasıdır. Çocukluğun huzurlu uykularının kapısı ninniyle açılır. Şiirde ninni türüne ait şekilsel özellikler kullanılması da ninninin çağrıştırdığı uyku, sakinlik gibi ögelere yer verilmiştir.

Yumunca gözlerini diner rüzgâr,

İçin yıldız yıldız parlar.

Başlarken fark edilmez şarkılar,

Uyumak lazım çocuğum.

(Dağlarca, 1940: 91)

Arif Nihat Asya'nın “Ninni” başlığını taşıyan şiirinde de ninni, uykuyla birlikte çocuk masumluğunun çağrıştıricısıdır. Ninniyle birlikte sunulan uyku atmosferi sakin bir dünyayı çağrıştıran imajlarla yaratılmaya çalışılmıştır.

Perilerin meleklerin

Üflediği altın neyler

Huhusu güvercinlerden

Gelecek ninniye söyler.

(Asya, 1945: 51)

Ceyhun Atuf Kansu'nun ise “Ninni” başlığıyla yazılmış iki şiiri bulunur. Bunlardan ilki “Bir Çocuk Bahçesinde” diğeri “Bağ Bozumu” kitabında yayınlanmıştır.

“Bir Çocuk Bahçesinde” kitabında yer alan şiirde annenin ölümü bir uykuya benzetilir. Ninnilerin uykuyu çağrıştırmaları ile annesinin derin uykusu yani ölümü arasında bağ kurulmuştur.

İçimde bir çocuğun saf ve içli sorgusu;

Seni bu kadar güzel uyutan hangi ninni?

(Kansu, 1941: 26)

“Bağ Bozumu” kitabındaki “Ninni” şiirinde ise anne, çocuğu için iyi dileklerini sıralamaktadır. Annenin arzularını, çocuğu ve yaşam hakkındaki düşüncelerini dile getirmesi onun duygu ve düşünce dünyasını yansıtır. Şiirde “ninni” kalıbı çocukla kurulmaya çalışılan bir bağ olarak yer alır.

Sana renkli güller dermek isterim,

Sulardan ninniler örmek isterim,

Adını göklerden sormak isterim,

Ninni, bebem ninni, ninni oğlanım!

(Kansu, 1944: 47)

Halide Nusret'in “Ninni” şiiri de tıpkı Kansu'daki gibi çocuk ve “ninni” nidaları arasında bir bağ olduğunu sezdirir. Fakat ninni işlevinden çok çocukla kurulan bağ kuvvetlendirmek için söz kalıbı olarak tekrarlanmıştır. Şiirde daha çok çocuğa kazandırılmak istenen vatan sevgisi işlenmiş, ninni türüne ait özellikler öne çıkmamıştır.

Damarında, Türk'ün Güneşli kanı

Yüreğinde yaşat büyük atanı;

Her gün biraz daha yükselt vatanı,

Vazifeni başar, çocuğum ninni!

(Zorlutuna, 1943: 36)

Değinilen örneklerden yola çıkılarak şiirlerde sıklıkla masaldan yer yer ise bilmece, tekerleme, ninni gibi ürünlerden alıntılar yapıldığı, bu ürünlere göndermelerde bulunulduğu tespit edilmiştir.

Ninni, tekerleme, bilmece, masal gibi türler şiirde çocukla ilişkili olarak yer almaktadır. Kimi zaman çocuksu duyguları yansıtmak için başvurulan bu türler kimi zaman çocukluk hatıralarını yaşatmaya yarayan birer araçtır.

Bahsedilen edebi türler kullanılırken türlerin kendilerine has özellikleri çocukla ilgili farklı açılardan ilişki kurulmasına neden olmuştur. Masalların fantastik dünyası,

ninnilerin uykuyla arasındaki bağ, tekerleme ve bilmecelerin sağladıkları söz oyunları çocuklar üzerinden şiire taşınmıştır.

4.1.5. Toplumsal Sorunlar ve Çocuk

1923 1950 yılları Cumhuriyet'in ilanı ile başlayıp çok partili hayata geçiş denemelerinin yaşandığı dönemdir. Bu dönemde yaşanan politik, sosyal ve kültürel olayların etkisi toplumun üzerinde çeşitli yönlerden hissedilir. Cumhuriyet Osmanlı'dan devraldığı toplumda sanat, eğitim, iktisat gibi alanlarda kalkınma girişimlerinde bulunur. Gösterilen bu çabayla birlikte yaşanan değişimler, toplumu dönüştürdüğü gibi sanat çevresini de etkilemiştir.

Toplumsal yapıda görülen değişme çocuk kavramının taşıdığı anlamı da etkiler. Ekonomik bunalımlar, dünyadaki gelişmeler gibi bu dönemde yaşanan olaylar toplum içinde çocukluk algısına yeni bir gömlek biçmiştir. Çocuk, her zaman olduğu gibi önemini korumakla beraber farklı yaklaşımların muhatabı olmuştur. Çocuğa karşı değişen tutumun etkileri şiirde yer alan çocuklar üzerinden takip edilebilir. Çalışan, yoksulluk çeken, savaş mağduru çocuklar realist şairlerin dizelerinde yer alır.

Bu bölümde toplumu etkileyen önemli olayların şiirdeki çocuk temasında nasıl ele alındığı ve değişen çocuk algısının gelişimi incelenecektir. Bu alanın iki önemli dinamiği: devrin şartlarının getirdiği yoksulluk ve İkinci Dünya Savaşı'dır.

4.1.5.1. Yoksulluk

1923 1950 yılları arasındaki Türk şiirinde çocukla birlikte ele alınan yoksulluk teması, dönemin ekonomik şartları ile yakından ilişkilidir. Yeni kurulmuş devletin sınırlı kaynakları, uygulanan kalkınma planları, modernliğin her alana yayılmaya çalışıldığı bir ortamda İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası yaşanan ciddi ekonomik bunalımlar yoksulluğu da tetikler. Dönemin şiirindeki çocuk teması etrafında bu şartların izleri görünür düzeydedir.

Halide Nusret Zorlutuna "Gecedен Taşan Dertler", "Kış Levhaları" gibi şiirlerinde toplumsal problemler karşısında çocukların maruz kaldığı sıkıntıları dile getirir. Şair öğretmenlik mesleği dolayısıyla Anadolu coğrafyasını gezmiş ve etkilendiği gerçekleri duyarlılıkla şiire yansıtmıştır.

Zorlutuna'nın "Geceden Taşan Dertler" şiirinde şahit olduğu manzaralardan üzüntü duyduğu anlaşılır. Onu derin üzüntüye sevk eden hislerini paylaşmak isterken kendini bu vasfa uygun görmez. Şairleri "“Şair” demek duyduğunu söyleyen demek” şeklinde tanımlarken yaptığıının sadece olaylar karşısında içlenmek olduğunu ifade eder (Zorlutuna, 1930: 6). "Geceden Taşan Dertler"de şairi ıstıraba sürükleyen çocukların yaşadığı zorluklardır. Yüzleri sarı, hasta çocukların varlığı toplumda yaşanan yoksulluğun birebir göstergesidir. Açlıktan ölen, kıvranan insanlar Anadolu'nun gerçeğidir. Şair kurtarıcı bir kuvveti yardıma çağırırken gerçeğin gülden, bülbülden, aşktan bahseden perdenin arkasında bulunduğunu vurgular. Bu durumu görmezden gelenler karşısında öfkeli ve sessiz kalmaz.

Kanıyorken içimdeki bu gizli yara

Haykırdım mes'ut olan, duymayanlara;

Anlatırdım damla damla sönen nurları:

O kimsesiz yavrular... ki, yüzleri sarı,

Bakışları sönen bir gün, yanan bir kindir!..

(Zorlutuna, 1930: 6)

"Kış Levhaları" şiirinde ise soğuk kış aylarında üşüyen, donarak can veren çocukları konu edinir. Toplumun fakirliği karşısında kış ayı gibi çetin bir mevsimin çocuklar üzerindeki etkisi şairi hüzne boğmaktadır. Şair kış görüntülerine toplum gerçeğinin penceresinden bakar. Kış onun için sıcak bir yuvadan seyredilecek manzara olmanın ötesinde gördüğü hasta, korunmasız çocuklar için kaygılanılacak, merhametsiz bir mevsimdir.

Bağrın tutuşan cehennemine

Basacak her anne yavrucağını;

Fakat küçük eller donacak yine,

Ezrail kuracak yine ağını.

Bu ufuklar ona gelecek pek dar.

(Zorlutuna, 1930: 10)

“Ketenhelvacı” şiirinde ise soğuk bir gecede ketenhelva satmaya çalışan babanın sesi şairi duygulandırır. Fırtınalı havada yankılanan ses, maddi endişeler nedeniyle sitem yüklüdür. Şair sesin yüklendiği sıkıntıyı ruhunda hisseder. Zorlutuna, bu babanın ve toplumun derdini hissetmeyenlere karşı ise öfkesini açığa vurmaktadır. Yoksulluk çekenlere, açlıktan ve soğuktan ölenlere rağmen lüks içinde yaşayanlar toplumun bu yarısından haberdar olmamayı tercih etmektedir. Şair zevk içinde, rahat bir hayat sürenlere seslenerek toplumun gerçeğini fark etmelerini ister.

Yükseliyor aydınlık ve buğulu camlara.

Bu ses bana diyor ki: “ Gece soğuk ve kara!

Alın, alın helvamdan... Bakınız saat yarım,

Ateşsiz bir odada bekliyor çocuklarım!”

(Zorlutuna, 1930: 12)

Faruk Nafiz Çamlıbel de çekilen sıkıntılar karşısında duyduğu hisleri “Oğluma” şiirinde toplum gerçeklerini gözler önüne sererek gösterir. Daha doğmamış bir çocuk için verilen nasihatler çocuğun bu zorlu hayatta karşılaşacağı sıkıntılara dair habercidir. Şair toplumun kuşandığı sözde ahlak karşısında huzursuzdur. Çalışmaya olan saygı yitmiş, muradına ermek için çalışkan olmak yetmemiştir. Çalışan ellerin kiri, güneş altında kalmaktan oluşan yanıklar, harap olmuş giysiler yadırganır. Bunların yanında ise şair onuruyla çalışan oğulları “*Öpülen eteklere ayağını silersin*” dizesiyle yüceltir (Çamlıbel, 2017: 101). Fakat onurlu olmak, boyun eğmemek gibi idealler; yoksullukla savaşmayı ve hor görülmeği göze almak demektir. Şair bu durum karşısında derin bir öfke duysa da ahlak ve doğruluktan vazgeçmemeyi öğütler.

Bir lokmanın ardında dolaşır haftalarca,

Sürgün gibi gezersin kendi Anadolunu!

(Çamlıbel, 1945: 20)

Fazıl Hüsnü Dağlarca ise toplumun içinde bulunduğu yoksulluğa “Toprak Ana” kitabında sık sık değinir. Onun şiirindeki ses tonu diğer şairlere oranla daha yumuşaktır. Heyecanlı bir eleştiriden çok dikkat çekme, acıyı kendinde duyarak paylaşma ağır basar. Anadolu insanın yaşayışından görüntüler sunarken halkın yaşam koşullarını gözler

önüne serer. Maddi imkânsızlık, önlenemeyen salgın hastalıklar, sağlık hizmetlerinden yoksunluk vb. yaşam kalitesini düşürür. Toplumun yaşadığı fakirlik çocukları “çıplak ayaklı ve pis” yapmaktadır. “Çocuksuz Köy” şiirinde boğmaca hastalığı yüzünden ölüme mahkûm olan yüz yirmi yedi baş çocuk anlatılır. “Acıkmış Oğul”, “Sivas’ın”, “Dört Kağrı” gibi şiirler de yoksulluğun çocuklar üzerindeki izlerinden örnekler taşıyan şiirleridir. “Acıkmış Oğul” şiirinde görüleceği gibi açlık ve yokluk tüm gerçekliğiyle sunulur.

Verecek bazlama yok,

Diyecek söz.

Gece acıkmış, gece susamış,

Gece durur kapımsıra,

Bekler İsmail İsmail.

(Dağlarca, 1950: 60)

Ceyhun Atuf Kansu Anadolu’yu yansıttığı şiirlerinden olan “Kalecikten Ilgaz’a” şiirinde Anadolu çocuğunun içinde bulunduğu durumu betimler. ‘Başı kel, ayağı çıplak’ olarak tarif edilen çocuk fakirlik, kimsesizlik, bakımsızlık gibi problemler içinde yetişmektedir.

Bir çocuk durur boncuklu,

Ayağı çıplak başı kel,

(Kansu, 1941: 55)

Anadolu’nun içinde bulunduğu zor koşullara ilgisiz kalmayan şairlerden bir diğeri Cahit Külebi’dir. “Denizin Getirdikleri” şiirinin ikinci kısmında şairin yaptığı bir yolculuğa dair izlenimleri yer alır. Şair bu izlenimlerinden yola çıkarak toplumu ‘yorgun argın’ şeklinde betimler. Adamların geceye doğru yürümleri ise içinde buldukları çikışsızlığı ve karamsar ruh halinin yansıtır. Şairin çocukken yüreğine işleyen Anadolu köyleri, memleketin kadın ve çocukları gibi kimsesiz bırakılmıştır. Sahipsiz, bakımsız kalmış köyler şairde derin duyarlılık oluşturur ve bu ortamda çocukların çektiği sıkıntılar dizelerde yankısını bulur.

Adamlar gördüm yorgun argın

Geceye doğru yürüyorlardı.

Kadınlar gördüm çocuğu kucağında,

Kasabalar gördüm eskimiş, küçük, darmadağın.

(Külebi, 1962: 68)

Rıfat Ilgaz şiirlerinde geçim sıkıntısı çeken, yoksulluk nedeniyle çalışmak zorunda kalan çocuklara sıkça rastlanır. Şair göz ardı edemediği sorunları gerçekçi yansımalarla sunarken çocuklara ayrıcalıklı bir yer verir. Bunda şairin mesleği dolayısıyla oluşan bir hassasiyet söz konusudur. Uzun yıllar sürdürdüğü öğretmenlik mesleği şaire çocuklar ile iç içe olma fırsatını sunar. Çalıştığı mekânların fiziksel şartları, yaşamış olduğu siyasi baskılar, geçirdiği hastalıklar ise şairin dünya görüşüne olduğu gibi şiirine de belirli bakış açıları kazandırır. Bu bakış açısıyla yansıttığı çocuk dünyası ise toplumun tüm gerçeklerini ortaya dökmektedir.

Rıfat Ilgaz ilk şiir kitabı olan “Yarenlik” için “*İstanbul'a Türkçe öğretmeni olarak geldim. Bildiklerimle, okuduklarımla yetinmiyordum. “Gözüm toplumda, kulağım halkta.” idi. (...) Karagömrük'te, halkın harman olduğu yerde öğretmenlik yaptım. Onların yaşamlarını yakından izliyordum. Yarenlik, Karagömrük'teki yaşamdan gelen bir şiir kitabı.*” demektedir (Ertop, 2007: 40). Görülebileceği gibi yaptığı meslek ve yaşadığı hayat şairi daha duyarlı hale getirmiştir. Burada öne çıkan konu ise öğretmenlik mesleğinin topluma ve çocuklara karşı bulunduğu yakın konumdur. Halide Nusret Zorlutuna ve Rıfat Ilgaz örneklerinde görüldüğü gibi şairlerin çeşitli şehirlerde, bazen çetin şartlarda çalışmak zorunda kalmaları onları toplumun sorunlarıyla bütünleştirir. Çocuğa yakın olmak çocukların yaşadıkları sıkıntıları anlamaya, bu konuda hassas olmaya neden olmuştur.

Ilgaz'ın “Çocuklarım”, “Remzi”, “Sınıf” gibi şiirleri maddi imkânsızlıklar yaşayan ve bu yüzden çalışmak zorunda kalan çocuklara yer verir. Dönem itibariyle toplum içinde çocuğun ekonomik değerinin öne çıktığı sezilir. Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinde çalışan veya çalıştırılan çocukların okul ve akademik dersler açısından eksik kalmalarına rağmen hayatı daha gerçekçi ve çetin şartlar içinde öğrendikleri vurgusu vardır. Fakat şair için çocukların çalışmak zorunda olması üzücü bir durum olarak sunulur.

“Çocuklarım” şiiri bir öğretmen olarak Rıfat Ilgaz'ın çocuklarını anlatır. Şair sınıf çatısı altında, yoklama defterinden tanımak isteyip de okula gelmedikleri için

tanıyamadığı öğrencileriyle farklı mekânlarda karşılaşır. Çocukların kimi gazete satar kimi kahvede çalışır kimi ise hamallık yapar, yaşam şartları onları bu tür işlerde çalışmaya yöneltmiştir. Çalışmak zorunda kalan çocuklar ise okul hayatından uzaklaşırlar. Çocuklarının okumasını -okuyup adam olmasını- isteyen şair için çocukların durumu elbette üzüntü vericidir. Palto ve ayakkabı gibi temel gereksinimlerini bile karşılamakta güçlük çeken çocukların yoksulluk gibi sebeplerden dolayı çalışmak zorunda kalması toplumun önemli bir sorunu olarak Rıfat Ilgaz'ın şiirinde kendisini gösterir.

Yoklama defterinden öğrenmedim sizi,

benim haylaz çocuklarım!

Sınıfın en devamsızını

bir sinema dönüşü tanıdım,

koltuğunda satılmamış gazeteler..

(Ilgaz, 1944: 7)

Şair aynı şiirin devamında okulda öğretilen derslerin çocukların gerçeklerinden kopuk olduğunu gösterir. Eğitim sistemine karşı ince bir yergi sezilen şiirde okulda öğretilen bilgiler, bahsedilen çocuklar için uzak bir hayalden başka bir şey değildir. Tereyağ, taze yumurta gibi maddeler çocukların sahip olamadığı zenginlikle ilişkilendirilir. Bilim ve tarih ise çocukların yaşadığı hayatı aydınlatmaya yetmez.

Neler düşünmedik beraberce

burnumuzun dibindekini görmeden

bulutlara mı karışmadık.

(Ilgaz, 1944: 8)

“Remzi” adlı şiirinde yine bir öğrencisinden bahseden şair çocuğu utandıran fakirliğe dikkat çeker. Şiirde ayağında sağlam ayakkabısı, üzerinde sağlam paltosu olmayan mahzun bir öğrenci görülür. Akademik başarısına rağmen giysileri nedeniyle utanan çocuk, toplum içinde keskinleşen ekonomik farkların göstergesidir. Rıfat Ilgaz ise çocukların karşılaştığı bu üzücü sonuçtan yetişkinleri sorumlu tutar. Yaşayacağı hayatı

seçme şansı verilmeden doğan bu çocuğu yadırgamayan şair toplumsal sorunların çocuklar üzerindeki yansımalarını en gerçekçi ifadelerle şiire taşımıştır.

Her işe akli yatan çocuğum,

kalktığın zaman tahtaya

yüzünün kızarması neden?

Ayağında sağlamca bir pabuç

sırtında bir ceket yok diye mi?

(İlgaz, 1944: 11)

Şair toplumdaki ekonomik farklılığın çocuklar üzerindeki etkisine “Kara Dayıya Mektup” şiirinde de değinir. Satılmayan gazetelerini başının altına koyarak duvar dibinde yatan çocuğun karşısında birbirine sıkıca sarılan yeni evli çift, çocuğun sıkıntılarından habersizdir.

Çocuğa yüklenen değer ailenin ekonomik düzeyine göre farklılık gösterir. “Doğum Koğuşundan Çıkış” şiirinde maddi zorluk içinde doğum yapmış bir annenin, çocuğu ile hayat mücadelesi arasında kalması dikkat çeker. Dünyaya gelen çocuğun işte çalışacak eleman olarak görülmesi ise hem çocuğa karşı bakış açısını hem de çocuğun yaşamak zorunda olduğu kaderi gösterir.

Verdi dördüncü meyvasını Rukiye

Belki bir tütün işçisi kazandı Beşiktaş,

Belki bir yosmacık daha, Beyoğlu.

(İlgaz, 1947: 33)

Annenin yaşadığı tüm zorluğa rağmen çocuğunu terk etmemesi, anne ve çocuk ilişkisinin dayandığı kutsal temeli vurgular. Şiirde doğan bebeğe kız veya erkek olmasına göre farklı roller biçilmesi de toplumda cinsiyete dayalı ayrımın etkin olduğunun göstergesidir.

İlgaz'ın cinsiyet ayırımına vurgu yaptığı bir diğer şiiri ise "Doğum" dur. Bu şiirde üç kız çocuğunun ardından erkek çocuk sahibi olan Zeynel Efendi'nin yerini oğlunun alacak olması toplumdaki bu dinamiğin işaretidir.

İlgaz'ın "Oğlum" şiirinde toplumun gerçeklerine ve sıkıntılılarına kendi oğlundan yola çıkarak eğildiği görülür. Daha önce çalışmanın "Baba ve Çocuk" bölümünde değinilen bu şiirde toplumsal problemler şiirdeki temanın ağırlığını oluşturur. Şiirin ilk bölümünde kendi çocukluğundan bahseden şair ikinci bölümde kendi zamanını ve oğlunun zamanını kıyaslar. İkisi arasındaki fark; toplumun geldiği noktayı, şehir yaşantısının sonuçlarını, çocukluğun algılanışındaki değişimi ortaya koyar. Şiirin üçüncü ve dördüncü bölümlerinde ise şair, oğlunun çocukluğunu ve toplumun durumunu gözler önüne serer.

Şehir zengin deneyim olanaklarıyla çocukların hayatlarına birtakım yenilikler katmıştır. Bu yeniliklerin birçoğu çocuğu doğadan ve özgürlükten yoksun bırakır. İlgaz kendi çocuk oyunlarını çocukluğun doğasına uygun biçimde sıralar. Oğlunun oyunları ise daha kısıtlanmış ve yapaylaşmış bir hayatın ürünleridir. Böylece şehir yaşamının çocuklar üzerindeki sosyal etkisi açığa çıkar.

Sen büyük şehirlerin çocuğusun,

Kenarda köşede büyümedin bizim gibi.

Daha bu yaşta

Tramvaylar, köprüler gördün,

Trenlerde yolculuk ettin,

İndin büyük istasyonlara;

Görgüne sözüm yok.

Bakıyorum, rahat değil çocukluğun,

Arabalar yolunu kesiyor,

Tele takılıyor uçurtman.

(İlgaz, 1947: 41)

Şehir hayatı ebeveynleri de çalışmak zorunda bırakmıştır. Geçim sıkıntısı yaşayan yetişkinler çocuklarına gereken vakti ayıramadıkça çocuklar sokak aralarında, komşu evlerinde yalnızlaşırlar, ihtiyaç duydukları sevgi ve ilgiden yoksun kalırlar. Şair oğlunun bir dadının dizlerinin dibinde, masallar dinleyerek değil sokaklarda gerçek bir yaşantı içinde büyüdüğünü vurgular. Bu vurgu toplumun farklı kesimleri arasındaki ekonomik farklılığı işaret eder. Şair toplumun sıkıntılılarına, bu durumu görmezden gelenlere ve lüks hayat sürenlere karşı ise “hınç” taşımaktadır. Buna karşın toplumun ezilen, hor görülen, zor hayat şartları yaşayan her kesimine sevgi besler. Oğlunu bu insanlarla kucaklaşmaya, toplumun gerçekleriyle karşılaşmaya hazırlar. Çobanlık yapan, çeltik tarlalarında çalışan hasta ve yorgun düşmüş çocukları oğluyla bir tutarak sevgiyle kucaklar.

Bilmiyorsun,

Benzi tütün yaprağından soluk

Çocuklarını Sakarya'nın.

Demirindensiniz aynı bıçağın,

İlerde kucaklaşacaksınız, nasıl olsa;

Hazırolsun, kalbin onları sevmeye

Daha şimdiden!

(İlgaz, 1947: 44)

Cahit Irgat şiirleri ise toplumsal problemlere karşı oldukça hassas ve sert ifadelerle yüklüdür. “Dünyamız” şiirinde toplumun her kesiminden yoksullukla mücadele eden insanların yaşadıklarına dikkat çeken şair gazete satan bir çocuğu konu edinir. Çocuğun çalışıyor olmasına rağmen çocuksu hareketler sergilemesi, hayal gücünün bir çocuk canlılığını yitirmemesi dikkat çekicidir. Toplumun birçok kesimi gibi bu çocukta yoksullukla, açlıkla mücadele içindedir.

Gazete satan çocuk

Bulutlara uzatmış ağzındaki çiçeği,

Ayıptır, aç mı tok mu sorulmaz.

(Irgat, 1945: 7)

Cahit Irgat “Rüzgârlarım Konuşuyor” şiirinde İkinci Dünya Savaşı’nın etkisinin sürdüğü yılları konu alır. Savaş yıllarının getirdiği ekonomik zorluklar şiirin “I” ve “XXII” bölümlerinde yoksullukla mücadele eden, çalışmak zorunda kalan “kara bahtlı” şeklinde ifade edilen çocuklarda kendini gösterir. Çocuklar annelerine ve uykularına doyamadan çalışmaya gitmek zorunda oldukları, soğukla mücadele edilen, açlık çekilen bir hayatın içindedir.

İlhan Berk ise “Bu şiir kömür kokar” şiirinde toplumdaki insanların yaşayışlarından manzaralar sunarken çocuğa da yer verir. Çalışan, zorlu bir hayat mücadelesi veren insanlar kederleriyle ve ümitleriyle şiirde yer edinirken çocuklar da “çöp gibi” benzetmesiyle anılır. Yaşanan sıkıntıların içinde bakımsız, kuvvetsiz kalan çocuklar bu şekilde tarif edilmiştir. Aynı ifade şairin “Bir halk ayaklanması notları” şiirinde de görülür. Osmanlı’daki Celâli isyanlarını konu alan şiirlerde toplumun üzerinde durulan başlıca problemi yoksulluktur. Yine bu yoksulluktan yetişkinler kadar çocukların da etkilendiği anlaşılır.

Hâlâ hatırımdadır

Adlarına canı ortaya koyup çıktığımız

O yerler, o yürekler dolusu canım insanlar.

Hâlâ görür gibi oluyorum

Çöp gibi zayıf çocukları

(Berk, 1947: 43)

Yoksulluğun işlendiği şiirlerin yanında yoksulluk gibi bir takım nedenlerden kaynaklanan suça karışmış çocuklarda bulunabilir. Nazım Hikmet “Hopa Mapusanesi Notlarından” başlığı taşıyan ve hapisanedeki insanları konu edinen şiirlerinin ilki olan “Kızkapan Oğlu Vehpi ve Çocuk Muhittine Dair” şiirinde, hapisanede tutuklu bir çocuk olan Muhittin’den bahseder. Muhittin’in yaşadığı çekingenlik ve korku göze çarpmaktadır. Muhittin’den yola çıkarak toplumun içinde kaybolan, suça karışmış çocukların da bulunduğu tespit edilir.

Çok sürecek çok

Muhittinin acısı.

Kurtuluş yok

dedesi dâvâcısı..

(Ran, 1931: 64)

Sonuç olarak örnek metinlerde görüleceği üzere; toplumun sorunlarına dikkat çekilirken bu sorunların çocuk üzerindeki etkileri şiire taşınır. Yoksullukla başa çıkmak zorunda kalan, hasatlıklarla boğuşan, çalışmak mecburiyetinde olan çocuk gerçeği yaşamın doğal sonucu olarak şiirde kendini göstermiştir. Şairler kutsal bir emanet olarak gördükleri çocukluğun maruz kaldığı sefalet karşısında derin üzüntülerini ifade ederler.

Bu dönemde çocuğun ekonomik değeri ön plana çıkar. Toplumun veya ailenin çocuktan beklediği ekonomik fayda geçim sıkıntısı çeken, çalışan, okul ortamından uzaklaşan, sokakları ve iş hayatını deneyimleyen çocukları doğurmuştur. Ailenin sosyal statüsü, maddi olanakları çocuğa yüklenen değerlere yeni bakış açıları eklerken çocuğun ailesi ile olan ilişkisi, oyunlarındaki yapı, yaşam şartlarının niteliği de değişime uğrar.

Yoksulluğun getirdiği sorunlar en çok çocukları etkilemiş, onlara zor şartlar sunmuştur. Çocukların yaşadığı sıkıntılar toplumun aynası olan şairlerin gözünden kaçmamış, derin bir duyarlılık ve gerçeklikle şiirde yer edinmiştir.

4.1.5.2. Savaş

1939'dan 1945'e dek süren İkinci Dünya Savaşı Türkiye tarihinde önemli etkilere neden olmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra yakalanan barış ortamının savaş tehlikesi karşısında zarar görmemesi için dış siyasette uygulanan politikalar iç siyaseti de etkiler. *Savaşa katılmamasına ve işgale uğramamasına rağmen ülkede savaşın bütün sıkıntıları yaşanmış; siyasi, sosyal ve kültürel dengeler alt üst olmuştur. Siyasi düzlemde demokrasiye geçiş ertelenmiş, sosyal alanda temel tüketim maddelerinin yokluğu sınıf ayrımını körüklemiştir. Kültürel düzlemde de aydınların, özellikle sanatçıların özgürlüğünün kısıtlanması bu yılların yönetim adına olumsuz özellikleri arasında yer alır (Sazyek, 1999: 5).*

1923 1950 yılları arasında İkinci Dünya Savaşı ile birlikte yaşanan gelişmelerin dönemin şiirinde büyük yankı uyandırdığı görülür. İkinci Dünya Savaşı'nı konu edinen, savaşın dünyaya ve Türkiye'ye olan etkilerini yansıtan şiirlerin sayısı oldukça çoktur. Türkiye'nin yaşadığı siyasi ve ekonomik bunalımlarla birlikte aydınlara karşı uygulanan baskı şairler için oluşan atmosferin en yakından hissedildiği alandır. Çocukların üzerinde de etkisi hissedilen savaş yıllarının sıkıntıları ve zor koşulları şiire konu olmuştur.

Yaşadığı dönemin sosyal hayatını şiirine taşıyan şairlerden Cahit Külebi'nin toplumsal olaylara bakışı, yaşanan olaylar karşısındaki tavrı; yaşadığı yüzyılın sorunlarından etkilendiğini gösterir. Aynı zamanda kişilik yapısı, yetiştiği ortam ve bir dönem siyasetin içinde aktif rol alması gibi özelliklerin de yaşadığı etkilenmenin üzerinde rolü bulunur.

İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye üzerindeki psikolojik ve sosyal etkisi Külebi'nin şiirinde yankılanır. Günlük hayatı işlediği şiirlerinde toplumun -özellikle çocukların- yaşadığı sıkıntılar şairin dile getirdiği meselelerdir. Birçok şiirinde savaş ortamının neden olduğu fakirleşme ve endişeli günlerin izleri gerçekçilikle verilir.

“Yirminci Asrın İlk Yarısı” ve “Çocuklar” adlı şiirleri savaş dönemi çocuklarının yaşadığı atmosferin yankısı niteliğindedir. Şaire göre tasadan uzak, nazlı bir kuşa benzeyen çocuklar kendisine yakıştırılandan çok başka bir kader yaşamaktadır. Çocuklar ihtiyaçları olan öpülmek, okşanmak gibi eylemlerden yoksun; haksızlık, ölüm, korku dolu bir hayat sürmektedirler. Yaşanılan çağda insanlığa yapılan zulüm en çok çocuklar üzerinde kendisini göstermiştir.

Ağacığım senin kaderin

Bütün çocukların kaderi.

Neler etmedi yirminci yüzyıl

Sabi sübyan demedi.

(Külebi, 1962: 41)

İkinci Dünya Savaşı yıllarının etkisi, sadece tanık olunan vahşet karşısında hissedilen üzüntü değildir. Savaşa girme ihtimali veya korkusuyla alınan önlemler, yapılan kısıtlamalar toplumun üzerinde ekonomik ve psikolojik alanlarda baskı yaratmıştır. Temel geçim ihtiyaçlarını dahi karşılamada yaşanan zorluklar, hayat

pahalılığı gibi sorunlar hafızalarda yer edinir. Bu atmosferin bir yansıması ise Cahit Külebi'nin "Mehmet Ali" şiirinde görülür. "*İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'deki kıtlık ve baskı dönemini yaşamış olan ozan, bunu bir Anadolu bebesinde dile getirir 'Mehmet Ali'. Ekmek sıkıntısını, özgürlükten yoksunluğu yaşamış olmakla birlikte savaş yıllarının getirdiği bunalım ve yıkımdan sonra geleceğe olan inanç ve umudu, kendi çocuğunda bütün Anadolu bebelerini görerek onlara bağlamaktadır.*" (Tezcan, 1982: 219).

Annesinin onu işe giderken doğurması, yetersiz beslenme ve az bakım görmesi Mehmet Ali'nin zor şartlar altında dünyaya geldiğini gösterir. Maddi ürünler kadar özgürlüğün de kıt olduğu, baskıcı bir memleket hali mevcuttur. Tüm bunlara rağmen Külebi gelecekte umudu kesmez. Geleceğin çok daha güzel olacağını inancını taşır.

Az süt emdi Mehmet Ali,

Az ışık gördü,

Az ısındı;

Duydu anasının yorgunluğunu,

Bol bol uyudu Mehmet Ali

Çocukların bedava uykusunu

(Külebi, 1946: 11)

Külebi'nin "Bir Yıl Başı Gecesi" şiirinde ise savaş ortamının oluşturduğu gerilimden doğan siyasal baskıya dair eleştiri sezilir. Şairi eleştirilerinde dikkatli olmaya yönelten baskı ortamı, ailesinin geçimini tehlikeye atarak çocukların yaşadığı koşulları etkilemektedir.

Çocuğumun elindeki ekmek

Ben lâf söyledikçe azaldı,

Bu yüzden şiirler ceplerimde

Her zaman yarım kaldı.

(Külebi, 1962: 12)

İkinci Dünya Savaşı yıllarının etkisi, Orhan Veli'nin "Harbe Giden" şiirinde de yer alır. Şair savaşa katılacak olan "sarı saçlı" çocuğa yaptığı çağrı da "gene böyle güzel" dönmesini söyler (Kanık, 1945a: 36). Sarı saçlı çocuk imajı savaşın tanıkları Avrupalı çocukları akla getirir. Savaş gibi bir yıkım çocukların masumiyet ve güzelliğini yok etmektedir. Savaşa giden bir çocuğun ise "çocuk" olarak dönemeyeceği gerçeği şairi kaygılandırır.

Oktay Rifat'ın "Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler" kitabında İkinci Dünya Savaşı'nın etkileri yoğun olarak görülür. Şairin savaşa ilgili en derin üzüntüsü çocukların yaşadıklarıdır. "Şehitlik II" şiirinde Polonyalı bir gedikli çavuşunun ruhuyla konuşarak çocukların yaşadıkları vahim sonuçları şiire aktarır. Ölmüş kızının ruhuyla birlikte olan çavuş, parçalanmış çocuk bedenlerinden haber verir.

Bir kızım vardı beş yaşında

Ölmüş şimdi beraberiz

İçi sıkılıyor burada

Ellerini Varşova'da unutmuş

Çember çeviremiyor

(Rifat, 1962: 14)

Polonya'nın işgaliyle başlayan süreçte çocukların yaşadıklarını derin bir duyarlılıkla konu edinen şair "Polonyalı Çocuklar", "Uçaklar", "Çocuk" gibi şiirlerinde bu duyarlılığını dile getirir. Çocuklar hak etmedikleri bedelleri ödemekte, çocukluklarını yaşayamadan, zamansız bir şekilde hayattan kopup gitmektedirler. "Polonyalı Çocuklar" şiirinde bu durum çocukça bir saflıkla dile getirilir.

Yaramazlık eden çocukları

Kömürlüğe kapatırlar

Hırsızlara verirler

Tavana asarlar bacağından

Peki ama hepsi de mi yaramaz

Polonyalı çocukların

(Rifat, 1962: 18)

“Uçaklar” şiirinde ise çocuklar yaşadıkları sorunlara karşı ise her zaman içlerindeki saflığı korurlar. Bu savaş onlar için kâğıt gemilerle, kurşun askerlerle karşı konulabilecek ölümcül olduğunun farkında olunmayan bir oyundur. Şairin kullandığı çocuk dili savaş olgusunun çocuk zihinlerinde yaptığı yıkımı açığa çıkarır. Çocuk masumiyeti, savaşın acımasızlığına karşı koyabilecek bir güç olarak değerlendirilmiştir.

Uçaklar gelecekmış

Korkum yok benim

Kurşun askerlerim hazır

Hem bunlar bozulursa

Babam yenilerini alır

(Rifat, 1962: 18)

Çocuk masumiyeti “Çocuk” şiirinde de açığa çıkar. Hayatı yaşayamadan, nedensizce ölen çocuklar öldüklerinden bile habersizdirler. Çocukların bu saflığı savaşın onlar üzerindeki etkilerini daha yıkıcı hale getirir. Şair bu durum karşısında duyduğu derin üzüntüyü “*Ah ölümü kimseninkine benzemiyor*” dizesiyle açığa vurur (Rifat, 1962: 19).

Melih Cevdet Anday ise “Yalan” şiirinde savaş yüzünden babalarından ayrı düşmüş çocukları konu edinirken çocukların masumiyetleriyle yaşanan gerçeği yan yana getiremez. Çocukları avutmak, onlara yalanlar söylemek zorunda kalan şair için yaşanan durumun güçlüğü çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri de gösterir.

Çocuklara müjdeler veriyorum

Babası cephede kalan çocuklara...

Fakat güç oluyor bu işler

Güç oluyor yalan söylemek...

(Anday, 1946: 37)

Atilâ İlhan'ın "umumi ıstırap şarkısı" şiirinde harp ile birlikte yaşanan yoksulluğun çocuk üzerindeki etkisi görülür. Henüz üç aylıkken kimsesiz kalan çocuk zor koşullarla karşılaşır. Yaşanan sorun mağdur olan tüm çocukların ve toplumun problemidir. Savaş yoksulluğu ve sıkıntıları beraberinde getirir.

ben üç aylık terk edilmiş insan yavrusu

başımızın altına yastık olmuş ıstırap

biz fakir fukara evsiz ocaksız

yangın yerleri ve arsalar dolusu

(İlhan, 1959: 79)

Necati Cumalı ise "Harbe Gidenin Şarkıları" kitabında ana tema olarak İkinci Dünya Savaşı yıllarını konu edinir. Yaptığı bir röportajda "*İkinci kitabım Harbe Gidenin Şarkıları, değişik bir çıkıştı. Yenileyivermiştim şiirimi. İkinci Dünya Savaşının etkilerini yansıtmaya çalışıyordum kuşağımın yaşamında.*" demektedir (Hızlan, 1981: 7). Necati Cumalı ve kuşağının yaşanan kaygı verici gelişmeler karşısında etkilendikleri açıktır. Savaş endişesi ve ülkede yaşanan sıkıntılar ise etkilenmeyi daha da arttırır.

Cumalı'yı bu yıllarda etkileyen ve şiirine yansıyan unsurlardan birinin savaşa giden erkeklerin geride bıraktığı çocuklar, eşler olduğu görülür. "Muharebe görmüş bir adam anlatıyor" şiirinde savaş gerçeğinin acımasızlığı vurgulanır. Yaşamak için öldürmek gerekir, karşısındakinin insan olduğunu unutmak bir eş ve çocuk sahibi olduğunu akla getirmeden savaşmak lazımdır. Bu acımasızlık geride kalmış öksüz çocukları doğurur.

Onun da senin gibi

Küçük bir çocuğu var

Aklına bile gelmez

Artık senin yaşaman için

Onun ölmesi lâzımdır.

(Cumalı, 1945: 22)

“Dönüş” şiirinde ise eve dönmüş bir askerin duyguları yer alır. Geri dönen kişi uzakta kaldığı zaman boyunca ailesini neredeyse unutmuştur. Savaşa tanık olmak kişiyi insani duygulardan uzaklaştırmaktadır.

İncelenen eserlerden görüleceği üzere İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği bunalımlar şiirde yoğun şekilde hissedilir. Cumhuriyet devri öncesi yaşanan savaşlar bu dönemin şiiri içinde yer almamıştır. Bu nedenle savaşla ilgili konuların daha çok çalışmanın son dönem şairleri tarafından işlendiği belirlenir.

İkinci Dünya Savaşının etkisiyle oluşan kaygı ortamı, politik ilişkiler, ekonomik sıkıntılar gibi unsurlar toplumu etkilediği gibi şairleri de etkilemiş. Dönemin zor koşullarının yanında aydınlara kaşı uygulanan baskılar şairleri karamsar ruh haline sürüklemiştir.

Yaşanan gelişmelerin çocukla ilgisine değindiğimizde ise sosyal ortamın çocukluk dünyasında değişimlere neden olduğu görülür. Savaş endişesiyle bozulan ekonomi, oluşan yoksulluk ortamı çocuklar üzerinde olumsuz sonuçlara sebep olmuştur. Aynı dönemde Anadolu çocuklarının çektiği zorluğun yanında Avrupalı kardeşleri ise bir vahşetin içine düşmüşlerdir. 1923 1950 arasındaki şairler savaşın çocuk üzerindeki her türlü etkisini şiire kazımıştır.

4.1.6. Çocuk ve Gelecek Düşüncesi

Tarih boyunca çocuğa, yaşadığı topluma veya döneme göre farklı değerler yüklenmiştir. Bunun yanında çocukların geleceğin yetişkinleri olduğu gerçeği ise her zaman toplumların dikkate değer gördüğü bir uzlaşma alanı olmuştur.

Çocuğun gelecekte kazanacağı yetişkinlik vasfı çocuklar üzerinden yarınları kurma amacını ortaya çıkarır. Böylece çocuğa dair kuvvetli bir “umut” imgesi oluşmuştur. Çocukların kendilerine has özellikleri dikkate alındığında toplum tarafından özenilen masumiyet, saflık gibi meziyetlerin çocukla birlikte geleceğe taşınmasının istenmesi umut kavramını desteklemektedir.

Bu bölümde çocuk üzerinden ne şekilde bir gelecek algısı oluşturulduğu ve çocuğa nasıl sorumluluklar yüklendiğini kronolojik bir sıra takip edilerek incelenecektir.

Çocuğun toplumu değiştirebileceğine dair inanç Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Kızıma" şiirinde karşımıza çıkar. Hayat karşısında şairin kızına verdiği nasihat, kızına güvendiğini ve ona geleceği dönüştürme görevi yüklediğini gösterir. Hitap edilen çocuk kendine biçilen yazgıyı değiştirebilecek özelliklere sahiptir. Böylelikle şair çocukların geleceği şekillendirecek güçte olduklarını ifade eder.

Gönlünü sal sevince,

Düşünme fazla ince.

Oku, vakti gelince,

Bahtına meydan, kızım.

(Çamlıbel, 1945: 185)

Nazım Hikmet'in "Kablettarih" şiirine baktığımızda çocukla gelecek umudunun yan yana kullanıldığını görürüz. Şair benimsediği değerleri yaşatacak, inandığı dünyayı kuracak olanın çocukların parıldayan zihinleri olduğunu ifade eder. Bahsedilen karanlığı kırmak ve aydınlığı içeriye almak için çocukların başlarına yani zihinlerine, inançlarına, azimlerine ihtiyaç duyar. Şairin ülküsü olan gelecek nesillere bırakılacak özgür dünya ise bu karanlığı yıkan çocuklar sayesinde meydana gelecektir.

Ve artık

saçlarımızı tutuşturarak

gecenin evinde yangın çıkaracağız;

çocuklarımızın başlarıyla kıracağız

karanlık camlarını!..

(Ran, 1930a: 20)

Nazım Hikmet'in "Çocuklarımıza Nasihat" şiirinde de çocukların geleceği şekillendireceğine duyulan inancın izleri görülür. Kurtarıcılık görevi yüklediği çocuklara

geleceği nasıl kuracaklarına dair verilen nasihat şairin gerçekleşmesini istediği ũlkũnũn yansımasıdır.

Sen kendi cennetini

kara toprağın ũstũnde kur.

Coğrafya kitabıyla sustur,

seni «Hilkati Âdem»le aldatanı..

Sen sade toprağı tanı

toprağa inan.

(Ran, 1931: 51)

Nazım Hikmet'in "Nikbinlik" şiiri de şairin içinde bulunan umudu koruduğunu gŕsterir. Gŕreceđi gũzel gũnlere inancı tamdır. Fakat burada seslendiği sadece çocuklar değil tũm toplumdur. şair taşıdığı inancı yũksek sesle duyurmak ister. Yaşamaktan memnun olunmayan, kŕtũ gũnler, karanlık; umudun taze olduğu gũnler ise aydınlık, mavilik gibi imajlarla ifade edilmiştir.

Gũzel gũnler gŕreceđiz çocuklar,

gũneřli gũnler

gŕre-

-ceğiz...

Motorları maviliklere sũreceđiz çocuklar,

ışıklı maviliklere

sũre-

-ceğiz...

(Ran, 1931: 13)

Cahit Külebi ise “Hürriyet” şiirinde özgürleşmenin ancak çocukların serbestliğiyle gerçek olacağını söylemektedir. Hasret duyulan özgürlüğe kavuşabilmek için çocukların özgür olması şarttır. Ancak çocuklar özgür olduktan sonra şairin artık yapacak görevi kalmayacak ve içi rahat olacaktır böylece şairin tüm umudunu çocuklara bağladığı görülür. Şiirdeki uçmak, gemiler, çocuklar gibi ifadeler özgürlüğün yerine geçen imajlardır. Külebi özgürlük hasretini çocuklarla özdeşleştirmiştir.

Çocuklar havalanır uçarak

Ben de peşlerinden bakarak

Gülerim

Bütün kuvvetimle bağırarak.

Azat olun bebeklerim, azat olun bebeklerim.

(Külebi, 1946: 14)

Külebi'nin “Çocuklar” şiirinde ise çocukların yirminci yüzyılda yaşadıkları zulüm vurgulanırken şiirin ikinci kısmından itibaren şairin çocuklara dair duymuş olduğu umut öne çıkar. Tüm savaşlara, yoksulluklara rağmen çocuklar büyüyecek ve elbet hak ettikleri yaşamı kuracaklardır. Şair hiçbir koşulda çocuklardan yana umudunu yitirmez.

Benim küçük eşkiyam, yavru ceylan!

Bu zayıf kolların, bacakların,

Gün geçtikçe büyür, kuvvetlenir,

Dalları gibi ağaçların.

(Külebi, 1962: 43)

Fazıl Hüsnü Dağlarca da şiirleriyle geleceğin kurucusunun çocuklar olduğunu göstermiş ve umudunu çocuklara yüklemiştir. “Rahatlık” ve “Seher Vaktine Ait” şiirlerinde Dağlarca'nın gelecek için çocuklardan yana bir beklentisi olduğu görülür. Dalların çiçekler açması, çocukların masallar eşliğinde huzurla uyuması güzel günlerin göstergesidir. Şair çocukların aydınlık yüzlerini, aradığı mutluluk dolu günlerin yansıması

olarak görür. Güzel günlere ulaştıracak olan temiz, cesur, sadık, hâkim gibi sıfatlar yüklediği, elleri geleceğe uzanan çocuklardır. Onlar büyüdüğü vakit hasreti çekilen günlere kavuşulacaktır.

Sen büyüdüğün vakit çocuğum,

Yine çiçekler açacak dallarda.

Dallarda açan çiçekler gibi,

Yine çocuklar uyuyacak masallarda.

(Dağlarca, 1940: 80)

Dağlarca'nın "10." şiiri de şairin umudunun çocuklardan yana olduğunu kanıtlar. Şiirde yer alan karamsar havaya karşı şair ve çocuk el ele yer almıştır. Çocuğun eşsizliği ve şiir arasında bağ kuran Dağlarca geleceği şekillendirme, aydınlığa kavuşturma gibi görevleri şairlere ve çocuklara yükler.

Necati Cumalı'nın İkinci Dünya Savaşı'nın izlerini taşıyan "Hürriyete Övgü" şiirinde ise yaşanan savaşın karamsarlığı içinde dahi hürriyete dair umudun yitirilmediği görülür. Geçen zaman ve iyileşen yaralarla birlikte çocukların büyümesi daha güzel bir dünya yaratacaktır.

Boşuna değil dökülen kan

Şehirlerde, köylerde çocuklar büyüyecektir

Daha zeki daha çalışkan

Bütün acılar unutulacak

Şarkılar daha yürekten söylenecektir

(Cumalı, 1945: 30)

Ceyhun Atuf Kansu ise "Küçük Dua" şiirinde çocukları, renkli dünya bahçelerini kuracak umudun sembolü olarak görür. Annelerinin umutlarını yarına taşıyacak olan çocuklar dünyayı güzel, renkli bir bahçeye dönüştüreceklerdir. Doğayla çocuklar

arasında benzerlik kuran şair doğadaki saflığı çiçek saydığı çocuklara yükler. Anneler ise çocukları büyük ümitlerle yetiştirecek kişilerdir.

Çocuklara güzel anneler vermişsin,

Büyük ümitlerle beslensinler diye,

Bir renkli dünyanın bahçeleri için,

O en temiz ruhlar başlar yeşermeye.

(Kansu, 1944: 96)

Kansu, “Çocuklar Gemisi” şiirinde “eski liman” olarak nitelediği dünyadan uzaklaşıp yeni bir iklime yolculuk etmek, orada hayal ettiği gibi huzurlu dünyayı kurmak ister. Eski limandan alınacak olanlar ise sadece oyun oynayan, hayaller kuran çocuklardır. Şairin rüyaların gerçekleşmiş hali olacağını öne sürdüğü hayat, çocuklarla kurulacaktır ki bu rüyanın sahibi zaten çocuklardır. Onlar rüyalarındaki ülkeye yol alacaklar, rüyaları kadar mutlu ve huzurlu bir hayat süreceklerdir. Bu hayatı kurma, yaşatma ülküsü ve cesareti sadece çocuklara atfedilir.

Çocukları, yalnız çocukları alalım gemiye

Onlar açılabilir böyle pervasızca ileriye

(Kansu, 1946: 11)

“Çocukluk Aşkı” şiirinde ise insanlığın cenneti olarak tanımladığı çocukluğu zaferi getirecek umut simgesi olarak görür. Çocukların savaş içerikli oyunları bile yüce bir değer adına verilir. Böylelikle dünyanın ancak çocuk saflığında zafere ulaşabileceği vurgulanır.

Kan değil, zafer akar benim savaşlarımda,

Hürriyet için ölür genç kurşun askerlerim,

İnsanlığın cenneti saklı gözyaşlarımda,

Yeni bir bahar çağı getirecek zaferim!

(Kansu, 1944: 43)

Kansu'nun "Ben Bir Dünya Vatandaşıyım", "Dünya Çocukları" gibi şiirlerinde ise şairin önderlik ettiği çocuklarla kurulmuş güzel dünya hayali yer tutar. Şiirinde çocuktan ve çocukluktan beslenen şair, çocukça yaşamayı insanları mutlu kılacak tek eylem olarak görür.

Rıfat Ilgaz da toplumun sorunlarına incelikle eğildiği şiirlerinde sık sık çocuklardan bahsederken güzel günlere olan umudunu yine çocuklara emanet eder. "Uyusun da Büyüsün!" şiirinde kızına hayat gerçeklerini tüm çıplaklığıyla anlatan baba, içinde bulunduğu karamsarlığa rağmen umudunu kaybetmez. Saflığın ve haksızlıklar karşısındaki mücadelenin sembolü olan Keloğlan figürünü kullanarak kendisi gibi haksızlıklarla mücadele edenleri kasteden şair, bu mücadelenin bir gün muradına ereceğinin inancı içindedir. Zenginlik dolu, gerçek hayatta kayıtsız, kuşatılmış yaşamı simgeleyen hasbahçe yok edilerek toplumsal sınıf farkı olmayan bir dünya kurulacaktır. Kızının büyüdüğü çağda tüm bu sıkıntıların son bulacağını ve özlemi çekilen güzel günlerin geleceğini söyleyen şair, kızının şahsında gelecek umudunun çocuklar olduğunu vurgular.

Uyu benim maviş kızım.

Dem geçecek, devran geçecek,

Keloğlan murada erecek,

Sökülecek Hasbahçenin çitleri

Ağlayan nar gülecek!

(Ilgaz, 1947: 46)

Cahit Irgat şiirinde ise gelecek düşüncesine yaşanan günlerin karamsarlığı yansır. Şair çocukları yaşanan acıların intikamını alabilecek tek umut olarak görür. Köleleştirilen, eziyet edilen, hor görülen toplumun torunlarının bir gün büyüyeceğini ve bu adaletsiz düzeni bozacaklarını umar.

Unuttular kullarının kölelerinin

Bir gün torunları olacağını

(Irgat, 1944: 16)

Türk şiirinde masumluğu, huzuru, saflığı vb. iyi nitelikleri simgeleyen çocuk bu iyi nitelikleri geleceğe taşıyabilecek güç olarak görülmüştür. Böylelikle şiirde çocuğa geleceği kurma, dünyayı güzel günlere kavuşturma gibi çeşitli idealler yüklenir.

Çocuk kimi zaman en güzel gelecek hayalinin başrol oyuncusu kimi zaman ise o geleceği kuran kahraman sayılır. Birçok şair hayali kurulan güzelliklerin çocuklarla yana olduğunu vurgulamıştır.

4.1.7. Çocuğun Anlatılışı Bakımından Dil ve Üslup Özellikleri

Çalışmanın bu bölümünde incelemeye konu olan şiirlerin ortak dil ve üslup özellikleri değerlendirilecektir.

4.1.7.1. Çocuksu Söyleyiş

Çocuğu veya çocukluğu konu edinen şiirler, çocukla olan ilgilerini hatıralar, nesnelere, oyunlar gibi çeşitli yönlerden kurabilir. Bunlardan biri ise çocuksu ifadeleri şiir diline yansıtmaktır. Çocuksu dil veya çocuksu söyleyiş-söylem çoğu zaman birbirinin yerine kullanılabilecek kavramlar olarak karşımıza çıkar.

Çocuğun ağızından konuşmak, çocuk dilini taklit etmek, çocuğu anlatıcı olarak sunmak çocuksu dilin belirgin özelliklerindedir. Çocukça anlayış tarzı her şeyiyle yetişkinden farklı bir dünya çizer. Çocuğun ağızından dökülen ifadeler bu dünyanın anahtarı, çocuğu en iyi yansıma yoludur. Şiirde çocuğun dilini kullanarak anlam kurmak çocuk zihninin yansımalarını sunmaktadır.

Şiirde çocuksu dili besleyen birçok kaynak bulunur. Bunlar çocukla ilgili durumlara, nesnelere yüklenen anlamlar veya çocuğa daha yakın edebi türlere yer vermek biçiminde şiirde kullanılır. Çocukla ilgisi olan hayal, arkadaş, oyun, oyuncak gibi kavramlar çocukluğu yansıtmamanın bir yolu olduğu gibi çocuksu dili de pekiştirirler. Çocuğa yakın olduğu bilinen masal, tekerleme, bilmece gibi edebi türler ise barındırdıkları olağanüstülüklerle, kullanıldıkları ses değerleriyle şiirsel söyleyişe çocuksu nitelik kazandırır.

Bu bölümde yukarıda bahsedilen durumlarla çocuk arasında ne şekilde bir bağ kurulduğu ve çocukla ilgili şiirlerde dil yapısının çocuksu söyleyişi nasıl oluşturduğu tespit edilmeye çalışılacaktır.

Asaf Halet Çelebi şiirinin barındırdığı masalsı unsurlar, çocuksu söyleyişi beraberinde getirir. Masalların olağanüstü yanları zengin hayal gücünün göstergesi olduğu gibi çocuk zihninin bir yansıması olarak da görülebilir. Çelebi'nin sunduğu masal evreni çocuktan beslenen, çocuksu özellikleri sergileyen bir dil kullanımını sağlamıştır. Çelebi'nin “Nedircik Yavruları”, “Fransa İçin Şiir” gibi çocukla ilişkisi doğrudan kurulabilen şiirleri örnek olarak gösterilebilir.

Bunun yanında Çelebi'nin çocuk bakış açısını yansıttığı, çocuğu anlatıcı olarak kullandığı şiirleri de mevcuttur. Şair, şiire katmak istediği duyguları kuvvetlendirmek için çocuk dilini kullanmış ve şiiri çocuğa özgü ifadelerle zenginleştirmiştir. “Şamandıra Baba” bu şiirlerdendir.

Çelebi'nin “Şamandıra Baba” şiirine hâkim olan çocuk dili, şiire çocuksu bakış açısı katar. Çocuğun dünyayı algılama şekli kullandığı kelimelere ve sergilediği tavra yansımıştır. Oyun arkadaşını görebilmek için yapabileceği fedakârlıkları sıralayan çocuk düşünce tarzını, önem verdiği değerleri, ciddi olarak gördüğü meseleleri açığa vurur. Çocuğun uslu durması, bütün oyuncaklarını vermesi, kertenkelelerle oyunlar oynaması ve Şamandıra Baba olarak hayal ettiği masalsı karakterle konuşması çocukça ifadelerle güç katmıştır.

şamandıra babacığım

çok uslu oturacağım

yaramaz kız gelecek diye

(Çelebi, 1945: 12)

Cahit Sıtkı Tarancı ise şiirinde çocuksu dili, çocuğa ait ifadeleri sık kullanan bir şairdir. Çocuğu anlatmanın doğal yolu olarak çocukça bir dil şairin birçok şiirinde tercih edilir. Bu dili çocuğun hayal gücü etrafında kurduğu dünya ve çocuğa ait nesnelere (oyuncak, oyun alanı vb.) desteklemektedir. Çocuk bakışı şiirlerindeki duyguyu daha saf, daha içten bir şekilde sunmaya yardımcı olmuştur. Şairin “Öyle Dalmışım Ki”, “Çocukluk” gibi şiirleri çocuk bakış açısıyla yazılmış, çocuk dili kullanılmış, çocuksu ifadelerle yer verilmiş şiirlerine örnektir.

Bu bahar havası, bu bahçe;

Havuzda su şırl şırıldır.

Uçurtmam bulutlardan yüce,

Zıpızlarımla pırlı pırlıdır.

(Tarancı, 1948: 81)

Orhan Veli Kanık'ın ise "Bayram", "Gemilerim", "Dalgacı Mahmut" gibi şiirleri çocuksu bir söyleyişle yazılmıştır. Orhan Veli gerçeküstü durumları gerçekmiş gibi yansıtırken çocuk zihninin bakış açısını, gerçeği algılayış tarzını ortaya çıkarır.

"Bayram" şiirindeki çocuğun, kargayla arasında geçen konuşmalar çocuk saflığını şiire taşır. Çocuk kargaları arkadaşı olarak görür ve kendi dünyasının gerçekliğini bu çerçeveden algılar. "Söylemezseniz size macun alırım" gibi çocuğun ağzından dökülen ifadeler çocuk düşüncesinin ve tavrının göstergesidir (Kanık, 1945a: 27). Asaf Halet'in "Şamandıra Baba" şiirindeki gibi çocuğun bir eğlence veya bir oyun uğruna vazgeçebileceği şeyler çocuk için önemli görülen gerçekleri yansıtır. Zıp zıplar, salıncak, şeker, macun gibi nesnelere çocuk için önemi olan, ciddiyetle sunulan fedakârlıklardır. Çocukla ilgili her ifade şiirdeki çocuk dilini kuvvetlendirmiştir.

Sizi kayık salıncağına bindiririm kargalar,

Bütün zıpızlarımla size veririm.

Kargalar, ne olur anneme söylemeyin!

(Kanık, 1945a: 27)

"Gemilerim" ve "Dalgacı Mahmut" şiirleri ise çocukça söyleyişi sahip oldukları olağanüstülüklerle yakalarlar. Defterdeki gemilerin seyahati, gökyüzünü boyama eylemi gibi durumlar çocuksu hayal gücünün ürünleridir. Şiirlerin taşıdığı masalsi ifadeler çocuğun dünyasıyla ortak bir yan oluşturur.

Çocuksu söyleyiş tarzını kullanan bir diğer Garip şairi Oktay Rifat'tır. Şair "Uçaklar" şiirinde çocuğun dilinden konuşarak derinlikli bir duygu oluşturur. Çocuğun masumiyeti dilinden dökülen sözcüklere aktarılmıştır.

Fazıl Hüsnü Dağlarca da kimi şiirlerinde çocuk kahramanları konuşurarak şiire çocuksuluk katar. "Çocukların Askerlik Oyunları" şiirinde bu yön dikkat çekicidir. Şair çocuğu konuşurken çocukla arasındaki bağı koparmaz, çocuğun zihninde konuşan kendisidir. Kullandığı ifadeler şiirdeki çocuksu söylemi zenginleştirir.

Tüfek başına askerlerim;

Karanlıklar indi neden?

Kırk haramilerden hazineyi,

Alalım, gecikmeden.

(Dağlarca, 1940: 104)

Cahit Külebi ise “Uçak Yolculuğu” ve “Hürriyet” şiirlerinde çocuğun zihnindeki zengin hayal gücünü ortaya koyar. İki şiirde de uçma, uçak gibi ifadelerle çocuğun özgürlüğüne vurgu yapılır. Özgürlük ile çocuklar arasında yakın bir ilişki kurulmuştur. Çocuk duyarlılığında hayal kuran şair dünyayı çocuğun gözünden görür gibi anlatır. Şairin çocuk bakışını şiire taşıyan unsur, yer verdiği olguların çocuk diliyle ifade edilmesidir.

Bir uçağım olmalı benim

Binip üstüne binip üstüne

Diyar diyar gitmeliyim.

(Külebi, 1946: 13)

Külebi'nin “Kuşun Hikâyesi”, “Esmanın Hikâyesi”, “Zerdali Ağacı” şiirleri de anlatıcısı çocuk olan şiirlerdir. Şiirlerin çocukluğu yansıtması çocuksu ifadelerin kullanılmasına yol açmıştır. Şair dünyayı, olayları ve nesnelere çocuğun algılayışına göre ifade etmiştir.

Necati Cumalı çocuksu söyleyişe çok defa başvurmamış olmasına rağmen “Ölüme Yakın” şiirinde çocuğa dair ifadeleri kullanır. Şair çocukluğunu masallar ve oyunlarla dolu bir dünya içinde sunarken “*Benim işte o çocuk*” diyerek bir an içindeki çocuğu konuşturur (Cumalı, 1945: 15).

Ay'ı tutacakmış gibi uzatan elini

Benim işte o kahraman

Cem Sultan'la bir tutarım kendimi

(Cumalı, 1945: 15)

İlhan Berk ise “Yıldızlara Âşık Çocuk” şiirinde çocuksu bir söyleyiş yaratır. Çocuğun zengin düş gücü şiire masalsı bir yön katar. Çocuğa dair unsurlara yer vererek çocuksu söyleyişi kuvvetlendiren şair, çocuğa ait duyguları ön plana çıkarmıştır.

Yıldız hep, çocuğun bütün gördüğü

Kendini vermemiş başka biçime...

Bu çocuk yıldızlı bir mai göğü

Yerleştiresem diyor bütün içime!..

(Berk, 1947: 30)

Çalışmanın “Çocukla Birlikte Folklorik Ürünlerin Kullanımı” bölümünde şiirlerde yer alan tekerleme, bilmece gibi halk edebiyatı ürünlerinin çocukla ilişkili olduğundan söz edilmişti. Bu ürünler dil yapıları dolayısıyla çocukların etkileşim içinde olduğu, dil gelişimlerine faydalı ve günlük hayatta sıkça kullandıkları ürünlerdir. Tekrar edilen kafiyeli sözcükler, ince söz oyunları ve abartılı anlatım çocuksuluk barındıran bir dil yakalamaya yardımcı olur. Şiirde kimi zaman çocukça düşüncüyü ortaya koymak amacıyla da bu türlerden yararlanılır.

Necip Fazıl Kısakürek’in “Nakarat” şiiri bahsedilen duruma birer örnektir. Şiirdeki “çoğu gitti, azı kaldı” söz kalıbı anlatımı güçlendirirken şiire çocuksu duyguyu da katar. “Akıl” şiiri ise bilmecenin söz oyunlarını yansıtan, çocuğun ince zekâsına gönderme yapan çocukça bir dil üzerine kurulmuştur.

Cüce akıl, bilmece salıncağında çocuk:

“Bir ufacık fıçıcık, içi dolu turşucuk”...

(Kısakürek, 1999: 347)

Aynı durum Cahit Sıtkı Tarancı şiirinde de görülebilir. “Uçtu uçtu” şiirinde tekrarlanan söz kalıbı çocukça bir ifadenin ürünüdür. Tekrar edilen kalıp hem şiirdeki ezgiyi kuvvetlendirmiş hem de durum olağanüstülükle birleştirilerek çocuksu vurgu sağlamıştır.

Uçtu uçtu leylek uçtu,

Uçtu uçtu masa uçtu,

(Tarancı, 1948: 65)

Gösterilen örneklerden anlaşılabilirliği gibi çocuksu söyleyişi sağlayan unsurlar çocuk dünyasının kavramlarından bağımsız değildir. Öncelikli olarak çocukla ilgili olan duyguları yansıtmak için çocuğun kendine ait dil yapısı, kullandığı kelimeler şiire taşınarak çocuksu bir söylem yaratma yoluna gidilmiştir. Çocuk dili kullanarak çocuk mantığı ortaya konulmuştur.

Çocuğun dünyasına ait oyun, arkadaş gibi kavramlar çocuk duyarlılığı ile şiire taşınır. Kavramların algılanış tarzı çocuğun dünyaya bakış açısını yansıtır. Oynanan oyunlar, oyuncaklar, arkadaşlar ve bunlara verilen değer çocuksu bir zihnin ifade ediliş biçimidir. Şair çocuk mantığını kavrayarak, çocuk bakışını şiire taşır. Böylece aktarılmaya çalışılan çocuksu duygu kuvvetlenir.

Bunların yanında halk edebiyatı ürünlerinden yararlanmanın şiirde oluşan çocuksu söylemi kuvvetlendirdiği tespit edilmiştir. Tekerleme, bilmece gibi türler de taşıdıkları ses değerleri ve şiire kattıkları atmosfer ile çocuksu söyleyişi kuvvetlendirirler.

4.1.7.2. Çocuğa Dair Benzetmeler

Şiirde çocuğa ait kimi özellikler çeşitli imajlarla bağdaştırılır. Çocuğun saflığı ve masumluğu “çocuksuluk” kavramıyla eş değer olarak sunulur. “*Çocuk duyarlılığı taşımak, gerçek anlamda insan olmanın saf ve temiz kalmanın başka türlü ifade edilmesidir.*” (Ulucan, 2016: 5). Çocukluk dünyanın dertlerinden azade, hür ve bağımsız bir alandır. Bu özellik şairler için ilham kaynağı oluşturur. Çocuğa dair benzetmeler çocukluğun hürlüğü ve masumluğu etrafında şekillenerek çocuksu halleri yansıtır.

Yaşadığı tüm duyguları coşkunlukla yaşayan çocuk; sevinci, neşeyi ifade etmek için en iyi araç olarak görülür. Çocuk hayat kaygısından uzak, sorumluluklardan azade, mutlulukla bağdaştırılan duyguların timsali olarak sunulur. Böylelikle çocuk sevinci şiirde sıkça işlenen bir imaj olarak kullanılmıştır. Masumluğu doğasında taşıyan çocuğun üzüntü içinde olması veya ağlaması ise mutsuz çocuk imajını meydana getirmiştir. Çocuk gibi saf ve içten duygulara sahip bir varlığın hüznün duygusunu yaşamasındaki doğallık ağlayan çocuk imajlarını karşımıza çıkarır. İçten yaşanan keder duygusu ağlayan, hüznü çocuk ile ifade edilir.

Halide Nusret Zorlutuna, çocuğu konu edinirken hissettiği duyguları çocuğa yüklediği imajlarla aktaran bir şairdir. Ondaki çocuk benzetmeleri çocukluğun masum yanından ilhamını alır. “Sevmek” şiirinde “*çocuk gibi inanmak*” ifadesi çocuksu duyguların ne kadar samimi görüldüğüne dair işaretler. Sevginin en doğal halini çocuğun yalın inanişinde bulan şair, yaşadığı duygunun yoğunluğunu çocukla ilgili kavramlarla dile getirir.

Bir çocuk inancile inanarak, kanarak

Ve bir günâhkar fani azabiyle yanarak,

(Zorlutuna, 1943: 50)

Hüznün yoğun ve doğal hali ise yine çocuk hüznünde yakalanır. Çocuğun ağlamasının verdiği ıstırap, kederli duyguların tarifidir. şairin “Yollarda Akşam” şiirinde yansıtılan hasret, keder, sıkıntı ağlayan bir çocuk ifadesinde kendini gösterir. Toprakta, gökte, rüzgârda hissedilen gam saf bir çocuğun üzüntüsü kadar ağırdır.

Gölgeleşerek dolar gönlümüze sonbahar,

Bir veremli yüz gibi solgunlaşır ovalar,

O saatler içimde sanki bir çocuk ağlar.

(Zorlutuna, 1943: 30)

Zorlutuna “Uyumak” şiirinde de kullandığı çocuk imajında çocuğun özgürlüğüne vurgu yapar. Çocuk içinde bulunduğu çağdan bağımsız sadece kendine ait, özel bir zamanda yaşam sürer. Çocuğun bu tavrı yaşadığı duyguları yoğunlaştırır. Birçok eylemi çocuk gibi yapmak farklı düşüncelerden arınmış, sadece o ana ait hislerle yapmış olma anlamına gelir. Bahsedilen şiirde de “*Uyumak, çocuk gibi, baygın gibi uyumak!*” şeklinde ifade edilen eylem ise uykunun en derin ve tasasız halini yansıtmaktadır (Zorlutuna, 1943: 74).

Faruk Nafiz Çamlıbel de “Yarıda Kalan Mısralar” şiirinde çocukluğun masum ve saf yanına vurgu yapar. şair çocuğun günahsız, çıkar gözetmeyen, yürekten sevebilen, çocukça yanını kalbinde taşır.

Göynü çocuklukta kalan ben varım,

Aşkımdan öğrenmedi günah olmayı...

(Çamlıbel, 1945: 91)

Necip Fazıl Kısakürek ise şiirlerinde hüznü, ağlayan çocukları sıkça kullanır. “Ağlayan Çocuklar” şiirinde görüleceği gibi hissedilen ıstırap, keder, çikışsızlık çocukla ilgili benzetmelere yansımıştır. Çocuğun ağlamasının yarattığı huzursuz ortam; kafesi ev, karanlık, akşamüzeri, gece gibi ifadelerle birlikte yoğunlaşır. Şairin iç sıkıntıları, yaşanan karamsarlık çocuğun ağlamasıyla, mutsuz olmasıyla ifade edilir. Kısakürek şiirlerinin birçoğunda ağlayan çocuklarla hüznü kavramı bağdaştırmıştır. Aynı duygular “Anneciğim” şiirinde de bulunur. Şiirdeki karamsar hal “Çocuklar hıçkırır, anneler ağlar” şeklinde ifade edilir (Kısakürek, 1932: 71). “Ağlayan Çocuklar” şiirinden bir örnek şöyledir:

Duyarım içime sığınmış ağlar

Bir ufaklık çocuk, bir küçük öksüz.

(Kısakürek, 1932: 45)

Nazım Hikmet de yaşanan duyguların yoğunluğunu aktarırken “çocuk gibi” benzetmesini kullanır. “Arife” şiirinde bahsedilen şairin duyduğu ferahlık yeni doğmuş bir çocuğun kaygısızlığına, huzuruna benzetilir. Çocuklara has nitelikler yetişkin için en özel duyguları tarif etmede kullanılır.

Rahat

geniş

içim:

havalarda mavilikleri

yeni doğmuş bir çocuk gibi

seyredişim-

-den..

(Ran, 1931: 19)

Şairin “Taranta-Babu’ya Beşinci Mektup” şiirinde de dünya karşısında şaşkınlık duyacak kadar masum olmak çocuğa atfedilen bir özellik olarak verilmiştir.

Ziya Osman Saba da ise çocukla ilgili şiirlerin fazlalığı ve çocukluğa duyulan özlemin yoğunluğu karşımıza çocuğa yüklenen imajların zenginliği ile çıkar. Çocuğun masum duyguları ve çocukluğunun hüznünlü günleri yan yanadır. Şair “Hayat! Ömrüm Boyunca” şiirinde annesine, çocukluğuna duyduğu özlemi ve hayatının kederli yönlerini ifade ederken ağlayan, mahzun bir çocuk imajı çizer. Gözyaşı, yağmurlu günler, akşam vakti gibi hüznünlü imajlar bu duyguyu kuvvetlendirir. Şairin bu hüznünlü tabloyu çizmesinde anneden ayrı geçen çocukluğunun etkileri bulunur. Erken yaşta kaybedilen anne ve babadan uzak geçen yıllar yaşanmamış bir çocukluğa duyulan hasreti doğurmuştur. Böylece keder, hüznünlü, acı gibi ifadeler çocukla birleşir.

Hayat! Ömrüm boyunca bana sunduğun keder.

Mektep karyolasında sessiz ağlayan çocuk.

Biteviye yağmurlu geçip giden o günler,

Akşamlarla içimi dolduran o mahzunluk.

(Saba, 1947: 80)

“Yalnız” şiirinde ise çocukluğun saflığı üzerine bir vurgu bulunur. Çocuk kin gibi kötü duygulardan arınmış ve masumdur. Çocuğun bu özelliği onu yetişkinin dünyasından ayırır. Böylece çocukluk bir erdem olarak karşımıza çıkar.

Kalbim, sen çocuk kaldın, tanımadın kini,

Memnun olacağım senden bir baba kadar.

(Saba, 1947: 86)

“İhtiyar, Çocuk, Hizmetçi” şiirinde ise hayatı bir yolculuk olarak gören şair çocuğu bu yolcuğun başına yerleştirerek çocuk kavramının tanımını yapar. Yalınayak, benzi uçak gibi ifadeler ise çocuğun yaşayacağı zorluklara karşı savunmasızlığını temsil etmektedir.

Yeni başlamış yolculuk.

Yalınayak, benzi uçuk

Çocuk.

(Saba, 1947: 106)

Dağlarca şiirinde çocuğa dair benzetmeler çocukluğun erdem olarak görülen saflık, doğallık gibi yönlerine dairdir. Çocuklukta geleceğin mirası saklıdır ve güzel duyguların ifade edilişi çocukla yakından alakalıdır. “Lütûf” şiirinde çocukluk mutluluk ve huzurla dolu bir lütuf olarak görülür.

Bir çocuk kadar güzel olur.

Başını göğe doğru kaldıran

(Dağlarca, 1940: 253)

Dağlarca'nın şiirlerinde görülen ortak bir diğer özellik ise çocuğa ait özelliklerin benzetme yoluyla doğaya aktarılmasıdır. Yıldızlar, toprak, su vb. unsurlar çocuğa özgü davranışlarla bezenir. “Beden” şiirinin “*Sular bir çocuk gibi dalgın*” dizesinde olduğu gibi yapılan benzetmelerle doğa ve çocuk arasında ilişki kurulur. (Dağlarca, 1940: 120). “Talih Açıklığı”, “Aşk Üzre” gibi şiirleri de bu tarz benzetmeleri barındırırlar.

Uyanmak istemez sabaha

Tembel bir çocuk gibi toprak.

(Dağlarca, 1940: 245)

Cahit Külebi'nin benzetmelerinde ise neşeli, mutlu, oyunlarla coşan çocuklar yer alır. Şair “Tabanca” şiirinde çocukları güzel duygularla birlikte sunmaktadır. Gülüşmeler, kuşlar gibi uçmalar özgür ve sevinçli çocuk imajını pekiştirir.

Çocuksun gülüp söylersin

Uçan kuşlara benzersin

(Külebi, 1946: 40)

“Denizin Getirdikleri” şiiri de benzer duyguları ifade eder. Şairin gördüğü, hissettiği çocuk içten sevebilen, coşku dolu bir çocuktur. Sevinç, mutluluk gibi duyguları yaşarken çocuk olmak, çocuk gibi davranmak yaşanan duyguyu kuvvetlendirir.

Dağların ortasında, ayağımın dibinde

Çocuk gibiydi oynaşan nazlı sular;

Unuttuk,sevmesini çoktan unuttuk

Severse çocuklar sever.

(Külebi, 1962: 65)

Ceyhun Atuf Kansu'da çocuğu mutlu bir çerçeve içinde görür. Henüz hayat gerçekleriyle karşılaşmamış çocuk kalbi saflığı barındırır. Bu saflığın verdiği huzur ise bahtiyar olmaya yetmektedir. "Nikbinlik" şiirinde bu görülebilir. Şaire göre çocukluk hür ve eşsizdir.

Bahtiyar olmak için hep çocuk kalmalıyım,

Yıkanmalıyım her gün hayatın ırmağında.

(Kansu, 1941: 16)

Oktay Rifat ise "İthaf", "Günler Geçmiş Buradan" gibi şiirlerinde yaşamın en güzel hallerini çocuk sevinciyle yansıtır. Çocukla ilgili benzetmeleri, aktarmaya çalıştığı duygunun en özel haline vurgu yapmak için kullanan şaire göre çocuk sevinci, mutlulukla eşdeğerdir.

Yokuşu bitirince artık görünecektir

Kırmızı cumpasiyle aşı boyalı evin

Ellerimi tutunca bir çocuk gibi sevin

Bir beyaz pırlıtlı tepside kahve getir

(Rifat, 1962: 49)

Çocuklara karşı benzer duygular barındıran bir diğer şair Attilâ İlhan'dır. Şairin "iş başı" şiirinde yaptığı benzetme "*Çocuklar kahkaha ihtiyarlar tebessüm*" şeklindedir (İlhan, 1959: 70). Yaşlılık ya da yaşanmışlık, hayatın çeşitli hallerini deneyimlemek insana mutluluk kadar hüznün, hayal kırıklığı, keder, acı, pişmanlık gibi olumsuz duyguları da katar. Bu deneyim çocuğun her şeye karşı saf, içten bakışını zamanla dönüştürür. Çocuğun hayata karşı kaygısız kahkahalarının yerini tedirgin bir tebessüm kaplar. Çocuk üzerinden yapılan benzetmede yaşamın kendisine dair bir gönderme sezilir.

Attilâ İlhan şiirinde çocukların içten yaşadığı duygulara da vurgu görülür. “geceye karşı şiir”de görüleceği gibi mutluluk, keder gibi farklı duyguları en içten yaşayan çocuklardır. Çocuğun masum düşünceleri, inanışları yaşadığı duyguları saflaştırıp yoğunlaştırmaktadır.

Mesut olmak dedik çocuklar gibi mesut olmak

(İlhan, 1959: 76)

Cahit Irgat şiirinde ise çocuklara yüklenen sıfatların şairin düşünce tarzıyla uyum sergilediği görülür. Çalışan, yoksulluk çeken çocukları sert bir üslupla dile getiren Irgat, çocukları yaptıkları mesleklere göre ele alır. “Peşinden Söylenen Şarkılar” şiirinin “IX” bölümünde “*balık gözlü avuçları deniz kokan çocuklar*” meşgul oldukları işlerden dolayı böyle tarif edilmiştir (Irgat, 1945: 11).

Cahit Irgat şiirleri için bahsedilen durum sıkça olmasa da Nazım Hikmet’te de görülmektedir. Nazım Hikmet “Nikbinlik” şiirinde çalışan çocukların yaşadıkları durumları somutlaştırmak için işten eve gelen çocukları sapsarı iskelete benzetilir.

Cahit Irgat’ın “Dert Mi Ararsın” şiirinde ise çocuk mutluluğuna bir gönderme vardır. Çocuk yaşadığı tüm zorluklara rağmen özünde sevinçli, heyecanlı, mutluluğu taşıyan bir varlık olarak görülür. Bu nedenle talihin güzel yanları, çocuk yüzü şeklinde tarif edilir.

Gülümse talihimiz, göster çocuk yüzünü

Hasretiz neşeye, güler yüze, sevince.

(Irgat, 1945: 23)

Irgat’ta dikkat çeken bir diğer özellik ise çocukları “mağrur” sıfatıyla tanımlamasıdır. İsyancı çocuklardan öğrendiğini söyleyen şair onların duruşunda bir mağrurluk sezer. “Bir Dolap Dönüyor” ve “Bu Şehrin Çocukları” şiirinin “XVII” bölümünde görülebileceği gibi kendini beğenme duygusu çocuklarla özdeşleştirilmiştir.

Verilen örneklerden görüleceği gibi çocuğa dair benzetmeler mutlu veya mutsuz çocuk imajı etrafında şekillenir. Sevinç yüklü duygular mutlu, gülen, neşeli çocuk imajlarıyla; hüznle yüklü duygular ise ağlayan, kederli çocuk görüntüleriyle sunulur.

Çocuğun en dikkat çekici özelliği duyguları yaşamasındaki doğallık ve coşkıdır. Bu özellik yaşanan duyguyu aktarırken “çocuk gibi” ifadesinin doğmasına yol açar. Şiirlerde çocuk gibi sevinmek, çocuk gibi üzölmek, çocuk gibi heyecanlanmak, çocuk gibi içlenmek ifadeleri karşımıza sıkça çıkar. Bir duyguyu çocukça yaşamak onun en yoğun hali olarak sunulur.

Çocuğun bir diğer önemli özelliği ise çocuk bilincinin saflığıdır. Henüz dünyadan bîhaber çocuk, kalbinde gerçek sevgiyi ve inancı barındırır. Çocuk insanlığın masum yanıdır ve şiirlerde bu olguyla sıkça karşılaşılır. Şairler çocuk kalarak veya çocukluğun dünyasını hatırlayarak çocuk saflığını yansıtır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

1923 1950 arasında Türk şiirinde çocuk temalı şiirlerde çocuğa dair iki farklı bakış açısının ortaya çıktığı görülür. İncelenen şiirlerin bir kısmı çocuğun bakış açısından, çocuksu duyguları yansıtarak ve kimi zaman çocuk dilini kullanarak bir kısmı ise yetişkinin gözünden çocuğun ve çocukluğun çeşitli halleri konu edilerek yazılmıştır. Bu iki farklı bakış açısı çocuğa dair imajları etkilemiş, çocukluk halleri çok yönlü sunularak çocuğun manaları genişletilmiştir.

Çocuk teması işlenirken çocukluk devri ön plandadır. Çocuk ve çocukluk birbiriyle iç içe iki unsur olarak işlenir. Çocukluk yaşantıları ve duyguları şairlerin çocuğa dair algısını etkiler. Çalışmada şairlerin kendi yaşam öykülerinden bağımsız olarak çocuk olmanın, çocukluğun işlendiği şiirler ve şairlerin yaşamlarından ilhamla işledikleri çocukluk hallerini konu alan şiirler mevcuttur. Bu iki farklı bakış açısının aynı noktada keşiştiği birçok şiir bulunur. Bu durum çocuk temasının şairlerin yaşam öykülerinden bağımsız yorumlanamayacağı gösterir. Böylece bu çalışmada incelenen dönemin özellikleri dikkate alındığı gibi şairlerin biyografik özellikleri de dikkate alınmıştır.

İncelenen şiirlerde çocuk, genellikle saflık ve masumiyetin temsili olarak yansıtılır; çocukluk ise eşsiz bir dönem olarak ele alınır. Çocuğun kendine has halleri yetişkinin dünyasından farklı görülmüş ve buna ayrı bir kıymet verilmiştir.

Çocukluğun eşsizliği ve çocuğun samimi duyguları şairlerde çocukluk günlerine dönme arzusunu uyandırır. Çocukluk, genellikle mutlu geçen bir dönemdir. Şairin gözünde çocuk gerçek dünyanın masum yanını, çocukluk ise saflığa geri dönüşü ve hayat karşısında sığınılacak limanı temsil eder. Çocukluğun sorumluluktan uzak, kaygısız yaşamı ve masumiyet barındıran bakir bir alanı temsil etmesi şairlerde çocukluğa geri dönüş isteğini kamçılar. Bu durum yapılan çalışmanın her alanında yoğun şekilde görülür ve çocukla birlikte ele alınan konuların hepsinde çocukluk özleminin yankıları vardır. Bu nedenle çocukluğa duyulan özlem mevzusu ayrı bir başlık altında değil belirlenen çerçeve içindeki diğer öğelerle birlikte incelenmiştir.

Çocukluğun temelini aile içi ilişkiler ve aile yaşantısı oluşturur. Çocuğun ailenin kaynaklarıyla zenginleştiği, kişiliğinin aile ortamı içinde oluştuğu söylenebilir. İncelenen şiirlerde aile bireyleri sıklıkla yer alır. Aile ve çocuk arasında sevgi bağının yoğunluğu göze çarpar. Çocuğa karşı duyulan bu sevgi çocukluğun eşsizliğini oluşturan temeldir.

Anneyle kurulan ilişki ailenin diğer üyelerinden daha yoğun ve kuvvetlidir. Anne ile çocuk arasında, karşılıksız sevgi ve güven söz konusudur. Çocuk yaşamının her alanında bu sevgiyi hisseder, gelecekte ise bu sevginin özlemini duyar. Anne çoğu zaman kutsal bir sığınaktır. Çocuğun bakımını sağlayan ve yaşantısını zenginleştiren, koruyuculuğuyla huzurlu bir ortam sağlayan anneden ayrı kalmak, annenin vefat etmesi ya da büyümek gibi durumlar çocukta olumsuz duygulara neden olur. Çalışmada yer alan şairlerin bir kısmında annenin erken yaşta kaybı söz konusudur. Bu durum şairin sanatını ve karakterini etkilemiştir. Şiirde kullanılan hüznün imgeleri çoğu zaman annenin zamansız ölümüyle bağdaştırılabilir. Annenin kaybı onunla geçen kısa günlerin değerini arttırır, bu zamanları şairin gözünde yüceltir. Böylelikle çocukluğa geri dönüş arzusu annenin kaybı üzerinden yoğun olarak işlenir.

Çocuğun diğer aile bireylerinde kurduğu ilişki anneyle kıyaslandığında çok daha basit kalsa da kendi içinde önemli bir yeri vardır. Öncelikle baba çocuk için önemli bir rol model olarak görülür. Özellikle erkek çocuğunun babanın izinden gitmesi söz konusudur. Babalık anneye göre daha resmi ama sevgisinden emin olunan bir olgudur. Baba ve çocuk arasındaki ilişkinin çerçevesi dar kapsamlı olsa da mutlulukla hatırlanan zamanlar olarak karşımıza çıkar. Baba ve çocuğun ilişkisinde dikkat çeken unsur şairlerin çocuğun duygularından çok baba olarak çocuklarına karşı hissettikleri duyguları işlemeleridir. Çocuk ile baba arasındaki ilişkinin niteliği babanın bakış açısından ortaya konulur. Bunda incelemeye konu olan şairlerin çoğunun erkek olması birincil etkidir. Baba olarak şairler çocuklarına karşı sevgi ve alaka içinde bulunmuşlar ve babalar çocuğu hayata hazırlama görevi üstlenmişlerdir. Çocuk gözünden sınırlı gözükken yakınlık, baba açısından daha derin anlamlar yüklenir.

Ailenin diğer üyelerinden olan büyükanne ve büyükbaba ise çocuğun hayatında özel bir yere sahiptir. Büyük ebeveynler çocukla samimi duyguları paylaşırlar. Büyükanne genellikle dinsel öğelerle birlikte sunulur ve kültürün aktarıcısı olarak görülür. Orhan Veli şiirlerindeki gibi büyükanne dinlenen öyküler, şairlerin birtakım eserlerle büyükanne aracılığıyla tanıştığını gösterir. Büyükbaba ise şiirde belirgin özelliklerle yer

edinmese de geçmişini hatırlamak için kullanılan bir öge olarak yer alır. Geçmiş günlere ait anılarda varlığı göz ardı edilemeyen bir aile üyesidir.

Çocuk ile kardeşler arasındaki ilişkide ise abla ön plandadır. Abla üstlendiği görevler ile çoğu zaman annenin yerini alır ve çamaşır, bulaşık, kardeşlerin bakımı gibi annenin işlerini yüklenir. Ceyhun Atuf Kansu şiirlerinde görüleceği gibi annenin kaybı durumunda ablalar annenin yerine geçer. Şiirlerde anneye duyulan sevgiyle bağıntılı bir abla sevgisi vardır. Ablanın dışındaki kardeşlerden ise çok söz edilmemiş ve Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerindeki gibi oyun arkadaşı olarak rol almışlardır.

Çocukluğun geçtiği mekânlar şiirde çocuğun dünyasını şekillendiren etmenlerden biridir. Çocukluk devrinin mekânları çocuğun ruhunu, hayal dünyasını etkilemesiyle birlikte hatıraların odak noktası halindedir. Çocuğun doğduğu ev, çocukluğun geçirildiği mekânlar içerisinde önemli bir yere sahiptir. Birçok şairin doğup büyüdüğü ev; ilk anılarını saklayan, onun hayal dünyasını şekillendiren yer olarak anılır. Çocuğun hayal âlemi çevrenin imkânlarıyla zenginleşir. Çocukluğun geçtiği evin odaları, sofaları, bahçeleri, havuzları çocuğun oyun ve düşünme alanıdır. Çocuk zihninin yaratıcılığı ve çocukluğun geçtiği evin zamanla şairin zihninde yüceleşmesi bu mekânın düşsel ve masalsı öğelerle harmanlanmasına yol açar. Asaf Halet Çelebi, Ceyhun Atuf Kansu gibi şairler çocukluğun geçtiği evi bizlere masalsı unsurlarla birlikte sunarlar. Çocukluğun geçtiği evin yanında çocuklukta yaşanan şehir veya bölge de mekânsal özellikleriyle şiiri etkiler. Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi şairlerde çocukluğun geçtiği mekânın veya coğrafi bölgenin özellikleri şairin ruhuna etki ederek şiir atmosferini şekillendirir. Şairin duygu dünyası mekânları betimlerken kullandığı imgeleri de değiştirmiştir. Çocukluğun geçtiği mekân çocukluk anılarını saklayan bir sığınaktır. O mekânı hatırlamak, özlemine duymak çocukluğa geri dönüş arzusunun bir yansımasıdır. Çocukluğun evine dönmek, o mekânları hatırlamak veya o mekânları anımsatacak şeylerle karşılaşmak bu arzusunun açığa çıkmasına neden olur.

Oyuna dair unsurlar çocukluğun özel bir alanı olarak şiirde yerini alır. Oyun ve çocukluk birbirini çağrıştıran ve tamamlayan iki kavramdır. Oyuncaklar ise oyunun temel ögesi olarak çocuğun yaşamında etkin bir rolde görülür. Oyunlar çocuğun zengin hayal gücünden beslenir. Çocuk için akla gelebilecek birçok şey oyuna dönüşebilir. İncelenen şiirlerde dönemin çocuklarının oyunlarına dair ortak özellikler mevcuttur. Oyunlar; evler, bahçeler, bayram yerleri, boş arsalar, sokalar gibi alanlarda oynanır. Bir arkadaş, hayali bir varlık veya kedi gibi bir hayvan oyun arkadaşı olabilir. Sözü geçen oyunlarda zıp zıp,

Çember, uçurtma, uçak, sapan, asker gibi oyuncakların geçtiği görülür. Çocuklar tarafından oyuncaklara oldukça fazla değer verilir. Bunlardan vazgeçmek ocuk için büyük bir fedakârlık göstergesidir. Oyun ocuğa özgürlük alanı yaratır. Uçma eylemiyle bağıntılı uçurtma, uçak gibi nesnelere oyunların özgürlüğünü çağrıştıran ifadeler olarak yer alır. Uçma eylemi zgr ocuk ruhunun sembolüdür. Geçmişin oyunlarını hatırlamak, oyuncaklarına rast gelmek veya oyun oynayan çocuklarla karşılaşmak şairin çocukluğa dönüş isteğini tetikler. Oyuna dair unsurlar geçmişin özlemiyle yüklüdür. Kimi zaman kırılmış, kayıplara karışmış oyuncaklar geçip giden zamanın sembolüdür.

Yaşanan toplumsal değişmelerin çocukların oyun kültürünü de etkilediği görülür. Özgür oyun olanaklarına sahip çocukların şehirleşen toplumla birlikte bu imknlardan yoksun kaldığı oyunların muhtevasının ve oyun alanlarının şekil değiştirdiği görülür. Çocukların oyunları dönemin atmosferine göre şekillenir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında ocuk oyunlarına ve oyuncaklara savaş unsurları barındıran asker, silah gibi malzemeler eklenir.

İncelenen şiirlerde ocuk teması kapsamında folklorikrnlerden yararlanılmıştır. Bunlardan karşımıza en çok çıkan edebi tür masal olmakla birlikte ninni, tekerleme, bilmece türlerinden de faydalanılan örnekler mevcuttur. Bahsedilen folklorikrnlerin sahip oldukları kimi özellikler ocuk ile aralarında bir ilişki doğurur. ocuk zihninin yapısı ve ihtiyaçları masal, tekerleme, ninni, bilmece gibi türlerin ocuk temalı şiirlerde kullanılmasına yol açmıştır.

Masalların ocuğun erken yaşlarda karşılaştığı ve toplumun kültürel birikiminin aktarıldığı eserler olarak olağanüstü konulara değinmesi, dil yapıları, dş gücünü besleyen yanları çocukların ilgisini cezbeder ve masal ocuk yakınlığı kurulur. şiirlerde masallara dair ögeler, ocuk dünyasını yansıtmak ve şiire çocuksu yan katmak için kullanılır. Küçük yaşta dinlenen masallar ocuk zihninin değerli anıları haline gelir. Masallara ait ögeleri hatırlamak şair için geçmişle bağ kurmanın birer yoludur. Çocuklar tarafından masal anlatan kişilere dair özel bir ilgi beslenir. Anne, büyükannen, dadı gibi masal anlatıcıları çocuğa masalların büyülü dünyasını sunan kişiler olarak görülür.

Tekerleme ve bilmeceler ise çocuksu dil kullanılan şiirlerde sıkça yer alır. Çocuklar tarafından benimsenen bu türler; şiirde dil ve anlatımı kuvvetlendirmek, söz oyunlarına imkn sağlamak ve çocuksu ifadeleri zenginleştirmek için kullanılır.

Ninnilerin yer aldığı şiirlerde ise ninni türüne ait şekilsel özelliklerden çok bu türün ezgiyle söylenmesi ve çocuğu uykuya hazırlaması gibi özellikleri öne çıkar. Ninni öğelerini barından şiirlerde birtakım imajlarla uykunun yarattığı sakinlik ve huzur ortamı şiire aktarılır. Uykunun atmosferi ve barındırdığı dinginlik ninninin ezgisel tonuyla birleşir. Bunun yanında ninniler annelerin çocuklarına ait iyi dileklerini sıraladıkları metinlerdir. Çocuk için dua niteliği taşıyan bu dilekler ninni kalıbıyla birlikte şiire aktarılır.

1923 1950 arasındaki Türk şiirinde işlenen çocuk teması, içinde bulunduğu dönemin sosyal koşullarından etkilenmiştir. Dönemin sosyal dinamiklerinden en önemli iki etmen yoksulluk ve savaştır. Birbiriyle etkileşim halinde olan bu iki etmen çocuğa karşı bakışı ve çocukluk algısını değiştirmiştir.

Anadolu coğrafyasında yaşanan maddi imkânsızlıkların yansıması olarak sefalet çeken, soğuk günlerde üşüyen, hasta ve çalışmak zorunda olan çocuklar şiire taşınır. Bu şiirlerde şairin sanat anlayışına göre değişen kimi zaman sert kimi zaman ise sadece hisleri yansıtan bir üslup kullanılır. Anadolu köylere ve köylüsü zorluk içinde, şehir yaşamı ise uyumsuzluk ve geçim sıkıntısı içinde sunulur. Bu durum şairi umutsuzluğa sevk eder. Yaşanan sıkıntılara karşı kayıtsız kalamayan şairler çocukların içinde buldukları durumu anlatırken toplumdaki çocuk algısının farklı bir yönünü açığa çıkarırlar. Böylece toplumda çocuğun ekonomik değerinin göz önünde olduğu görülür. Ailesi geçim sıkıntısı çeken ve bu derde ortak olan çocuklar kahvehanede çiraklık, seyyar satıcılık, fabrika işçiliği gibi işler yaparlar. Çalışmak zorunda kalan çocukların ise sosyal hayatları değişir. Okul yaşamından uzaklaşarak dünyanın zorlukları karşısında savunmasız kalırlar.

Toplumun dinamiklerini takip etmek ve şiire yansıtmak açısından öğretmenlik mesleği öne çıkar. Öğretmen olan şairlerde toplumun yaşantısını daha iyi gözlemleme ve çocuğun içinde bulunduğu koşullarla yakından muhatap olma söz konusudur. Mesleği dolayısıyla farklı şehirlerde yaşamış, çocuklarla yakın ilişkide bulunmuş Halide Nusret, Rifat Ilgaz gibi öğretmen şairler çocuğun toplum içindeki durumunu gerçekçi gözlemlerle dile getirir.

İncelenen şiirlerde yoksulluğun yanında İkinci Dünya Savaşının etkileri de yoğun olarak görülür. Bu etkiler politik, ekonomik, toplumsal ve psikolojik alanlarda hissedilir. Tüm dünyada bozulan ekonomik yapı beraberinde geçim sıkıntısını, yoksulluğu tetikler ve dönemin şairlerinin ruhunda derin yaralar açar. Savaş mağduru çocukları kucaklayan, onların yaşadıklarından duyulan üzüntüyü yansıtan birçok şiir kaleme alınır. Savaşın

yakın tanıkları Avrupalı çocuklardan, onların yaşadıkları sefalet ve ölümlerden şiirde bahsedilir. Savaş mağduru çocuklar konu edilirken çocuk masumiyeti ön plandadır. Oyuncaklarını kaybeden, oynadığı oyunlarla savaşa karşı çıkan çocuklar bunun göstergesidir. Şair kapıldığı umutsuzluktan çocuk masumiyetine sığınarak korunmak istemektedir.

Şiirlerde çocuk üzerinden bir gelecek düşü kurulduğu görülür. Çocuk geleceğe dair bir umut imgesi olarak işlenmiştir. Çocuk yarının yetişkini ve yarını kuracak olan bireydir. Çocuğa yüklenen bu rol şairin umudunu ve inancını çocuk üzerinden yansıtmaya neden olur. Çocuk zihni, çocuk inancı, çocuğun sahip olduğu değerler yarının dünyasına şekil verecek olan etmenlerdir. Çocuk, şairin ve umudun temsilcisidir. Çocukluğun masum yanı, şiire ve geleceğe taşınmak istenir. Geleceğe ve topluma yön vermek isteyen Nazım Hikmet gibi şairler dikkatini çocuğa yönelterek, kendi inançları doğrultusunda, çocuğu geleceğe hazırlama amacını taşır.

İncelemeye konu olan şiirlerde çocuksu dil veya diğer tabiriyle çocuksu söylem birkaç farklı açıdan kendini gösterir. Öncelikle dile çocuksu özelliği katan en büyük etken şiirin çocuk ağzından yazılmasıdır. Çocuğun dilinden dökülen ifadeler çocuğun bakış açısını ve duygularını şiire taşır. Çocuğa ait söylemler çocuğun değerlerini açığa çıkardığı gibi işlenen konuya da çocukça bir yan katar. Çocukça ifadelerin yanında çocuğa ait kavramlar da çocuksu söylemi kuvvetlendirmeye yarar. Çocuk dünyasının parçaları; arkadaş, hayal, oyun, oyuncak gibi kavramlar kullanılarak şiir dilindeki çocuksu ifade pekiştirilir. Şiirlerdeki çocuksu söyleme katkı sağlamak için tekerleme, bilmece gibi folklorik ürünlerden yararlandığı görülür. Bu türlerin söz oyunlarına müsait olmaları, çocuk diline yatkınlıkları çocuksu söylemi kuvvetlendiren olgulardır.

Çocuğa dair yapılan benzetmelerde çocuğun saf ve masum yanı ağır basar. Çocukluk, barındırdığı temiz duygularla el değmemiş bir alandır. Böylelikle şiirde çocuğa dair benzetmeler ortak bir yan taşır. Çeşitli durumların ifade ediliş şekli “çocuk gibi yapmak, çocuk gibi sevmek, çocuk gibi üzölmek” ifadeleriyle aktarılır. Eylemin çocuk gibi yapılması, duygunun çocuk gibi yaşanması o eylem ve duygunun en saf, derin ve içten sunulmasının bir yoludur. Çocuğa dair benzetmelerden sevinci, mutluluğu temsil eden mutlu çocuk imajı ve hüznü temsil eden ağlayan çocuk imajı açığa çıkar. Çocuğun mutluluğu, sevinci veya neşesi yaşanan bir duygunun en coşkun halini aktarmak için kullanılır. Hüznün ve mutsuzluğun ifadesi ise ağlayan, gam yüklü, kederli çocuk imajlarıyla kullanılır.

Türk şiirinde çocuk temasının beslendiği kaynaklar oldukça geniştir. Bu durum çocuk algısının değişik yansımalarını sunar. Çocuk teması şairin ve ele alındığı dönemin yadsınamaz etkisi altındadır. Aynı dönemde eser veren şairler arasında oluşan farkların şairin kişiliği, ifade tarzı, sanat yaklaşımı, politik duruşu, düşünce dünyası gibi nedenleri vardır. Buna rağmen çocuğun eşsizliği ve çocukluğun taşıdığı değer ortak bir çocukluk algısına yol açmıştır.

5.2. Öneriler

Yapılan çalışmada yer alan şairler hakkında, şairlerin şiir evreninin belirli açılardan incelendiğini ve bu kalıpların dışına çıkabilecek tematik çalışmaların yapılması gerektiği görülmüştür.

Türk şiirinde çocuk temasının bütün olarak ele alınabilmesi için 1950 sonrası dönemin de değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

İncelenen Kitaplar

Ahmet Haşim. (1928). *Piyale*. (2. Baskı). İstanbul: İkdam Matbaası.

Anday, Melih Cevdet. (1946). *Rahatı Kaçan Ağaç*. İstanbul: Ölmez Eserler.

Anday, Melih Cevdet. (1997). *Rahatı Kaçan Ağaç (Toplu Şiirleri 1)*. İstanbul: Adam Yayınları.

[Asya], Arif Nihat. (1924). *Heykeltıraş*. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.

[Asya], Arif Nihat. (1930). *Yastığının Ruyası*. Adana: Türk Sözü Matbaası.

Asya, Arif Nihat. (1937). *Ayetler*. (2. Baskı). Adana: Seyhan Basımevi.

Asya, Arif Nihat. (1945). *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*. İstanbul: Sabri Çelik Matbaası.

Berk, N. İlhan. (1935). *Güneşi Yakanların Selamı*. İzmir: İtimat Basımevi.

Berk, N. İlhan. (1947). *İstanbul*. Ankara: Sakarya Basımevi.

[Beyatlı], Yahya Kemal. (1962). *Eski Şiirin Rüzgârıyla*. İstanbul: Baha Matbaası.

[Beyatlı], Yahya Kemal. (1969). *Kendi Gök Kubbemiz*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi Yayınları.

[Beyatlı], Yahya Kemal. (1988). *Rubâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş*. (3. Baskı). İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.

Birsel, Salah. (1947). *Dünya İşleri*. İstanbul: Yirminci Asır Yayınları.

[Bölükbaşı], Rıza Tevfik. (1949). *Serab ı Ömrüm*. İstanbul: Kenan Matbaası.

Cumalı, Necati. (1943). *Kızılçullu Yolcu*. İstanbul: ABC Kitabevi.

Cumalı, Necati. (1945). *Harbe Gidenin Şarkıları*. İstanbul: Marmara Kitabevi.

Cumalı, Necati. (1947). *Mayıs Ayı Notları*. İstanbul: Milli Mecmua Basımevi.

- [Çamlıbel], Faruk Nafiz. (1926). *Çoban Çeşmesi*. İstanbul: Marifet Matbaası.
- [Çamlıbel], Faruk Nafiz. (1928). *Suda Halkalar*. İstanbul: Sanayi-i Nefise Matbaası.
- [Çamlıbel], Faruk Nafiz. (1935). *Elimle Seçtiklerim*. İstanbul: Yeni Şark Bitik Yurdu.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz. (1936). *Akarsu*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Çamlıbel, Faruk ;Nafiz. (1938). *Tatlı Sert*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz. (1938). *Akıncı Türküleri*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz. (1945). *Bir Ömür Böyle Geçti*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Çelebi, Asaf Hâlet. (1942). *He*. İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
- Çelebi, Asaf Hâlet. (1945). *Lâmelif*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü. (1935). *Havaya Çizilen Dünya*. İstanbul: Bozkurt Matbaası.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü. (1940). *Çocuk ve Allah*. İstanbul: Bozkurt Basımevi.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü. (1943). *Daha*. İstanbul: Latif Dinçbaş Matbaası.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü. (1945a). *Taş Devri*. İstanbul: Marmara Kitabevi.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü. (1945b). *Çakırın Destanı*. İstanbul: Marmara Kitabevi.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü. (1950). *Toprak Ana*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Dağlarca, Fazıl Hüsnü. (2014). *Bütün Şiirleri 1*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- [Ersoy], Mehmet Akif. (1933). *Gölgeler*. Mısır: Matbaatü'ş Şebab.
- Eyüboğlu, Bedri Rahmi. (1941). *Yaradana Mektuplar*. Ankara: İdeal Matbaa.
- Eyüboğlu, Bedri Rahmi. (1948). *Karadut*. İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi.
- Ilgaz, Rifat. (1943). *Yarenlik*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Ilgaz, Rifat. (1944). *Sınıf*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Ilgaz, Rifat. (1947). *Yaşadıkça*. İstanbul: Çopuroğlu Matbaası.
- Irgat, Cahit Saffet. (1944). *Rüzgârlarım Konuşuyor*. İstanbul: Sebat Basımevi.

- Irgat, Cahit Saffet. (1945). *Bu Şehrin Çocukları*. İstanbul: Arpad Yayınevi.
- İlhan, Attilâ. (1959). *Duvar*. (2. Baskı). Ankara: Dost Yayınları.
- [Kanık], Orhan Veli. (1945a). *Garip*. (2.Baskı). İstanbul: Güven Basımevi.
- [Kanık], Orhan Veli. (1945b). *Vazgeçmediğim*. İstanbul: Marmara Kitabevi.
- [Kanık], Orhan Veli. (1946). *Destan Gibi*. (2.Baskı). İstanbul: Sebat Basımevi.
- [Kanık], Orhan Veli. (1947). *Yenisi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- [Kanık], Orhan Veli. (1949). *Karşı*. Ankara: Güney Matbaacılık.
- Kansu, Ceyhun Atuf. (1941). *Bir Çocuk Bahçesinde*. Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi
- Kansu, Ceyhun Atuf. (1944). *Bağbozumu Sofrası*. Ankara: Ülkü Yayınları.
- Kansu, Ceyhun Atuf. (1946). *Çocuklar Gemisi*. Ankara: Koşal Basımevi.
- [Kısakürek], Necip Fazıl. (1925). *Örümcek Ağrı*. İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası.
- [Kısakürek], Necip Fazıl. (1928). *Kaldırımlar*. İstanbul: İkbâl Kitaphanesi
- [Kısakürek], Necip Fazıl. (1932). *Ben ve Ötesi*. İstanbul: Sühulet Kütüphanesi
- Külebi, Cahit. (1946). *Adamın Biri*. İstanbul: Üniversite Matbaası
- Külebi, Cahit. (1962). *Rüzgâr*. (3.Baskı). İstanbul: Varlık Yayınları
- Necatigil, Behçet. (1945). *Kapalı Çarşı*. İstanbul: Marmara Kitabevi.
- Ran, Nazım Hikmet. (1929). *835 Satır*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- Ran, Nazım Hikmet. (1929). *Jokond ile Si-Ya-U*. İstanbul: Akşam Matbaası.
- Ran, Nazım Hikmet. (1930a). *Varan 3*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- Ran, N. ve Nail V. (1930b). *1+1= Bir*. İstanbul: İlhami Matbaası.
- Ran, Nazım Hikmet. (1931). *Sesin Kaybeden Şehir*. İstanbul: Remzi Kitaphanesi.
- Ran, Nazım Hikmet. (1932a). *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?*. İstanbul: Sühulet Kütüphanesi.

- Ran, Nazım Hikmet. (1932b). *Gece Gelen Telgraf*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi.
- Ran, Nazım Hikmet. (1935a). *Portreler*. İstanbul: Yeni Kitapçı.
- Ran, Nazım Hikmet. (1935b). *Taranta Babu'ya Mektuplar*. İstanbul: Bozkurt Matbaası.
- Ran, Nazım Hikmet. (1936). *Sınavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı*. İstanbul: Yeni Kitapçı.
- Ran, Nazım Hikmet. (1966). *Gece Gelen Telgraf-Portreler-1+1=Bir*. İstanbul: İzlem Yayınları.
- Rifat, Oktay. (1945). *Güzelleme*. Ankara: Çankaya Matbaası.
- Rifat, Oktay. (1962). *Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler*. (3. Baskı). İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Saba, Ziya Osman. (1947). *Geçen Zaman*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Saba, Ziya Osman. (1943). *Sebil ve Güvercinler*. İstanbul: ABC Kitabevi.
- Sabahattin Ali. (1934). *Dağlar ve Rüzgâr*. İstanbul: Remzi Kitaphanesi.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2016). *Bütün Şiirleri*. (19. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (1961). *Şiirler*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Tarancı, Cahit Sıtkı. (1948). *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirleri*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Tarancı, Cahit Sıtkı. (1968). *Ömrümde Sükût*. (2. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tarancı, Cahit Sıtkı. (2004). *Otuz Beş Yaş Bütün Şiirleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- Tecer, Ahmet Kutsi. (1932). *Şiirler*. Sivas: Kâmil Matbaası.
- Zorlutuna, Halide Nusret. (1930). *Gecedен Taşan Dertler*. İstanbul: Burhanettin Matbaası.
- Zorlutuna, Halide Nusret. (1943). *Yayla Türküsü*. İstanbul: Ülkü Matbaası.
- Zorlutuna, Halide Nusret. (1950). *Yurdumun Dört Bucağı*. Ankara: Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akdeniz, Safiye. (2001). Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde Çocukluk ve Çocukluğa Duyulan Özlem. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 4, 19-28.
- Aktaş, Hasan. (2012). Klasik ve Modern Türk Şiirinde Anne ve Çocuk İmgesi. *İdil Dergisi*, Cilt:1 (Sayı: 4), 126-144.
- Argunşah, Hülya. (1991). Edebiyatımızda Çocuk. *Türk Aile Ansiklopedisi* 1, 292-301. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Aydemir, Mustafa. (2014). Ceyhun Atuf Kansu'nun Şiir Sanatı ve Şiirinde Çocuk. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 51, 211-228.
- Aydoğan, Bedri. (14-15 Nisan 2004). Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirinde Meyvelerin Önemi ve Kullanılışı. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Türk Kültüründe Meyve Sempozyumunda sunuldu*, İstanbul, s. 85-105.
- Aytaş, Gıyasettin. (2001). Çocuk ve Şiir. *Hece Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı*, Yıl: 5, Sayı: 53-54-55, 390-393.
- Ayvazoğlu, Beşir. (2014). *He'nin İki Gözü İki Çeşme Bir Asaf Halet Çelebi Biyografisi*. (1. Baskı). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bachelard, Gaston. (2017). *Mekânın Poetikası* (Çev. A. Tümertekin). (4. Baskı). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bakırcıoğlu, Rasim. (2012). *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başaran, İbrahim E. (1966). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Batur, Z. ve Beştaş, M. (2011). Dîvânü Lügâti't-Türk'te Çocuk Dünyası ve Çocuk Eğitimi. *Turkish Studies International Periodical For The Languages*, Cilt: 6 (Sayı: 2), 247-262.
- Çelebioğlu, A. ve Öksüz, Y. (1995). *Türk Bilmece Hazinesi*. İstanbul: KİTABEVİ Yayınları.

- Çelebioğlu, Amil. (1982). *Türk Ninniler Hazinesi*. İstanbul: Ülker Yayınevi.
- Doğan, Mehmet Can. (2001). Şiir Kitapları. *Hece Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı*, Yıl: 5, Sayı: 53-54-55, 530-557.
- Egemen, A., Yılmaz, Ö. ve Akil, İ. (2004). Oyun, Oyuncak ve Çocuk. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5, 39-42.
- Enginün, İnci. (2000). Tanzimat Sonrası Edebiyatçılarımız ve Çocuk, *Araştırmalar ve Belgeler*, İstanbul: Dergah Yayınları, s.42-48.
- Erkal, Metin. (1998). Ceyhun Atuf Kansu'nun Hayatı, Eserleri ve Şiirlerinin Tema Bakımından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ertop, K.ve Kılıçarslan, Ö. (2009). *Fazıl Hüsnü Dağlarca*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ertop, Konur. (1979), Türk Edebiyatında Çocuk: Cumhuriyet dönemi şiirimizde çocuk "toplumsal sorunlarla kuşatılmış birey" olarak ele alınır. *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı: 310, 18-22.
- Ertop, Konur. (1979). Türk Edebiyatında Çocuk: Tanzimat sonrası yazarlarımızın anıları, yanlış eğitimin, yaşanmamış çocukluğun izlerini taşır. *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı: 308, 18-21.
- Ertop, Konur. (1979). Türk Edebiyatında Çocuk: Edebiyat tarihimiz, çocuklarımızı onlara layık bir dünyada yaşatma görevimizi vurguluyor. *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı: 311, 18-21.
- Ertop, Konur. (1979). Türk Edebiyatında Çocuk: Edebiyatımızda çocuk tipleri artık yaşamdaki gerçek yerlerine oturtularak ele alınmaktadır. *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı: 305, 18-33.
- Ertop, Konur. (1979). Türk Edebiyatında Çocuk: Halk edebiyatı halkın gerçekçi gözlemleriyle umutlarını birleştirerek çocuğa geniş bir yer verir. *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı: 307, 18-21.

- Ertop, Konur. (1979). Türk Edebiyatında Çocuk: Ortaçağ düşüncesi ve Divan edebiyatı çocuğu çile çeken, acılar olan bir varlık sayıyor. *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı: 306, 18-21.
- Ertop, Konur. (1979). Türk Edebiyatında Çocuk: Şiirde çocuk, sevgi ve şefkatle ele alınırken giderek siyasal ideoloji açısından yansıtıldı. *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı: 309, s.18-21.
- Ertop, Konur. (2007). Rıfat Ilgaz'ın Yapıtlarında Kendi Yaşamından İzler. *Rıfat Ilgaz Sempozyumu (10-12 Mayıs 2006)*, İstanbul: Çınar Yayınları, s.37-42.
- Erzen, Melih. (2014). Yahyâ Kemâl ve Ahmet Hâşim'de "Anne" İmajı. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 35, 55-80.
- Gökşen, Enver Naci (1957). Türk Romanında Çocuk. *Türk Dili Dergisi*. Cilt: 6 (Sayı: 69), 486-488.
- Gürel, Zeki. (2016). Âkif'in Eserlerinde Çocuk, Çocukluk ve Eserlerinin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 4 (Sayı: 8), 185-209.
- Gürsoy, Ülkü. (1998). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Çocukluk Hatıraları. *Türk Yurdu*, Cilt: 18 (Sayı: 36), 61-65.
- Hancıoğlu, Hümeýra. (2013). Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Temalar. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hızlan, Doğan. (1981). Necati Cumalı; Çevremde Yaşamımda Aradım Şiiri. *Hürriyet Gösteri Dergisi*, Sayı: 4, 6-8.
- Kaplan, Mehmet (1991). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*. (2. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (1992). *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*. (5. Baskı). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (2006). *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Karakaş, Sekine. (2001). *Türkiye’de Çocuk Kültürü Bibliyografyası (1928-2000)*. Ankara: AÜ ÇOKAUM Yayınları.
- Kaya, Öznur Özgür. (2007). Rıfat Ilgaz’ın Eserlerinde Çocuk ve Çocuk Eğitimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kırcı, Mustafa. (2014). Ziya Osman Saba’nın Şiirlerinde Çocukluk Özlemi ve Geçen Zaman. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 6 / 1, 155-160.
- Korkmaz, Ramazan. (2014). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*. (9. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Koşar, Emel. (2013). *Bedri Rahmi Eyüpoğlu’nun Penceresinden Halk Kültürü*. İstanbul: E Yayınları.
- Kurt, İhsan. (1991). *Türk Atasözlerine Psikolojik Yaklaşım*. (1. Baskı). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Mutluay, Rauf. (1973). *50 Yılın Türk Edebiyatı*. (1. Baskı). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Necatigil, Behçet. (1993). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. (15. Baskı). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Ogur, Erol. (2009). Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiirlerinde Çocuk Edebiyatına Kaynaklık Eden Türlerin Kullanılması. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4 /1-1, s. 1161-62.
- Oğuzkan, A. Ferhan. (2010). *Yerli Ve Yabancı Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. (9. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Okay, Orhan. (1987). Edebiyat Dünyasında Çocuk. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları, 61-65.
- Oktay, Ahmet. (1993). *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin. (2010). *Türk Mitolojisi 1*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Özarslan, Ersin. (2003). Nazım Hikmet Hayatı ve Şiiri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, Nebi. (2006). *Türk Çocuk Oyunları Cilt 1*. (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özmen, Necmettin. (2014). Yeni Türk Edebiyatında Çocuk-Çocukluk Temalı Şiirler Üzerine Bir Tasnif Denemesi. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2* (Sayı: 4), 173-209.
- Sazyek, Hakan. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*. (2. Baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sever, Sedat. (2007). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sınar, Alev. (1997). *Hikâye ve Romanımızda Çocuk (1872-1950)*. (1. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sınar, Alev. (2006). Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi. Cilt: 4* (Sayı: 7), 175-225.
- Sönmez, Hülya. (2012). Rıfat Ilgaz’ın Şiirlerinde Çocuk. *Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 30*, 1-20.
- Sucu Polat, Müge. (2002). *Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Şiirlerinde Çocuk Teması*. (1. Baskı). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tarım, Rahim. (2013). *Çocukluk ve Şiir Zamanın ve Mekânın Ötesi*. (1. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Tezcan, Nuran. (1982). Külebi’de "Anadolu". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt: XLV* (Sayı: 370), 217-229.
- Tezel, Naki. (1969). *Türk Halk Bilmeceleri*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Tümer, Cem Şems. (2009). Edebiyata ve Çocuk Edebiyatına Bir Kaynak Olarak Bazı Cumhuriyet Devri Yazarlarının Çocukluk Anıları ve Çocukluk Dönemlerini Etkileyen Şartlar. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Volume 4/1-I*.
- Türk Dil Kurumu. (1977). *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü 9 L-R*. Ankara: TDK.

- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. (11.Baskı). Ankara: TDK.
- Uçman, Abdullah. (1986). *Rıza Tevfik (Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Şiirleri)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ulucan, Mehmet. (2016). Orhan Veli'nin Şiirlerinde Çocuksu Söylem. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 26 (Sayı: 2)*, 1-16.
- Ulutaş, Nurullah. (2009). Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirlerinde Çocuk, Masal ve Tekerleme. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4 /1-I, 1103-1133.
- Ünlü, Dilşah. (2015). Necati Cumalı'nın Eserlerinde İzmir ve Çevresi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2011). *Çocuk Edebiyatı*. (5. Basım). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yardım, Mehmet Nuri. (1986). *Tanzimattan Günümüze Edebiyatçılarımızın Çocukluk Hatıraları*. İstanbul: Kavramlar Yayınevi.
- Yeşilyurt, Türkân. (2010). Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Şiirlerinde Temalar. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

